

Johanna Mäkelä

YHDESSÄ JA ERIKSEEN MAFIAA VASTAAN:
1980-luvun antimafiatoiminnan historiakuva

Yhteiskuntatieteiden
tiedekunta

Pro gradu -tutkielma

Toukokuu 2022

TIIVISTELMÄ

Johanna Mäkelä: Yhdessä ja erikseen mafiaa vastaan: 1980-luvun antimafiatoiminnan historiakuva
Pro gradu -tutkielma
Tampereen yliopisto
Historia
Toukokuu 2022

Tarkastelen pro gradu -tutkielmassani 1980-luvun antimafiatoiminnan historiakuva. Historiakovalla tarkoitan menneisyydestä kerrottua tarinaa, jossa korostetaan valikoituja piirteitä tietyn ajanjakson tapahtumista. Erityisesti tutkimuksessa analysoidaan sitä, miten antimafiatoiminnan historiakuva on rakennettu, minkälaiseksi sen sisältö on muodostunut ja mitkä asiat kuvan rakentumiseen ovat vaikuttaneet. Historiakuva on tässä tutkimuksessa käsitelty antimafiatoiminnassa mukana olleiden yksilöiden rakentamana ja sitä on lähestytty seuraavasta kolmesta näkökulmasta: yksilön toimijuus antimafiatoiminnassa, yhteisön merkityksellistäminen ja ympäröivän yhteiskunnan suhde antimafiatoimintaan. Tutkimus rakentuu temaattisesti antimafiatoiminnassa mukana olleiden kertomuksista nousseiden, keskeisten tapahtumien ja näkökulmien kautta. Tutkimusaihe liittyy laajaan antimafian historiaa koskevaan tutkimukseen, ja teoreettisia analyysivälineitä tutkimukseen on haettu muistitietohistoriasta. Metodeina hyödynnetään muistitietotutkimusta ja sisällönanalyysia. Näiden teoreettisten ja metodologisten lähestymistapojen kautta analysoidaan historiakuvan rakentumisen osia. Tutkimuksen lähdeaineistona on kolme antimafiatoimijan haastattelua sekä kolme omaelämäkerrallista teosta.

Keskeinen tutkimustulos on, että antimafiatoiminnan historiakuva on yhteneväinen ja se rakentuu onnistumisten ja haasteiden kautta. Toiminta kuvataan harvalukuisen yhteisön ylläpitämänä taisteluna, joka vaatii jatkuvaa ponnistelua. 1980-luvun toiminta kuvataan myös vaikeuksien ja murroksen ajanjaksona, jolloin mafian vastustamisessa koettiin onnistumisen ja epäonnistumisen hetkiä. 1980-luvun antimafiatoiminnan tarina on näkökulmakeskeinen eli sen sisältö on riippuvainen myös tarinan kertojasta. Muistelijoiden kertomukset sisältävät samoja, merkityksellisinä korostettuja tapahtumia 1980-luvulla, mutta ne eivät etene kronologisesti. Tässä tarinassa – jota myös voidaan kutsua historiakuvaksi – merkityksellisiksi tapahtumiksi nousevat vuosikymmenen alun mafiasota, lukuisat mafian tekemät murhat ja katuväkivalta. Samaan tapaan erilaiset onnistumiset, kuten lainsäädännölliset edistysaskeleet, antimafiatoimareiden työ sekä jatkuva tahto muuttaa asioita paremmaksi korostuvat.

Yksilön roolin näkökulmasta antimafiatoiminnan historiakuva on tarina ”vaikeuksien kautta voittoon”. Muistelusta muodostuu tarina, jonka mukaan yksilöt lähtivät antimafiaan mukaan omista erilaisista syistä, rooleistaan, uskomuksistaan ja tunteistaan käsin. Mafian vastustamisen katsotaan olleen mahdollista, koska ympärillä oli muitakin aktiivisia toimijoita. Oman toimintakanavan löytäminen näyttäytyy kerronnassa merkityksellisenä asiana, sillä se mahdollisti muistelijoiden mukaan toimintaan osallistumisen. Muut antimafiatoiminnassa mukana olleet nähtiin pääasiassa samaistuttavina ihmisinä, joiden olemassaolo mahdollisti mafian vastustamisen. Antimafiatoiminta kuvataan yhteisenä asiana. Antimafiatoiminnan historiakuvassa näkyy myös ristiriitaisuutta. Yhteisö näyttäytyy ristiriitaisena asiana: antimafia nähtiin asiana, jossa jokaisen pitäisi olla mukana. Samaan aikaan mafiaa itsessään ei haluttu nähdä vain Sisilian ongelmana, vaikka erityisesti ”Sisilian kansan” ratkaisuja asian suhteen odotettiin. Tämä sama ristiriitaisuus toistuu myös yhteiskuntaa koskevissa kertomuksissa: toisaalta Italian valtiota odotettiin suuria toimia mafian kitkemiseksi, mutta sen

kyvykkyyteen ei uskottu ja siihen suhtauduttiin pääasiassa negatiivisesti tai vähätellen. Historiakuva rakentuu nykyisyydestä käsin menneisyyttä koskevan keskustelun kautta. Muisteluhetki määrittää omalla tavallaan sitä, mitä asioita menneisyydestä merkityksellistetään. Tapahtumista kertomisella osoitetaan menneisyydestä kertomisen merkitys nykyisyyden ja tulevaisuuden toiminnalle. Menneisyyden toimintaa arvioidaan jälkeinpäin, jotta voidaan osoittaa mafianvastaisen taistelun merkitys myös tulevaisuudelle: ”Yritimme silloin ja yritämme edelleen”.

Avainsanat: antimafiatoiminta, antimafiatoimija, historiakuva, kertomus, muistelu, narratiivi

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
1.1 Tutkimuskysymys, keskeiset käsitteet ja aikaisempi tutkimus.....	3
1.2 Teoreettiset lähtökohdat	9
1.3 Lähdeaineisto, lähteiden käsittelytapa ja metodi	13
1.4 Tutkielman rakenne.....	20
2. Antimafia – taistelu Sisilian mafiaa vastaan	21
2.1 Sisilia, Cosa nostra ja antimafia ennen toista maailmansotaa.....	21
2.2 Sisilia, Cosa nostra ja antimafia toisen maailmansodan jälkeen	23
3. Yksilö antimafian historiakuvassa	28
3.1 Antimafiatoimintaan ryhtyminen.....	29
3.2 Toiminta – oma rooli ja keinot antimafiatoiminnassa	37
3.3 Toiminnan herättämät tunteet	46
4. Yhteisö ja yhteiskunta antimafiatoiminnan historiakuvassa.....	52
4.1 Yhteisön merkityksen muodostuminen antimafiatoimijoiden muistelussa	52
4.2 Poliittisten erimielisyyksien vaikutus antimafiatoimijoiden keskinäisiin suhteisiin.....	59
4.3 Sisilia ja Palermo yhteisön toimintaympäristönä.....	64
4.4 Italian valtio ja antimafia	68
6. Yhteenveto.....	74
Lähteet ja kirjallisuus	77
LIITTEET	84

1. Johdanto

*The Mafia is not at all invisible. It is a human act, and like all human acts it has a beginning and will also have an end.*¹

Italialaisen antimafiatuomari Giovanni Falconen mukaan mafia on ihmisen toimintaa, jolla on alkunsa ja loppunsa. Arkikielessä sanalla *mafia* viitataan usein monenkirjavasti rikollisuuden eri muotoihin. Kyseistä nykyään monimerkitykselliseksi luonnehdittavaa sanaa on alun perin käytetty kuvaamaan Sisiliassa syntynyttä mafiaa, jota kutsutaan myös nimellä Cosa nostra. Se on jo Italian yhdistymisestä 1861 saakka vaikuttanut politiikkaan, talouteen ja italialaisten arkielämään. Läpi historiansa Sisilian mafia on onnistunut mukautumaan haastaviin tilanteisiin sekä järjestäytymään täysin omalla tavallaan. Siihen onkin viitattu myös käsitteellä *varjovaltio*.² Nykyään mafian ajatellaan koostuvan erilaisista rikollisjärjestöistä sekä mafiaperheistä. Italiassa voimakkaimmat toimijat ovat jo vuosikymmeniä olleet järjestöt Cosa Nostra, Napolin seudun Camorra ja Calabrian alueella toimiva 'Ndrangheta.³ Tässä tutkimuksessa mafia tarkoittaa kuitenkin Sisilian Cosa nostraa. Yleistä käsitystä Sisilian mafiasta, Cosa nostrasta, on muovannut viihdeteollisuuden tapa kuvata mafiaa romantisoiden. Lukuisat kirjat ja elokuvat ovat vaikuttaneet romantisoituneen kuvan syntyyn. Arkipäivä mafiassa ja sen vaikutuspiirissä on kuitenkin kuvattua raadollisempi.

Mafia, organisoituneen rikollisuuden ilmentymä, on jo vuosikymmeniä saanut italialaiset pohtimaan mahdollisuuksia sen toiminnan rajoittamiseksi tai estämiseksi. Mafianvastainen toiminta on saanut nimekseen *antimafia*. Antimafiaa voidaan pitää yhteiskunnallisena liikkeenä ja jopa tietynlaista mielenlaatua kuvaavana sanana. Ennen kaikkea se on kuitenkin organisoituneen rikollisuuden vastatoimi. Myös antimafian historialliset juuret ovat Italiassa. Sisiliassa vanhimpana ja alkuperäisenä mafiana pidetty Cosa nostra on saanut vastustusta korruptioon kyllästyneiltä ja demokratiaa kannattavilta ihmisiltä. Mafian välittömässä vaikutuspiirissä – tässä tapauksessa Sisiliassa – elävät ihmiset ovat joutuneet kohtaamaan mafiaa ympäröivän pelon ja vaikenemisen ilmapiirin. Väkivallan kyllästyttämä ympäristö on saanut niin yksittäiset ihmiset kuin ryhmätkin kääntymään mafiaa vastaan. Mafian vallan kitkemiseksi onkin ponnisteltu eri tavoin. Erityisesti 1980-luvulla mafianvastaisessa toiminnassa koettiin suuria muutoksia, kun mafiaan kuulumisesta tehtiin lainsäädännön avulla rangaistava teko ja ennen näkemätön määrä ihmisiä tuomittiin erilaisista

¹ Giovanni Falcone.

² Dickie 2008, 24.

³ Sarno 2014, 313; Forgione 2009.

mafiaan liittyvistä rikoksista.⁴ Sisiliassa 1980-luku oli antimafian näkökulmasta merkittävien tapahtumien ja tapahtumaketjujen alun aikaa.

Toimimatonta valtiota syytetään Italiassa usein siitä, että mafia on onnistunut säilyttämään voimansa kohtaamistaan vaikeuksista huolimatta. Samaan aikaan valtiolta on odotettu massiivisia toimia mafianvastaisessa taistelussa. Erilaisia mafioita tutkinut Federico Varese on esittänyt, että mafian kitkemiseksi demokraattisessa valtiossa tarvitaan kolmea keskeistä strategiaa. Nämä strategiat liittyvät myös niihin teemoihin, joihin tämä tutkimus keskittyy. Ensimmäinen strategia kohdistuu legitiimien viranomaisten toimintaan: oikeutta tulisi jakaa nopeasti ja oikeudenmukaisesti. Mikäli kansalaiset eivät luota viranomaisiin, on taistelu organisoitunutta rikollisuutta vastaan mahdoton. Epäluottamus viranomaisia kohtaan on vaikuttanut negatiivisesti mafianvastaiseen toimintaan Italiassa ja nimenomaan Sisiliassa, jossa tämä epäluottamus kumpuaa vuosisatojen takaa.⁵

Toinen Varesen esittämä strategia on yhteiskuntaan integroiminen. Rasismi ja rotusyrjintä ajavat ihmisiä järjestäytyneen rikollisuuden riveihin. Yhteiskuntaan integroiminen pitää sisällään myös kansalaisten aktiivisuuden mahdollistamisen. Varesen mukaan ”kansalaisyhteiskunta on mafian kauhu”.⁶ Toteamus tiivistää kansalaisten roolin mafianvastaisessa toiminnassa. Mafian katsotaan pysyvän voimissaan silloin, kun sen toiminta mahdollistetaan muun muassa vaikenemalla sen tekemistä rikoksista. Organisoituneen rikollisuuden torjunnassa toimivalla keskushallinnolla ja demokratiaan uskovalla kansalaisyhteiskunnalla on suuri rooli. Mikäli ihmiset kokevat voivansa vaikuttaa ympäröivään yhteiskuntaan ja vastustavat muun muassa mafiaan liittyvää poliittista ja hallinnollista korruptiota, on organisoitunut rikollisuuskin toimintakanaviensa suhteen ahtaammalla.

Mafianvastaisessa taistelussa tarvitaan myös yksittäisiä johtohahmoja, mitä Varese pitää kolmantena strategiana taistelussa mafiaa vastaan. Mafianvastaisessa toiminnassa siviilit ja heidän oma-aloitteinen organisoitumisensa erilaisiin järjestöihin on myös vaikuttanut mafiaan liittyvään asenneilmapiiriin. ”Institutionaalisen taistelun” rinnalla kansalaisten roolilla mafianvastaisessa toiminnassa on suuri merkitys.⁷ Yhteisön on pystyttävä menemään pitkälle vastustaakseen organisoitunutta rikollisuutta ympäristössään. Näin ovat tehneet menneisydessä monet sisilialaiset pyrkimyksensä nousta Cosa nostra sekä sen aiheuttamaa väkivaltaa ja kurjuutta vastaan. Tämä tutkimus keskittyy tällaisten yksittäisten toimijoiden tarinaan.

⁴ Dickie 2008, 26; Schneider 2018, 17.

⁵ Varese 2017, 280.

⁶ Varese 2017, 281.

⁷ Sabetti 1990, 189.

Antimafiassa ovat toimineet niin vapaaehtoiset kansalaiset kuin Italian valtion edustajatkin. Mafian vastustaminen on toisinaan osoittautunut mahdottomaksi ja loputtomaksi taisteluksi, jossa erilaiset haasteet ovat seuranneet toisiaan. Tulevaisuuden mafianvastaisen työn kannalta on olennaista tarkastella sitä, minkälainen tarina menneisyyden työstä kerrotaan. Kiistatta mafia on italialaista yhteiskuntaa pitkään riivannut teema, ja sen torjuntaan liittyvä keskustelu on aina ajankohtainen. Tästä syystä mafian vastustamisen menneisyys ja siitä muodostuva historiakuva ovat merkittäviä asioita. Käsitykset menneisyyden toiminnasta vaikuttavat siihen, miten nykyisyys ja tulevaisuus nähdään. Menneisyyskäsitys vaikuttaa myös siihen, mitä nyt ja tulevaisuudessa uskotaan voitavan tehdä. On siis tärkeää tutkia sitä, minkälaista keskustelua antimafian historiasta 2000-luvulla käydään ja minkälaiset tekijät sekä puheenvuorot tähän keskusteluun osallistuvat.

1.1 Tutkimuskysymys, keskeiset käsitteet ja aikaisempi tutkimus

Tutkimuksessani käsittelen antimafiassa toimineiden vapaaehtoisten muistelusta muodostuvaa tarinaa ja sitä, miten he muistelullaan osallistuvat antimafiaa koskevan historiakuvan rakentamiseen. Historiakuvan muodostumista ja merkitystä tutkineen Katja-Maria Miettusen mukaan historiakuva voidaan määritellä useammalla eri tavalla. Sen voidaan katsoa olevan kunkin sukupolven käsitys itselleen merkittävistä menneisyyden tapahtumista ja ilmiöistä. Historiakuva voidaan nähdä kokonaiskäsityksenä jostakin menneisyyden ilmiöstä tai ajanjaksosta.⁸ Se voi kuitenkin olla myös erilaisista osista koostuva tarina jostakin historiallisesta ilmiöstä. Tässä tutkimuksessa analysoin 1980-luvun antimafiatoiminnan historiakuva, jonka rakentamiseen yksittäiset antimafiatoimijat omien tulkintojensa kautta osallistuvat. Käytän käsitteitä historiakuva, tarina ja narratiivi kuvaamaan sitä kokonaiskäsitystä, joka 1980-luvun antimafiatoiminnasta muistelun kautta muodostuu. Muistelu puolestaan on se toiminta, jota analysoimalla vastaan tutkimuskysymykseeni. Muistelussa on kyse menneisyyden muistamisen sijaan menneisyydestä kertomisesta. Muistelu eroaa muistamisesta siten, että ihminen voi muistellessaan poimia muistamisestaan haluamia asioita.⁹

Tutkimukseni keskittyy yksittäisten antimafiassa toimineiden ihmisten tulkintoihin 1980-luvun toiminnasta eli yhdestä, kymmenen vuoden ajanjaksosta menneisyydessä. Koko antimafian historiaa ei tässä tutkimuksessa tarkastella, vaan esille nostetaan toimijoiden kertomusten perusteella muodostuvan historiakuvan kannalta keskeisiä, toistuvia teemoja ja tapahtumia. Kyseessä on siis yksittäisten toimijoiden muodostama historiakuva. Historiakuvan ajatellaan tässä yhteydessä

⁸ Miettunen 2009, 11.

⁹ Miettunen 2014, 169.

tarkoittavan yhtä yksittäistä tarinaa, joka koostuu muistelijoiden henkilökohtaisista kertomuksista. Näissä kertomuksissa käsitellään 1980-luvun toiminnan kannalta merkitykselliseksi koettuja tapahtumia useammasta eri näkökulmasta ja ne muodostavat yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia sisältävän tarinan. Näin ollen käytän Mieltuksen määritelmää historiakuvausta. Lisäksi käytän muistelun analysoinnissa käsitettä kertomus, jolla viitataan yksittäisen muistelijan kerrontaan.

Analysoin muistelun avulla antimafiatoiminnasta syntynyttä historiakuvausta kolmen eri teeman kautta, joihin yksilön muistelu kohdistuu: yksilöön itseensä osana antimafiaa, yhteisön rooliin antimafiassa sekä antimafian suhteeseen ympäröineeseen yhteiskuntaan. Tarkastelen ensin sitä, minkälaisen kertomuksen antimafiatoimijat kertovat muistelussaan itsestään osana toimintaa. Toisena tarkentavana alakysymyksenä pohdin yhteisön merkitystä antimafiatoimijoiden muistelusta muodostuvassa tarinassa: minkälaisena muiden mafiaa vastaan toimineiden merkitys esitetään? Kolmanneksi analysoin sitä, miten toimijat muistelevat ympäröintä yhteiskuntaa ja erityisesti Italian valtion ja antimafian välistä suhdetta. Lisäksi analysoin niitä merkityksiä, joita he antavat muistelussaan antimafiatoiminnassa mukana olemiselle sekä paikallisen yhteisön ja kansalaisyhteiskunnan roolille kyseisessä työssä. Tarkastelen myös antimafiatoimijoiden kielellisiä valintoja eli sitä, miten niiden avulla rakentuu kuva mafianvastaisesta toiminnasta 1980-luvulla. Edellä mainittujen kolmen teeman kautta muodostan kokonaiskäsityksen siitä, minkälainen on tämän tutkimuksen antimafiatoimijoiden 1980-luvun antimafiasta rakentama historiakuva.

Käsittelen antimafiatoimijoiden muistelua muistitietohistorian kautta. Muisteluaineiston analysoinnissa hyödynnän Outi Fingerroosin teosta *Muistitietotutkimus - Metodologisia Kysymyksiä*, jossa muistitietotutkimuksen käytänteitä ja problematiikkaa lähestytään useista eri näkökulmista. Lähdeaineistoni sisältää puhuttua ja kirjoitettua muistelukerrontaa. Puhutulla muistelukerronnalla viitataan haastatteluaineistoon ja sen analysoinnissa olen hyödyntänyt Lynn Abramsin teosta *Oral History Theory*. Abramsin teos sisältää analysointiin liittyviä käytännön työkaluja. Kirjoitetun muistelupuheen analysoinnin apuna hyödynnän edellä mainittujen teosten ohella Jyrki Pöysän *Lähiluvun tieto – Näkökulmia kirjoitetun muistelukerronnan tutkimukseen*, jossa pureudutaan kirjoitettuun muistelupuheeseen ja sen erityispiirteisiin. Historiakuvan tutkimisen kannalta keskeisin teos on Katja-Maria Mieltuksen *Menneisyys ja historiakuva*, jossa määriteltyä historiakuvan käsitettä käytän myös omassa tutkimuksessani. Kyseisessä teoksessa käsitellään myös vuosikymmentä koskevaa muistelua sekä tietyllä tavalla määritellyssä yhteisössä toimineiden ihmisten rakentamaa menneisyyskuvaa.

Tutkimuksessani muistelijoina ovat pääasiassa sellaiset ihmiset, jotka ovat olleet isoissa julkisissa rooleissa tai osana jotain organisaatiota toimiessaan mafiaa vastaan. Aktiivisesti toimineita ihmisiä yhdistää se, että heidän toimintansa on usein saanut paljon julkisuutta ainakin paikallisella tasolla. Keskiössä ovat siis siviilitoimijat, jotka omalla panoksellaan halusivat vaikuttaa mafianvastaisten toimien kehittämiseen sekä mafiaa koskevaan asenneilmapiiriin. Tutkimuksen fokus onkin mafiaa vastaan toimineiden yksilöiden ja yhteisön äänessä ja kokemuksissa. Näin ollen en keskity varsinaiseen Italian valtion antimafiatyöhön, joskin sekin nousee esille lähdeaineistossani valtiotason ja siviilitason vahvojen yhteyksien vuoksi.

Mafia ja antimafia ovat kiistatta läheisiä asioita, antimafiaa ei olisi ilman mafiaa. Tämä näkyy omassa tutkimuksessani ja aiemmassa tutkimusperinteessä, sillä lähes poikkeuksetta kaikissa mafiaa koskevissa tutkimuksissa käsitellään myös antimafiaa. Historiantutkimuksessa mafiaa ja antimafiaa on lähestytty pitkälti valtiollisesta ja institutionaalista näkökulmasta. Erityisesti antimafiatutkimuksessa keskiössä ovat olleet Italian valtion toimet mafian vastaisessa taistelussa. Valtionäkökulmasta asiaa tarkastelevissa tutkimuksissa keskiössä on usein taistelu Cosa Nostraa vastaan. Myös mafian kulttuuri- ja sosiaalishistoriaa on käsitelty antropologian tutkimuksen kentällä.¹⁰ Mikrohistoriallinen, yksilön ja yhteisön näkökulma on vielä tuntemattomampi, joihin puolestaan oma tutkimukseni keskittyy. Vastatakseni tutkimuskysymykseeni käytän sekä mafiatutkimuksen että antimafiatutkimuksen käsitteistöä. Historiantutkimuksen saralla antimafiatutkimusta on tehty niukasti verrattuna mafian tutkimukseen. Näin ollen tutkimukseni kannalta keskeisin antimafiaa käsittelevä teos onkin antropologian tutkijoiden käsialaa. Antropologian tutkijat Jane ja Peter Schneider ovat tehneet kenttätöitä Sisiliassa ja kirjoittaneet antimafiaa ja mafiaa koskevan teoksen *Reversible Destiny: Mafia, Antimafia, And the Struggle For Palermo* sekä useita artikkeleita. Schneidereiden teokset ja artikkelit taustoittavat keskeisiä tapahtumia mafianvastaisessa toiminnassa sekä sitä toimintakontekstia, joka Sisilian Palermossa 1980-luvulla oli.

Schneiderit ovat haastatelleet kenttätönsä aikana antimafiatoinnassa mukana olleita siviileitä analysoiden heidän kokemuksiaan ja näkemyksiään antimafiasta ja mafiasta. Nämä haastattelut ovat kuitenkin peräisin pääasiassa 1970- ja 1980-luvuilta, eikä niiden tarkoituksena ole ollut pureutua muisteluun. Heidän tutkimustensa avulla on kuitenkin ollut mahdollista löytää tutkimukseeni haastateltavat ja kirjoitettua muistelupuhetta tuottaneet muistelijat sekä rakentaa käsitys Palermon historiallisesta kontekstista. Teos itsessään on julkaistu jo 2000-luvun alussa, joten se ei edusta tuoreinta näkökulmaa tutkimusaiheeseen. Sen merkitys taustoittavana teoksena on oman työni

¹⁰ Schneider & Schneider 2002, 2005, 2018; Jerne 2015; Rakopoulos 2020.

kannalta erityisen merkittävä, sillä Schneiderit ovat tutkineet siviilien ja kansalaisyhteiskunnan näkökulmaa mafiaan sekä antimafiaan. Teos on merkittävä myös siksi, että se on ensimmäisiä englanniksi julkaistuja erittäin kattavia julkaisuja mafian ja antimafian yhteiseen historiaan liittyen.

Antimafian historiassa korostuvat yksittäiset toimijat ja heidän ponnistelunsa. Esimerkiksi merkittävien, julkisuuteen nousseiden antimafiatuomareiden toiminnasta on kirjoitettu paljon. Hyvänä esimerkkinä tällaisesta toimii Giovanni Falconen haastatteluiden pohjalta koottu ja vuonna 1991 julkaistu teos *Cose di Cosa Nostra*. Muistelun näkökulmasta antimafia-aihetta on tarkasteltu melko vähän. Kriminologiassa, politiikantutkimuksessa ja antropologiassa mafiaa ja antimafiaa on tutkittu paljon. Useimmat teokset käsittelevät antimafian ja mafian nykytilaa, mutta myös historiallisesta perspektiivistä tehtyä tutkimusta löytyy. Muun muassa Alison Jamiesonin teos *The Antimafia: Italy's Fight Against Organized Crime* analysoi tarkasti antimafiatyön historiallisia juuria sekä keskeisiä merkkipaaluja. Jamiesonin teos pureutuu pääasiassa Italian valtion tekemään antimafiatyöhön mutta sivuaa myös kansalaisyhteiskunnan roolia mafianvastaisessa toiminnassa melko yksityiskohtaisesti.

Historiantutkimuksessa Sisilian mafiaa on käsitelty paljon. Varhaisimmat tutkimukset pyrkivät määrittelemään mafian toimintaa ja selvittämään sen historiallisia juuria. Sisilian mafiasta on kirjoitettu useita koko sen historiaa käsittelemään pyrkiviä teoksia, kuten esimerkiksi englantilaisen John Dickien 2000-luvun alussa kirjoittama teos *Cosa Nostra: A History of the Sicilian Mafia*. Myös Italiassa tällaisia kokoavia teoksia on kirjoitettu ja näistä tunnetuimpia lienee Salvatore Lupon teos *Storia della mafia*. Lisäksi italialainen sosiologi Federico Varese on perehtynyt erilaisten mafioiden toimintaan ympäri maailman suomeksi käännettyssä teoksessaan *Mafia: syntymästä kuolemaan*. Nämä teokset kartoittavat Sisilian mafian toimintaa, historiaa sekä sen vastustamiseen liittyvää historiaa. Kyseisten sekä lukuisten muiden mafiaa koskevien teosten ja artikkelien kautta on mahdollista havainnollistaa sitä kontekstia, jossa antimafiatointia tapahtui. Viimeisen kymmenen vuoden aikana mafiatutkimus on laajentunut ja monipuolistunut käsittelemään muun muassa naisten asemaa mafiassa. Mafian historiasta on kirjoitettu myös lukemattomia tietokirjatasoisia teoksia, puhumattakaan kaunokirjallisuuden määrästä. Useita mafian historiaa koskevia teoksia on käännetty myös suomen kielelle.

Ajallisesti tutkimukseni kiintopiste on 1980-luvulla. Vuosikymmentä voidaan pitää perustelluista syistä eräänlaisena murroskohtana mafian ja antimafian historiassa, sillä tuolloin mafiaväkivalta Italian valtion edustajia kohtaan lisääntyi ja mafiaongelma sai laajaa huomiota esimerkiksi mediassa. Lisäksi mafiajärjestön merkittäviä johtajia tuotiin ensimmäistä kertaa oikeuden eteen historiallisessa

maxi-oikeudenkäynnissä, jossa syytettyjä oli peräti 474.¹¹ Mafiaväkivallan kasvun taustalla oli Cosa nostran organisoiman kansainvälisen huumekaupan lisääntyminen. Tilanne kärjistyi toiseen mafiasotaan, joka syttyi mafiaperheiden välillä vuonna 1981. Kyseiset vuodet olivat Sisilian Palermossa verisimmät. Väkivaltaisuudet edesauttoivat uusien mafiaa koskevien lakien läpimenoa. Taustalla oli Italian valtiota edustavien mafianvastaisten toimijoiden lisäksi siviilitason toimijat, jotka omalla toiminnallaan edesauttoivat uudistusten läpimenoa. 1980-luvulla antimafiatyö laajeni ja monipuolistui, sillä se yhdisti ihmisiä yli poliittisten puoluerajojen. Antimafiaa tutkinut Christina Jerne on artikkelissaan ”From marching for change to producing the change: reconstructions of the Italian anti-mafia movement” todennut, että viimeisten vuosikymmenien aikana antimafialiike on muuttanut muotoaan poliittisesta, puolue-orientoituneesta toiminnasta kohti koko kansakuntaa koskevaa toimintaa.¹²

1980-luvun suuret ”merkkipaalat” eli esimerkiksi mafiasota ja maxi-oikeudenkäynnit sijoittuivat Sisiliaan, ja tapahtumien keskiössä oli Sisilian mafia eli Cosa nostra. Käyttämässäni muistitietoaineistossa mafiaa ja Cosa nostraa pidetään käytännössä toistensa synonyymeina eikä muita mafiajärjestöjä juurikaan käsitellä. Olenkin päätyneet käsittelemään vain Sisilian mafiaa eli Cosa nostraa vastaan tehtyjä toimia koskevaa muistelua, sillä tämä näkökulma on tutkimukseni aikarajauksenkin vuoksi perusteltua. 1980-luvun antimafia oli aktiivisimmillaan Sisiliassa, jossa Cosa nostra oli tuohon aikaan käytännössä ainut mafiaksi luokiteltu rikollisjärjestö. Toki on otettava huomioon, että haastateltavistani kaksi on ollut toiminnassa mukana myös muualla kuin Sisiliassa. Maantieteellisestä sijainnista huolimatta toiminnan ideologia on ollut sama: vastustaa mafian valtaa ja toimintaa laillisin keinoin.

Mafiaa ja antimafiaa koskevaa historiantutkimusta yhdistää pitkälti tapahtumahistoriallinen lähestymistapa. Tutkimuksessani äänessä olevat muistelijat hahmottelevat muistelupuheessaan useita erilaisia vaiheita, joita mafian ja antimafian historiassa on ollut. On selvää, että esimerkiksi lainsäädännössä ja institutionaalisella tasolla saavutetuilla onnistumisilla on ollut suuri merkitys mafianvastaisen taistelun jatkumisessa. Erilaiset vaiheet ja onnistumiset kulkevat mukana muuten lähinnä temaattisesti muodostuneessa muistelupuheessa, joiden faktuaaliseen taustoittamiseen tarpeeseen esimerkiksi Schneiderien, Jernen ja Jamiesonin teokset vastaavat.

Tutkimukseni fokuksen näkökulmasta on tärkeää määritellä, mihin sanalla antimafia tässä tutkimuksessa viitataan. Antimafiaa pidetään useissa tutkimuksissa synonyymina antimafialiikkeelle

¹¹ Schneider 2018, 20; La Spina 2014, 601; Santino 2015, 99; Paoli 2014, 122.

¹² Jerne 2015, 185; Sabetti 1990, 189.

(*Movimento antimafia*), jonka mafian vastustaminen on saanut aikaan Italiassa. Antimafialiike ilmaisulla viitataan erilaisiin siviilijärjestöihin ja siviilien organisoitumiseen mafiaa vastaan. Liike on saanut voimansa pääasiassa vapaaehtoisista, joita on motivoinut ajatus mafian aiheuttaman väkivallan ja turvattomuuden poistamisesta.¹³ Tässä tutkimuksessa keskitytään antimafiaan yksittäisten siviilien ja heistä muodostuneiden ryhmien tekemänä mafianvastaisena toimintana. Tarkemmin ottaen käytän käsitettä antimafiatoiminta, johon katson sisältyväksi kaiken mafianvastaisen toiminnan. Tavoitteeni on, ettei antimafiaa määritellä liian tiukasti.

Ennen 1990-luvulla tapahtunutta antimafian institutionalisoitumista yksilöt olivat keskeisessä roolissa mafian vastaisessa taistelussa.¹⁴ Käytän tutkimuksessani näistä yksilöistä käsitettä *antimafiatoimija*. Tämän käsitteen käyttöön olen päätenyt siksi, että muistelijoiden ryhmästä käytettävän käsitteen tulisi nähdäkseni kuvata ryhmän jäsenten roolien ja vaikutuskanavien moninaisuutta sekä keskinäistä erilaisuutta. Antimafiassa toimineita ihmisiä nimitetään useissa tutkimuksissa termillä *antimafia-aktivisti*. Omaa kohderyhmääni kuvaamaan tämä käsite ei kuitenkaan sovi, sillä sana aktivisti sisältää nähdäkseni olettamuksen aktiivisesta ja jokseenkin järjestäytyneestä toiminnasta asian suhteen. Etsiessäni muistelijoina tutkimukseeni en edellyttänyt, että antimafiatoiminnassa mukana olleet olisivat identifioituneet antimafia-aktivisteiksi tai tehneet jotakin yhteiskunnan tai yhteisön näkökulmasta ”suurta” mafian vastustamiseksi. Jokainen antimafiatoimija on lähtenyt antimafiaan omista lähtökohdistaan, ja roolit ovat voineet muuttua ajan mittaan. Lisäksi suullista ja kirjallista muistelua tuottaneista käytän myös laveasti termiä *muisteliija*. Käytän käsitteitä *antimafialiike* ja *antimafia-aktivisti* niissä yhteyksissä, joissa ne aiempaan tutkimukseen viitattaessa ovat välttämättömiä.

Muistelussa toimintaa on tapana kuvata yksilöiden kautta. Kirjoitettua muistelukerrontaa tutkinut Jyrki Pöysä onkin esittänyt, että esimerkiksi kirjoittamalla tapahtuva muistelu vahvistaa kirjoittajan omaa toimijuutta. Näin ollen kysymys on siitä, minkälainen toimijuus itselle kirjoitetaan. Toimijuuden kuvaaminen sekä käsiteltävän ilmiön eli antimafian määrittelyn erilaisuus kuvastaa oman tutkimuksen näkökulman erilaisuutta verrattuna aiempaan tutkimukseen. Tutkimuksessani kerrottu toimijuus laajentuu myös puheen avulla esitettyyn tulkintaan omasta toiminnasta. Pöysän mukaan toimijuutta koskevassa muistelussa samainenkin tapahtuma voidaan kertoa useilla erilaisilla tavoilla riippuen kerrontakontekstista, kuulijoista ja kerronnan tarkoituksista.¹⁵ Sovellan ajatusta kerrotusta toimijuudesta analysoidessani sitä, miten yksittäiset antimafiatoimijat muistelullaan

¹³ Schneider & Schneider 2005, 508.

¹⁴ Cayli 2013, 83.

¹⁵ Pöysä 2015, 129.

osallistuvat antimafiatoimintaa koskevan historiakuvan rakentamiseen. Oman toimijuuden kertominen liittyy vahvasti muistelutilanteeseen eli siihen, keille kertomuksia menneisyyden toiminnasta kerrotaan. Tausta-ajatuksena ei kuitenkaan ole se, että toimijuus esitettäisiin pelkästään suhteessa muihin toimijoihin.

1.2 Teoreettiset lähtökohdat

Rakennan tutkimukseni teoreettista kehystä muistitietotutkimuksen pohjalta. Muistelun analysoinnissa on huomioitava muistin kompleksinen luonne. Ihmiset painavat mieleensä ja muistavat erilaisia asioita samoista tapahtumista. Muistamiseen vaikuttavat menneisyys, tietämys ja kunkin hetken tarpeet. Edelleen muistaminen on aktiivinen prosessi, eivätkä muistot pysy muuttumattomina. Aina, kun muistoja palautetaan mieleen, ne rakentuvat uudelleen. Muistitieto onkin kerrontatilanteessa tuotettua, konstruktiiivista, uudelleen jäsentämistä ja tulkintaa. Vaikka muistelu on sidonnainen kerrontatilanteeseen, voi samaa tapahtumaa tai ajanjaksoa muistelevat ihmiset kertoa keskenään samankaltaisia asioita. Muisti ja muistelu ovat myös kontekstisidonnaisia. Tämä tarkoittaa sitä, että sosiaaliset tekijät usein vaikuttavat voimakkaasti siihen, mitä muistetaan ja millä tavalla muistetaan. Kulttuurihistorioitsija Anna Green esimerkiksi korostaa, ettei muistamista voi koskaan täysin erottaa ympäristöstään, yhteisöstään tai kulttuuristaan.¹⁶

Myös kollektiivinen muisti luo kehyksen muistelulle. Kollektiivisesta muistista puhutaan muistitietotutkimuksessa paljon, josta Maurice Halbwachs on alun perin kehittänyt teorian. Sen mukaan yksilöiden muistaminen on sosiaalista eli yksilöt muistavat aina yhteisöjen jäseninä.¹⁷ Halbwachsin mukaan yhteisöt myös määräävät, mitä ja miten muistetaan. Hän myös oletti, että yhteisöt muistavat ja että jokaisella sosiaalisella ryhmällä – perheellä, suvulla, kylä- ja työyhteisöllä tai kansakunnalla – on oma kollektiivinen muistinsa.¹⁸ Kollektiivisen muistin merkitys tulee esille, kun analysoin antimafiatoimijoiden yhteisölle ja yhteiselle työlle muistelun avulla antamia merkityksiä. Muistot ovat kuitenkin viime kädessä yksilöllisesti koettuja.¹⁹ Antimafiaa koskevia yksilöllisiä muistoja kehystävät niin kansallisen kuin kansainvälisenkin massamedian tuottamat käsitykset mafiasta ja sen vastustamisesta sekä kaunokirjallisuuden ja edelleen viihdeteollisuuden luomat näkemykset muisteltavista tapahtumista. Suulliset lähteet ovat subjektiivisia – ne eivät ole staattisia muistoja menneestä, vaan muistoja, jotka on muokattu uudelleen vastaajan oman

¹⁶ Rossi 2012, 60.

¹⁷ Halbwachs 1992, 37, 38.

¹⁸ Rossi 2012, 64.

¹⁹ Korkiakangas 2006, 126.

kokemuksen ja politiikan kontekstissa.²⁰ Antimafiatoimijoiden muistelussa muistot 1980-luvun toiminnasta ovat värittyneet sen kautta, että jokainen muistelijä on yksilö ja tulee omista lähtökohdistaan käsin muisteluun. Toisaalta he edustavat erilaisia poliittisia katsontakantoja, joka puolestaan voi värittää heidän tapaansa rakentaa muistelullaan historiakuva.

Muistelu ja muistot ovat siis toisaalta yksilöllisiä ja toisaalta aina esimerkiksi yhteisön, kansallisuuden ja valtion värittämiä. Tältä osin muisti – sekä yksilöllinen että kollektiivinen – on symbioottisessa suhteessa menneisyyden julkiseen muisteleamiseen. Muistoja ikään kuin kehystää aina julkinen muisto tietystä ajasta. Esimerkiksi 1980-luvun Sisiliaa ja Palermoa muisteltaessa puhutaan yleisesti ”verisimmästä” ja ”pitkästä” vuosikymmenestä. Tämän takia sen dramaattisuuskin varmasti korostuu vuosikymmentä koskevassa muistelussa. Toisaalta se ei kuitenkaan vähennä muistojen arvoa, vaan ehkä paremminkin korostaa jotain tiettyjä piirteitä enemmän kuin toisia. Esimerkiksi kyseisenä aikana tehtiin monesta näkökulmasta myös edistystä mafian toiminnan rajoittamisessa, mutta nämä asiat eivät välttämättä korostu yhtä paljon kuin kauhun, pelon ja väkivallan kokemukset kyseisestä ajasta. Kuitenkin yksilöllisen merkityksen lähestymistapa on tärkeä, sillä se esimerkiksi avaa erilaisia syitä sille, miksi mafian vastustamiseen lähdettiin. Yksilön rooliin kohdistuva muistelu tuo esille käsityksiä myös ympäröivästä yhteiskunnasta ja yhteisöstä. Erilaiset näkökulmat eivät siis suinkaan ole erillään toisistaan, vaan linkittyneitä keskenään.²¹

Muistelua analysoitaessa nousee esille myös kokemuksen merkitys. Muistin, kokemuksen ja tunteiden välistä suhdetta on tärkeää jäsentää. Ville Kivimäki on artikkelissaan ”Reittejä kokemushistoriaan – menneisyyden kokemus yksilön ja yhteisön vuorovaikutuksessa” eritellyt kokemusten ja muistojen eroja. Kivimäen mukaan aiemmat kokemukset – eli käytännössä niiden muistot ovat omiaan vaikuttamaan siihen, miten uudet asiat koetaan. Tästä näkökulmasta katsottuna ero on hyvinkin analyttinen, sillä käytännössä kokemusten ja muistojen voidaan katsoa ikään kuin liukenevan toisiinsa. Kokemus asettunee kuitenkin elämyksen ja muistin väliin, joskin ”suhde tapahtumaan, havaintoon, elämykseen ja esikielelliseen todellisuuteen on läheisempi kokemushistoriassa kuin muistitietotutkimuksessa”.²² Antimafiatoimijoiden muistelussa toki nousevat esille muistelijoille tärkeät tapahtumat ja kokemukset, mutta keskiössä ovat kuitenkin muistelijoiden rekonstruoimat tulkinnat ja muistot menneestä kokemuksesta. Varsinainen kokemus yksistään ei siis ole keskiössä.

²⁰ Abrams 2010, 7.

²¹ Abrams 2010, 79.

²² Kivimäki 2019, 24.

Muisteluaineiston analysointia silmällä pitäen on tarpeen myös pohtia tapahtumapaikkojen merkitystä. Sisilia ja Palermo ovat tutkimukseni keskiössä, sillä niihin antimafiatoimijoiden muistot pääasiassa kiinnittyvät. Kollektiivinen muisti sekä paikat ovat keskenään vuorovaikutuksessa. Pierre Nora on alun perin esittänyt käsitteen ”muistin paikat”, jolla viitataan muistin ja paikan sisältämiin assosiaatioihin esimerkiksi historiallisista asioista. Mafian ja antimafian toiminnan näkökulmasta Sisilia oli 1980-luvulla monista syistä keskeisessä roolissa; se oli esimerkiksi kansainvälisen herooinikaupan keskus. Muistelun näkökulmasta paikka korostuu, sillä usein kerronta kohdistuu paikkaan ja näin antaa myös merkityksen jollekin paikalle. Tämä näkyy antimafiatoimijoiden muistelussa selkeästi, sillä 1980-luvun tapahtumat liitetään usein Sisilian pääkaupunkiin Palermoon. Haastatteluissa muistelijat sijoittavat sekä kerrontatilanteen että kertomuksen historialliseen kontekstiinsa. Ympäristö vaikuttaa keskeisesti ihmisen kykyyn palauttaa mieleen ja muistaa.²³ Vaikka lähdeaineistossani ja aihetta koskevassa tutkimuskirjallisuudessa Sisilia ja Palermo ovatkin tapahtuma- ja muistin paikkoina keskiössä, ei Italian muiden maantieteellisen alueiden poissulkeminen ole tutkimuskysymyksen kannalta tarkoituksenmukaista.

Antimafiasta tehdyn tutkimuksen määrän lisääntyminen on voinut vaikuttaa myös yksittäisten ihmisten halukkuuteen kertoa omista kokemuksistaan mafiaan liittyen. Muistelu ja hiljaisuus liittyvät siihen, onko muistelulle tilaa tai kykeneekö muistelija sanoittamaan muistonsa. Mafiaan liittyvien mielipiteiden kohdalla vaikuttaa pitkään taustalla ollut hiljaisuus. Olennaista on, että keskityn tutkimuksessani 1980-luvun tapahtumien muisteluun jälkeensä erilaisista perspektiiveistä käsin. Ei ole siis tarpeen korostaa liikaa lähteiden synnyn eriaikaisuutta, joskin edellä mainittujen aikakerrosten mahdollinen vaikutus on huomioitava analysoinnissa. Mafia ja sen vastainen taistelu saivat yhä enemmän kansainvälistä huomiota etenkin 1990-luvun alussa. Kansainvälisen kiinnostuksen lisääntyminen lienee vaikuttanut siihen, että muun muassa Orlandon ja Battaglian elämäkerrat on julkaistu englanniksi.

Monella muistelijalla on ollut valta-asema, josta on ollut erityistä hyötyä mafian vastustamisessa. Valta-asemalla viitataan muun muassa poliittiseen valtaan, jota Palermon entisellä kaupunginjohtajalla Leoluca Orlandolla luonnollisesti oli. Myös lakimiehenä toimineella Alfredo Galassolla oli paljon vaikutusvaltaa yhteisössään. On siis huomioitava, että antimafiaa koskevan historiakuvan rakentamiseen ovat voineet osallistua aktiivisesti ne, joilla on ollut esimerkiksi valmis kuulijakunta ammattinsa kautta tai pääsy merkittävään julkiseen asemaan. Samaan aikaan julkisessa roolissa oleminen ja mafiaa vastaan asettuminen saattoivat helposti tarkoittaa sitä, että henkilö asetti itsensä

²³ Peltonen 2003, 187-190; Rossi 2012, 59; Schneider 2018, 16.

huomattavaan vaaraan: 1980-luvulla mafia murhasi epäröimättä julkisessa valta-asemassa olevia ihmisiä, jotka uskalsivat asettua sitä vastaan.

Mafiaa ja antimafiaa tutkineet Schneiderit korostavat, että myös henkilön sosiaalisella statuksella on ollut antimafia-aktivismissa merkitystä: useimmat Palermon antimafia-aktivisteista ovat tulleet keskiluokkaisista oloista ja monet heistä ovat olleet akateemisesti koulutettujen vanhempien lapsia.²⁴ Omarkin tutkimukseni muistelijat ovat pääasiassa akateemisen koulutuksen saaneiden vanhempien lapsia ja heillä on itselläänkin ollut mahdollisuus kouluttautua peruskoulua pidemmälle osittain vanhempien varallisuudesta johtuen. Varallisuudella oli vielä 1980-luvun Sisiliassa merkitystä akateemisen koulutuksen saamisen näkökulmasta.

Antimafiassa oli mukana jo 1980-luvulla paljon toimijoita, eikä tämä tutkimus kata kaikkien heidän muistojaan tapahtumiin liittyen. Tämä johtuu siitä, ettei antimafiassa toimimista käsitteleviä muistelmia ole saatavilla paljoa. Laajan, haastatteluihin perustuvan muistitietoaineiston kerääminen edellyttäisi Sisilian murteen ymmärtämistä. Tutkimusaineistossani äänessä olevat muistelijat ovat kuitenkin olleet aktiivisesti mukana antimafiassa, mafian tutkimuksessa sekä seuranneet tapahtumia vaihtelevasti Sisiliassa tai muualla, kuitenkin vahvan yhteyden Sisiliaan säilyttäen. Suurin osa heistä on myös syntyperäisiä sisilialaisia, mikä omalta osaltaan vaikuttaa muistelun näkökulmaan lähinnä Sisiliaa korostavana. Tämän tutkimuksen toimijoista esimerkiksi Leoluca Orlando on pidetty myös eräänlaisena antimafiajohtajana. Tällaiseksi häntä luonnehtivat muun muassa Schneiderit.

Kuuden muistelijan näkemysten perusteella ei ole mahdollista luoda kokonaisvaltaista kuvaa antimafiatoiminnasta 1980-luvulla. Tämä ei olekaan tutkimuksen tarkoitus. Tarkasteluni kohteena on se, minkälainen käsitys antimafiatoiminnasta siinä mukana olleiden ja sitä seuranneiden kerronnallisten tulkintojen perusteella muodostuu. Tutkimuksen kohteena eivät siis ole 1980-luvun faktuaaliset tapahtumat vaan niistä muistelujen kautta rakentuva kertomus. Voidaan ajatella, että tässä yhdessä tarinassa on useita erilaisia näkökulmia samojen tapahtumien kautta kerrottuna. Omaelämäkerrallisessa muistelussa kerronta etenee pääosin kronologisesti. Sama on nähtävissä myös suullisessa muistelupuheessa. Muistelusta muodostuu antimafian historiaa koskeva kertomus sellaisen toimijajoukon näkökulmasta, jotka olivat mukana antimafiassa 1980-luvulla tavalla tai toisella. Muistelussa toistuvat samat tapahtumat, jotka osoittavat niiden olleen syystä tai toisesta merkityksellisiä siinä määrin, että ne koetaan muistelemisen arvoisiksi. Samat tapahtumat näyttävät muistelussa erilaisista näkökulmista, josta johtuen ne toistuvat useampaan otteeseen

²⁴ Schneider & Schneider 1997, 243; Schneider & Schneider 2003, 158.

myös analyysissa. Analysoin myös syitä sille, miksi juuri tietyt tapahtumat korostuvat muistelussa. Monet antimafian piirissä aktiivisesti toimineet ihmiset ovat edelleen tavalla tai toisella mukana toiminnassa, mikä lienee yksi motivaattori tapahtumista kertomiselle. Kertomukset menneisyyden tapahtumista jäävät elämään ja siirtyvät eteenpäin.

1.3 Lähdeaineisto, lähteiden käsittelytapa ja metodi

Lähdeaineistoni koostuu sekä suullisesta haastatteluaineistosta että kirjallisesta omaelämäkerrallisesta materiaalista. Suullinen haastatteluaineisto sisältää kolme haastattelua, jotka olen itse tehnyt käyttäen haastattelumenetelmänä puolistrukturoitua teemahaastattelua. Haastateltavat ovat olleet mukana mafianvastaisessa toiminnassa, tutkineet mafiaa tai kirjoittaneet siitä sekä mafian vastaisesta toiminnasta. Olen päätenyt viittamaan haastateltaviini pelkällä kirjaimella haastatteluiden aiheen ajoittaisen arkaluontoisuuden vuoksi. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että tekstissä viitataan haastateltavaan muodossa ”haastateltava A” ja niin edelleen. Tutkimuksen lähteinä olevat muistelut asettavat ehtoja myös lähteiden esittelytavalle. Lähteitä on usein referoitava. Tämä johtaa siihen, että tekstissä esiintyy paljon johtolauseita, kuten esimerkiksi ”haastateltavan mukaan”. Yleistä on myös, että todetaan haastateltavan kertoneen tai todenneen jotakin. Edellä kuvattu tapa on välttämätön, jotta voidaan selvästi erottaa muistelijan sekä tutkimusten ja tutkijan näkemykset.²⁵

Haastateltava A on akateemisella urallaan tutkinut mafian toimintaa sekä kiertänyt puhumassa mafiasta sisilialaisissa kouluissa jo 1980-luvulla. Myös haastateltava B on tutkinut mafiaa sekä kirjoittanut siitä journalistina. Tämän lisäksi hän on syntynyt ja varttunut Sisiliassa, joten lukuisat mafiaan sekä antimafiaan liittyvät tapahtumat olivat osa hänen arkipäiväänsä 1980-luvulla. Haastateltava C on myös tutkinut mafiaa akateemisella urallaan ja kirjoittanut siitä journalistin työssään. Lisäksi haastateltavan mukaan hän seurasi tiiviisti Italian poliittisen kentän tapahtumia 1980-luvulla. Jokaisella haastateltavallani on siis yhteys niin mafian tutkimukseen kuin Sisiliaankin. Muistelupuheessaan he palaavat 1980-luvun tapahtumiin, joista heillä jokaisella on muistoja ja näkemyksiä. Huomionarvoista on, että muisteluhetkellä jokainen haastateltava oli ylittänyt jo 60 vuoden iän, samoin kuin omaelämäkerrallista muistelua tuottaneet muistelijatkin. Muistelijoiden ikä voi vaikuttaa heidän tapansa hahmottaa menneisyyttä, sillä muisteltavien tapahtumien ja muisteluhetken välissä kulunut aika on omiaan vaikuttamaan tapaan muistella. Muistitiedon käyttöä arkielämän historian tutkimuksessa tutkinut Pentti Virrankoski on kuitenkin todennut, että vanhatkin

²⁵ Miettunen 2009, 38.

ihmiset voivat muistaa hyvin sekä palauttaa mieleensä tarkkojakin yksityiskohtia mahdollisesta iän myötä huonontuneesta muistista huolimatta.²⁶ Jälleen on muistettava, ettei tämän tutkimuksen ideana ole tarkastella muistojen ”oikeellisuutta”. Niin sanotusti väärin muistamisella ei siis ole merkitystä.

Kirjallinen aineistoni puolestaan koostuu kolmesta elämäkerrallisesta teoksesta, joissa mafian vastaisessa toiminnassa mukana olleet eri rooleissa toimineet ihmiset muistelevat keskeisimpiä tapahtumia mafian vastaisessa toiminnassa. Käytän alkuperäislähteenäni mafian vastaisen lakimiehen ja professorin Alfredo Galasson vuonna 2020 julkaisemaa muistelmateosta *La mafia che ho conosciuto*, jossa kirjoittaja muistelee omaa menneisyyttään sekä mafian että antimafian kanssa. Alfredo Galasso on oikeustieteen professori, joka on muun muassa auttanut mafian uhreja lakimiehen ammatissaan sekä ollut vahvasti mukana mafianvastaisessa lainsäädännöllisessä toiminnassa. Galassolla on siis pitkä henkilökohtainen historia mafianvastaisessa toiminnassa. Hän luonnehtii itse muistelmateoksessaan kirjoittaneensa sen tulevia sukupolvia varten. Myös kirjan nimi, joka vapaasti suomennettuna on ”mafia, jonka olen tuntenut”, viittaa hänen pyrkimyksensä kertoa menneestä tavalla, jolla hän itse sen koki.

Toinen muistelmateos on Palermon entisen pormestarin sekä innokkaan mafian vastustajan Leoluca Orlandon teos *Fighting the Mafia & Renewing Sicilian Culture*. Teoksessa Orlando käy läpi mafian ja antimafian ”tarinan” omasta näkökulmastaan käsin muistellen omaa historiaansa mafiaan ja antimafiaan liittyen omista koulu- ja opiskeluajoistaan lähtien aina 1990-luvun lopulle saakka. Orlando toimi Palermon kaupunginjohtajana vuodesta 1985 vuoteen 1990 sekä myöhemmin vuosina 1993–2000. Toimessa ollessaan hän uudisti Palermon hallintoa sekä rakennutti muun muassa uusia koulurakennuksia.²⁷ Teos on julkaistu alun perin jo vuonna 2001, mutta tässä työssä käytän teoksesta vuonna 2010 julkaistua, uudistettua painosta.

Kolmantena muisteluteoksena käytän Alexander Stillen ja Renate Sibertin teosta *Letizia Battaglia: Passion, Justice, Freedom: Photographs of Sicily*, jossa kootaan yhteen mafiaa vastaan kuvajournalismin keinoin toimineen Letizia Battaglian tarina. Teos on koostettu Battaglian omien puheenvuorojen sekä haastatteluiden pohjalta. Battaglia on usein todennut kuvanneensa mafian rikoksia levittääkseen tietoisuutta sen raadollisuudesta ja siitä, minkälaista Sisilian Palermon arkipäivä oli 1970- ja 80-luvuilla. Battaglia kuvasi 1970- ja -80-luvuilla mafiarikoksia vasemmistolaislehti *L'oraan*, joka toimi eräänlaisena mafian vastaisen taistelun äänitorvena.²⁸ Battaglian muistelua analysoitaessa on otettava huomioon, etteivät haastattelun tekijöiden

²⁶ Virrankoski 2002, 287-289.

²⁷ Schneider & Schneider 2003, 151, 134.

²⁸ Karagoz 2012, 154.

yksityiskohtaiset kysymykset ole tiedossa. Vaikka lainaukset ovat suoraan haastattelusta, ovat haastattelijat tehneet ratkaisut tiettyjen katkelmien valitsemisesta teokseen.

Stillen ja Sibertin ideana näyttää olleen luoda Battagliasta henkilökuva, joka sisältää hänen omakohtaisen kertomuksensa omasta toiminnastaan antimafiassa. Teoksessa Battaglia kertoo myös henkilökohtaista historiaansa sekä tulevaisuuden näkemyksiään liittyen mafiaongelmaan. Ideana ei olekaan ollut ainoastaan tarkastella menneisyyttä, mutta menneet tapahtumat ja Battaglian henkilökohtainen osuus niissä ovat erittäin keskeisessä roolissa. Teos sisältää myös Battaglian elämäntyötä: kuuluisia kuvia, joihin hän on vanginnut Sisilian mafiaongelman keskeisiä piirteitä. Henkilökohtaisista haastatteluista ja niiden pohjalta syntyneistä kertomuksista ovat vastanneet kaksi eri haastattelijaa, Alexander Stille ja Melissa Harris. Tällä tavoin Battaglian tulkintoja voi lukea kahden eri haastattelun pohjalta, jotka ovat tuoneet myös erilaisia näkökulmia. Battaglian elämään keskittyvää teosta ja siihen liittyviä haastatteluja on ollut tekemässä useampi eri kirjoittaja. Lisäksi tarkoituksena on ollut koota omaelämäkerta, jossa keskiössä on Battaglian valokuvaaminen ja taistelu mafiaa vastaan. Haastatteluita on siis käytetty laajempaan tarkoitukseen kuin omassa tutkimuksessani. Myös haastatteluprosessi on ollut erilainen.

Lähdeaineistoni koostuu siis sekä suullisesta että kirjallisesta muistelusta. Suullinen aineistoni on itse kerättyä haastattelumateriaalia, joissa haastateltaville esitettävät kysymykset on muotoiltu selkeästi kohdistuen tutkimukseni ajalliseen kiintopisteeseen: 1980-lukuun. Lähtökohtaisesti muistitietotutkimusta tehtäessä tutkija kontrolloi historiallista diskurssia, sillä tutkija valitsee haastateltavat, esittää kysymykset ja reagoi kertojan puheeseen. Tämän lisäksi tutkija vastaa haastattelun muodosta, käsittelystä ja tulkinnasta.²⁹ Tutkijan esittämien kysymisten ja haastattelutilanteen sosiaalisen rakenteen merkitystä ei voi jättää huomiotta. Haastateltavat ovat todennäköisesti halunneet korostaa kerronnassaan esimerkiksi suuria ja merkittäviä tapahtumia 1980-luvulla, sillä ovat kokeneet haastattelutilanteessa puhuvansa ikään kuin ulkopuolisen kanssa. Samaan aikaan he ovat toki tienneet tutkimuksen tarkoituksen ja ovat näin voineet valikoida omasta mielestään tärkeimpiä seikkoja kerrottavaksi. Tästäkin huolimatta haastateltavat ovat itse muistelussaan tuoneet esille merkityksellisiksi kokemansa seikat. Heidän kerrontaansa on voinut vaikuttaa etukäteen muodostunut oletus siitä, mitä haastateltava haluaa mahdollisesti kuulla. Lähdeaineistoni on myös syntynyt pitkähköllä aikajänteellä, sillä mafiaan liittyvien mielipiteiden julki tuomiseen on vaikuttanut pitkään pelon aiheuttama hiljaisuus. Henkilökohtaisia muistelmateoksia on alkanut suuremmissa määrin ilmestyä vasta 2000-luvun puolella, lukuun

²⁹ Rossi 2012, 73.

ottamatta Letizia Battagliasta koottua vuonna 1999 ilmestynyttä teosta. Muistelu ja hiljaisuus ovat kytköksissä muun muassa siihen, onko muistelulle tilaa. Myös sillä on merkitystä, pystyykö muistelija sanoittamaan muistonsa.

Erilaiset aikakerrokset nousevat tutkimuksessani keskiöön: kirjoitettu muistitietoaineisto on usean eri vuoden ajalta peräisin. Alfredo Galasson muistelmateos on julkaistu vuonna 2020. Leoluca Orlandon teos on puolestaan peräisin vuodelta 2001, joskin käyttämäni painos on vuodelta 2010. Letizia Battaglian haastatteluiden pohjalta koostettu omaelämäkerrallinen teos on ilmestynyt vuonna 1999. Erilaiset aikakerrokset näkyvät siis erityisesti kirjoitetun muisteluaineiston sisällä sekä kirjoitetun ja puhutun muisteluaineiston välillä, sillä itse kerätyt haastatteluaineistot ovat peräisin vuodelta 2021. Lähdeaineistoni analysointiin liittyy siis lähteiden synnyn eriaikaisuudesta johtuvaa problematiikkaa, joka on otettava analysoinnissa huomioon. Esimerkiksi vuoden 1999 jälkeen antimafian sarallakin on ehtinyt tapahtua paljon sellaista, mikä on voinut vaikuttaa tapaan kertoa 1980-luvun tapahtumista. Muutoksia kerronnallisissa tulkinnoissa yksittäisten ihmisten kohdalla on kuitenkin mahdotonta analysoida, sillä omaelämäkerrallinen muistelu rajautuu Orlandon ja Battaglian kohdalla pääasiassa näihin kahteen yllä mainittuun teokseen ja satunnaisiin haastatteluihin. Muu käyttämäni muisteluaineisto on puolestaan syntynyt viimeisen kahden vuoden aikana.

Lisäksi muistelijoiden erilaiset ammatilliset roolit ovat voineet vaikuttaa muisteluun. Muun muassa kaikki haastateltavat ovat yliopisto-opettajia ja tämä on voinut vaikuttaa heidän tapansa kertoa tapahtumista. Vaikka he ovat kokeneet ajanjakson henkilökohtaisesti, ovat he myös seuranneet tiiviisti aihetta koskevaa akateemista tutkimusta ja tehneet sitä myös itse. Haastattelujen toteutus tapahtui olosuhteiden pakosta etämenettelyin. Toteutustapa on saattanut vaikuttaa haastattelijoiden halukkuuteen kertoa henkilökohtaisista kokemuksistaan. Toisaalta puolistrukturoidut teemahaastattelut antoivat haastateltaville paljon vapautta kertoa tapahtuneesta ja omista näkemyksistään haluamallaan tavalla. Suullista muistelupuhetta koskeva haaste ei kuitenkaan koske kirjallista aineistoa, jossa muistelu on tapahtunut muistelijan omalla äidinkielellä. Olen kääntänyt muistelusta otetut sitaatit suomeksi vaihtoehtoisesti joko englannin tai italian kielestä.

Tutkimukseni kohteena olevilla muistelijoilla onkin hyvin erilaisia rooleja. He ovat toimineet erilaisissa tehtävissä eivätkä ole kaikki olleet esimerkiksi jonkin antimafia-aktivistiryhmän jäseniä. Toimijoiden erilaisten ja hedelmällisten näkökulmien havainnollistamiseksi olen jakanut heidät heidän taustojensa tai rooliensa mukaisesti alla olevaan taulukkoon. Vastaavanlaista taulukkoa on käyttänyt myös Christina Jerne omassa väitöskirjassaan, jossa hän on haastattelut antimafiatoimijoita käyttäen heistä termiä antimafia-aktivisti. Jerne eritteli kahteen eri taulukkoon ammattimaiset ja ei-ammattimaiset toimijat. Näin ollen Jernen tekemä taulukko toimii alla esitetyn taulukon esimerkkinä.

Oman tutkimukseni kannalta vain yhden taulukon muodostaminen on relevanttia, sillä muistelihoita ei ole paljon. Muistelussa mukana olevien ihmisten ammattiteilla ja taustoilla on merkitystä, sillä he ovat niiden kautta voineet eri tavoin ottaa osaa mafianvastaiseen toimintaan.

”Antimafiatoimijat”	
Journalistit	3
Virkamiehet/lakimiehet	2
Kuvajournalistit	1
Mafian uhrien omaiset	1
Professorit/opettajat	4
Poliitikot	1
Yhteensä	6

Taulukossa on erillinen kategoria kuvajournalisteille, sillä tutkimusaineistooni kuuluu kuvajournalisti Letizia Battaglian haastatteluiden pohjalta koottu teos hänen kokemuksistaan mafian vastaisessa taistelussa. Virkamiehillä ja lakimiehillä puolestaan oli laillisia ja hallinnollisia työkaluja sekä usein myös vaikutusvaltaa ja toimeenpanovaltaa. Akateemisen uran tehneet ovat olleet mukana antimafiassa keskustellen ja opettaen. Suurin osa taulukossa esitetyistä antimafiatoimijoista on ollut useammassa roolissa. Esimerkiksi osalla journalisteista on ollut myös akateeminen ura, ja yksi akateemisen uran tehnyt on samaan aikaan myös mafian murhaaman henkilön omainen. Moniroolisuus selittää sen, että aktivistien yhteenlaskettu summa on vain kuusi, vaikka yksittäisiin rooleihin jakautuneita on taulukossa lukumäärällisesti enemmän. Oman tutkimukseni kannalta toimijoiden moniroolisuudella on merkitystä ja tästä syystä havainnollistan sitä myös taulukon muodossa.

Muisteluun vaikuttavat monet henkilökohtaiset asiat, mutta myös yleistettäviä vaikuttimia löytyy. Esimerkiksi sukupuoli vaikuttaa muisteluun. Tämän tutkimuksen muistelijoiden joukossa on vain yksi nainen. Tämä vaikuttaa muistelun sisältöön, sillä sukupuoli on vaikuttanut myös 1980-luvun antimafiatoiminnassa muiden toimijoiden suhtautumiseen sekä toimijan itsensä kokemusmaailmaan. Naisvalokuvaajat eivät 1980-luvun Sisiliassa olleet yleisiä. Antimafia-aktiivismin ”arjen historiassa” on kuitenkin korostettu naisten roolia. Renate Siebert on esittänyt, että juuri naiset nousivat mafiaa vastaan 1980-luvun mittaan. Suuren vaikutuksen tekivät erityisesti ne naiset, joiden kumppani oli joutunut mafian murhaamaksi. Siebert nostaa esille vuonna 1978 murhatun Cesare Terranovan vaimon tapauksen. Terranovan vaimo totesi vuonna 1985 antamassaan haastattelussa, että ”olisin

tuntenut syyllisyyttä, jos olisin jäänyt kotiin. Olisin ajatellut, että Cesare kuoli turhaan. Kyllä, tapetuksi tuleminen on kauheaa, mutta unohtaminen on vielä pahempaa. Se on kuin kuolisi kahdesti”.³⁰

Mafian luoma pelon kulttuuri on vaikuttanut siten, etteivät esimerkiksi läheisensä menettäneet uskalla välttämättä puhua menetyksestä julkisesti tai vaatia oikeutta. Toisaalta Terranovan vaimon toteamuksesta korostuu muistamisen tärkeys: pidetään tärkeänä pitää yllä mafian murhaaman ihmisen muistoa ehkä siksi, että se voisi edesauttaa asioiden muuttumista. Perimiltään antimafiatoiminnassa on kuitenkin kysymys siitä, että halutaan muuttaa yhteiskunnallisia olosuhteita ja luoda turvallisempi ympäristö. Se, että esimerkiksi puolisonsa menettäneet naiset uskaltautuivat julkisesti vastustamaan mafiaa, on ollut omiaan murtamaan sitä hiljaisuutta, joka mafiaongelman ympärillä on pitkään valinnut. Siebert myös esittää, että puolisonsa menettäneiden naisten kohdalla yhteistyötä erilaisista sosiaalisista taustoista tulevien välillä yhdistää ”tarve muistiin” ja ”muistin välttämättömyys”. Muisti muuttuu Siebertin mukaan sanoiksi, ruokkii protestia ja vetoaa oikeudenmukaisuuteen.³¹ Muistamisen tutkiminen myös ylläpitää keskustelua ja rikkoo hiljaisuutta, jota mafia on pyrkinyt ylläpitämään. Muistelijat – niin naiset kuin miehetkin – erilaisista poliittisista taustoistaan huolimatta luovat merkityksiä organisoituneen rikollisuuden vastustamisen historiasta ja sen perinnöstä nykypäivän toiminnalle.

Analysoin aineistoani muistitietotutkimuksen metodein. Siten on mahdollista jäsentää niitä asioita, joita muistelijat ovat pitäneet tärkeänä rekonstruoida.³² Kyseisten metodien kautta jäsenen antimafia-aktivistien antimafiatoiminnalle antamia merkityksiä. Muistitietotutkimus avaakin uudenlaisia näkökulmia sekä tavoittaa tutkittavien yhteisöjen ja yksilöiden omaa historiaa. Alessandro Portellin mukaan muistitietotutkimus kysyy vielä perinteisten historiankirjoituksen esittämien kysymysten lisäksi, mitä tapahtuma merkitsee.³³ Sovellan muistitietotutkimuksen menetelmiä tuodakseni antimafian historian tutkimiseen yksilöiden näkökulmaa ja hyödynnän analysoinnissani ymmärtävää muistitietotutkimusta. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että aineistoa tulkitaan subjektiivisesti.

Haastatteluaineiston analysoinnissa keskeinen menetelmä on sisällönanalyysi, jota myös hyödynnän tässä tutkimuksessa. Sisällönanalyysin avulla aineisto voidaan järjestää johtopäätösten tekoa varten. Sen avulla pyritäänkin saamaan tutkitusta ilmiöstä tiivis ja yleinen kuvaus. Sisällönanalyysi on

³⁰ Siebert 2003, 46; Donna Più, syyskuu 1985.

³¹ Siebert 2003, 46.

³² Fingerroos 2006, 32; Rossi 2012, 59.

³³ Rossi 2012, 52.

tekstianalyysia, joka tarkastelee inhimillisiä merkityksiä. Sen avulla voidaan pyrkiä kuvamaan tekstin sisältöä sanallisesti. Antimafiatoimijoiden rakentamaa historiakuvaava analysoitaessa tiiviin ja yleisen kuvauksen järjestäminen sisällönanalyysin avulla on välttämätöntä, jotta muistelun avulla korostettuja merkityksiä voidaan analysoida syvemmin. Käytän sisällönanalyysin muotona pidettyä teemoittelua³⁴ niin sanottuna ensiaskeleena muisteluaineiston analysoinnissa. Sen avulla olen pystynyt jakamaan selkeästi tutkimusongelmani kannalta keskeiset teemat.³⁵ Teemoittelun avulla aineistosta voidaan nostaa esiin tutkimuskysymyksen kannalta olennaisia asiakokonaisuuksia sekä tyypilliseksi muodostuneita piirteitä.³⁶

On yleistä, että teema-analyysia tehdään haastatteluaineistosta. Haastattelun teemat eivät kuitenkaan ole sama asia kuin analyysin tuloksena syntynyt teemoittelu. Tässä yhteydessä sekoittava tekijä on usein juuri teemaahaastattelu, jota olen yhtenä aineistonkeruumenetelmänä tässä tutkimuksessa käyttänytkin. Sisällönanalyysia ja teemoittelua tutkinut Kirsi Juhila on esittänyt, että ”jos tutkija jäsentää analyysinsa ja tutkimusraportin rungon yhtäläisten teemojen mukaan, tutkija ei välttämättä ole antanut tarpeeksi tilaa aineistolleen tai haastatelluille, vaan tutkijan ennakkojäsennys on ohjannut analyysia”. Tässä tutkimuksessa käytetty puolistrukturoitu teemaahaastattelu on rakennettu kolmen eri teeman kautta, joihin jokaiseen sisältyi useita erilaisia, teemaan liittyviä kysymyksiä. Nämä samat teemat nousevat myös analyysissa esille, joten ennakkojäsennys on kiistatta jossain määrin ohjannut analyysia. On kuitenkin huomattava, että teemoittelun yläpuolelle asettuu yksilön representaatio ja näkemys, joka on luonnollisesti korostunut vasta aineistoa analysoitaessa. Tämän lisäksi isojen teemojen sisällä on valtavasti pientä teemoittelua, joka on syntynyt täysin haastatteluiden ja omaelämäkerrallista kerrontaa koskevan analyysin tuloksena. Usein haastatteluaineistoa analysoivassa tekstissä esitetään teemojen käsittelyn yhteydessä suoria katkelmia aineistosta eli sitaatteja, joiden tarkoituksena on havainnollistaa teemoittelua.³⁷ Myös tässä tutkimuksessa sitaatteja on paljon, ja ne ovat omiaan osoittamaan sitä, mihin teemoittelu pohjautuu.

Aineistoni analysointiin liittyy myös muita erityispiirteitä, jotka on muistelijoiden puhetta analysoitaessa otettava huomioon. Yhteisölliset ja kulttuuriset seikat, kuten esimerkiksi kieli ja puheen erilaiset konventiot ovat omiaan rajaamaan yksilön muistelemista ja etenkin muistojen kertomista.³⁸ Haastattelut on toteutettu pääasiassa englanniksi, joka ei ole haastateltavien tai haastattelijan äidinkieli. Tämä luo analysoimiselle haasteen, sillä muistelupuhe saattaa vaikeutua tai

³⁴ Tuomi & Sarajärvi 2018.

³⁵ Eskola & Suoranta 2008, 174–180.

³⁶ Juhila. Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja.

³⁷ Juhila.

³⁸ Rossi 2012, 60.

rajoittua vieraalla kielellä puhuttaessa. Lisäksi on huomioitava haastattelutilanteen sosiaalinen rakenne. Muistitietotutkimusta tutkineiden Fingerroosin ja Haanpään mukaan muistitietotutkimuksessa tutkimustulos on vahvasti subjektiivinen ja usein monimerkityksinen rekonstruktio. Se voidaan käsittää vaikkapa haastattelutilanteen vuorovaikutuksen, tekstien tulkinnan tai analyysin tulokseksi.³⁹

Kansainvälisessä muistitietotutkimuksessa puhutaan pääasiassa suullisesta historiasta, johon viitataan termillä *oral history*. Suullinen historia on haastatteluiden tuotos, mutta myös narratiivinen selonteko menneistä tapahtumista. Tällä tavoin se on sekä tutkimusmetodi että tutkimusprosessin tulos.⁴⁰ Suomalaisessa muistitietotutkimuksessa huomioidaan myös kirjoitettu muistitieto, jota myös omasta aineistostani löytyy. Huomioin erot suullisen ja kirjoitetun muistitietoaineiston välillä tutkimuksessani. Kirjallisessa aineistossa ei toki ole havaittavissa esimerkiksi erilaisia äänenpainoja tai siinä ei synny varsinaista vuorovaikutuksellisuutta, toisin kuin puhutussa muistelussa.

1.4 Tutkielman rakenne

Vastatakseni tutkimuskysymykseeni olen jakanut työni johdannon jälkeen kolmeen varsinaiseen käsittelylukuun. Näistä ensimmäisessä taustoitin mafian, antimafian ja Sisilian historiaa. Toisessa käsittelyluvussa analysoin 1980-luvun antimafiatoiminnan muistelua ja kerrontaa keskittyen muistelijoiden näkemyksiin omasta roolistaan yksilöinä antimafiassa. Kolmas käsittelyluku puolestaan keskittyy siihen, miten yksittäiset antimafiatoimijat muistelevat yhteisön eli muiden antimafiassa toimineiden merkitystä. Samassa käsittelyluvussa keskityn myös tarkastelemaan antimafiatoimijoiden muistelusta muodostunutta menneisyyskuvaa Italian valtion suhteesta antimafiaan ja tämän suhteen vaikutusta antimafiatoimintaan. Pohdin myös molemmissa varsinaisissa analyysiluvuissa sitä, minkälaisen osan antimafiatoiminnan historiakuva kertomukset muodostavat. Lopuksi kokoan yhteen sen, minkälaista 1980-luvun antimafiatoiminta oli muistelijoiden kertomusten muodostaman kokonaiskäsityksen eli tarinan mukaan.

³⁹ Fingerroos & Haanpää 2006, 36.

⁴⁰ Abrams 2010, 2.

2. Antimafia – taistelu Sisilian mafiaa vastaan

Tässä luvussa taustoitan Sisilian historiaa sekä niitä olosuhteita ja tapahtumia, joiden kehyksessä mafia sai elintilaa. Italian yhdistymisen jälkeinen aika oli erityisen monimutkaista juuri Sisiliassa. Myös antimafia on saanut jalansijaa Sisiliassa, jossa lähdeaineistoni muistelijat ovat pääasiassa toimineet ja vaikuttaneet. Muistelussa esille nousevat toistuvasti 1980-luvun kontekstissa tärkeät tapahtumat, joihin liittyy jokin tietty paikka, yleensä Sisilian pääkaupunki Palermo. Tämän taustoittavan luvun ensimmäisessä alaluvussa keskityn Sisilian, Cosa nostran ja antimafian yhteiseen historiaan ennen toista maailmansotaa. Toisessa alaluvussa käsittelen mafian ja antimafian historiaa toisen maailmansodan jälkeisenä aikana ja sitä kontekstia, jossa tutkimukseni muistelijat 1980-luvulla toimivat ja jota he omaelämäkerrallisessa sekä suullisessa kerronnassaan muistelevat. Kolmannessa alaluvussa tarkastelen vielä tarkemmin antimafialiikkeen historiaa, joka kulkee osana myös muistelijoiden tulkinnallisessa kerronnassa.

2.1 Sisilia, Cosa nostra ja antimafia ennen toista maailmansotaa

Italia on tarjonnut hyvän maaperän organisoituneen rikollisuuden toiminnalle.⁴¹ Mafian soluttautuminen yhteiskunnan kaikille sektoreille oli kasvava ongelma jo 1860-luvulla, jolloin Italia yhdistyi. Tällöin myös Etelä-Italiasta – ja Sisiliasta – tuli Giuseppe Garibaldin johdolla osa tätä uutta valtiota. Yhdistymisen jälkeiset alkujat olivat vaikeita etenkin eteläisessä osassa maata. Vastayhdistyneellä Italialla ei ollut tarpeeksi voimaa tai valtaa luoda maahan toimivaa keskushallintoa, joka olisi voinut estää kaaoksen syntymisen maaseudulla ja Sisiliassa. Tuona samaisena ajanjaksona Italian kuningaskunnan hallitseva luokka kuuli ensimmäistä kertaa puhuttavan *Sisilian mafiaa*.⁴² Sisilia – ja eritoten sen pääkaupunki Palermo – ovat olleet 1860-luvulta saakka myrskyn silmässä, mitä tulee mafian toimintaan sekä mafianvastaiseen taisteluun. Näin ollen on tarpeen taustoittaa Sisilian historiaa niiden olosuhteiden näkökulmasta, jotka lopulta olivat otolliset Cosa nostran vallan kasvulle.

Vuonna 1860 Giuseppe Garibaldi oli vallannut Sisilian napolilaisarmeijalta ja siirtänyt sen osaksi Italian valtiota. Likimain 2,4 miljoonan sisilialaisen liittäminen osaksi uutta valtiota osoittautui kuitenkin vaikeaksi. Tilanteesta seurasi laajalle levinneitä vaikeuksia: muun muassa ryöstelyä ja

⁴¹ McCarthy 2011, 31.

⁴² Dickie 2008, 9; Lupo 2009, 3.

murhia. Italian kuningaskunnan näkökulmasta tilanne näyttäytyi suoranaisena anarkiana: saaren asukkaista löytyi niin tasavaltalaisia vallankumouksellisia kuin aristokraatteja ja kirkonmiehiä, jotka edelleen toivoivat vanhan Bourbon-hallinnon palauttamista. Lisäksi saarella vastustettiin voimakkaasti asevelvollisuutta ja verovelvollisuutta.⁴³

Garibaldi käytti Sisiliää myös tukikohtanaan Rooman valloitusretkellään, joka ei kuitenkaan päättynyt hänen toivomallaan tavalla. Italian hallitus reagoi uuden valloitusretken aiheuttamaan kriisiin julistaen Sisiliaan poikkeustilan. Toimintamallista tuli pysyvä tulevia vuosia ajatellen. Italian hallituksen näkökulmasta Sisilian tilanteen rauhoittaminen poliittisin keinoin ei ollut mahdollista, joten tilanteeseen sovellettiin sotilaallista ratkaisua. Tämä ei pitkällä tähtäimellä katsottuna kuitenkaan auttanut, sillä Sisiliassa puhkesi uusi kapina vuonna 1866. Kapina kukistettiin, mutta tilanne jatkui edelleen vaikeana. Olot alkoivat rauhoittua vasta vuonna 1876, kun sisilialaiset poliitikot ensimmäistä kertaa osallistuivat uuteen hallitukseen Roomassa. Edellä kuvatun kaltaisessa sekavassa tilanteessa mahdollisuudet mafian toiminnan aktivoitumiselle olivat otolliset. Hankaluudet olivat myös omiaan lisäämään sisilialaisten epäluottamusta valtiota kohtaan.⁴⁴

Mafian synnyn voidaankin katsoa ajoittuvan juuri näihin yhdistymisen vaikeisiin vuosiin: on jopa esitetty, että Italian valtio ja mafia syntyivät samaan aikaan. On myös pystytty osoittamaan, ettei mafialla ole todellisuudessa vuosisatojen takaisia historiallisia juuria, vaan juuri valtion ja markkinoiden muutokset ovat luoneet sen synnylle otolliset olosuhteet. Lailliseen talouteen soluttautumisen sekä väkivallan ja pelon kylvämisen lisäksi mafia on osoittautunut Italiassa erittäin ongelmalliseksi yhdestä perustavanlaatuisesta syystä: se on jo 1800-luvun lopusta saakka ollut osa Italian hallintojärjestelmää.⁴⁵ Viimeksi mainittu ongelma on myös mafian vastaisen toiminnan näkökulmasta vaikein: mikäli valtio on haluton tai kykenemätön toimimaan organisoituneen rikollisuuden kitkemiseksi, on tehtävä erityisen vaikea.

Mafian vastustaminen ei ole paljoakaan nuorempi ilmiö kuin mafia itsessään, josta hyvä esimerkki on Emanuele Notarbartolo di San Giovannin tapaus. Jo 1800-luvun lopulla mafian vastustamisen väkivaltaiset seuraukset paljastuivat ensi kertaa, kun markiisi Notarbartolo murhattiin. Tuohon aikaan hän oli yksi Sisilian merkittävimpiä toimijoita. Mafian viholliseksi hän ajautui puututtuaan tullihallinnossa esiintyneeseen korruptioon.⁴⁶ Mafiaa ja antimafialiikettä tutkineiden Jane ja Peter Schneiderin mukaan jo 1800-luvun lopusta saakka mafiaa ja sen toimintaa ovat vastustaneet

⁴³ Dickie 2008, 46; Lupo 2009.

⁴⁴ Dickie 2008, 45-47; Lupo 2009.

⁴⁵ Dickie 2008, 89; Santino 2015; Schneider 2003, 233.

⁴⁶ Dickie 2008, 151; Jamieson 2000; Ruggiero 2010, 256.

nimenomaan yksittäiset ihmiset. Sen lisäksi, että Notarbartolo sattui olemaan merkittävässä roolissa Sisilian pankin pääjohtajana, sai hänen murhansa huomiota sen tuotua ensimmäistä kertaa päivänvaloon mafian suhteet poliitikkoihin, oikeusviranomaisiin ja poliisiin. Eniten huomiota ovatkin saaneet mafian tekemät julkisessa asemassa toimineiden ihmisten murhat. Näistä uhreista on usein käytetty nimitystä ”arvokas ruumis”. Sadan ensimmäisen vuotensa aikana Cosa nostra tappoi todistettavasti kaksi sellaista henkilöä, joiden valta-asema teki heistä ”arvokkaita ruumiita”.⁴⁷

Kuten edellä on kuvattu, antimafia ja antimafialiike voidaan katsoa limittäisiksi asioiksi. Antimafialiikkeen historia ulottuu vuoden 1889 talonpoikaisliikkeen synnyn aikoihin. Tällöin *Fasci Siciliani* oli suosittu työväenliike, joka perustui heikoimmassa asemassa olevien kansalaisten oikeuksien parantamiseen.⁴⁸ Liikkeen ansioksi katsotaan muutos maatalouden työsuhteissa: ensimmäinen ammattiliittojen työehtosopimus oli tämän mobilisoitumisen tulos. Antimafiaa tutkineen Theodoros Rakopouloksen mukaan Faskien voidaan sanoa edustavan ”antimafialiikkeen syntymää” sen osoitettua siviilien järjestäytymisen merkityksen. Hänen mukaansa nykyään mafianvastaisessa työssä toimivat pitävät Fasci Siciliani -liikettä ”antimafiayhteistyön esi-isänä”. Faskit olivat ensimmäinen mafiaa avoimesti vastustanut ryhmä.⁴⁹ Puolestaan 1920 ja -30-luvuilla fasistit Benito Mussolinin johdolla pyrkivät kitkemään mafiaa Sisiliasta. Mussolini nimitti kenraali Morin Sisiliaan, jossa tämä puuttui mafianongelmaan väkivalloin ja pidätyksin. Tätä aikaa ei voida pitää menestystarinana mafian torjumisen näkökulmasta, sillä mafia ei kadonnut mihinkään. Morin toimet kohdistuivat lähinnä mafian pienimpiin toimijoihin. Suurimman vaikutusvallan omanneet mafiapomot säästyivät toimilta.⁵⁰

2.2 Sisilia, Cosa nostra ja antimafia toisen maailmansodan jälkeen

Toisen maailmansodan jälkeisessä Sisiliassa useat kristillisdemokraattisen puolueen edustajat olivat liittoutuneet mafian edustajien kanssa saadakseen tarvitsemiaan ääniä vaaleissa. Kristillisdemokraatit myös kiistivät hanakasti mafiaongelman olemassaolon. Voidaan sanoa, että korruptio on ollut jo pitkään molemminpuolista: niin poliittiset päättäjät kuin mafiosotkin ovat avustaneet toisiaan ja luoneet yhteyksiä molempiin suuntiin. Poliitiikka ja mafia kietoutuivat yhä tiukemmin yhteen 1950-luvulla. Tällöin mafia alkoi jälleen näkyä myös katukuvassa: esimerkiksi Palermon kaduilla nähtiin

⁴⁷ Dickie 2008, 404 & 151; Schneider 2018, 16.

⁴⁸ Alkuperäinen nimitys Fasci Siciliani dei Lavoratori.

⁴⁹ Santino 2015, 65; Rakopoulos 2014, 19.

⁵⁰ Santino 2015, 71; Paoli 2008, 26; Dickie 2008, 197.

mafiaperheiden välienselvittelyitä. Tilanne kärjistyi kuitenkin vasta 1960-luvulla, jolloin syttyi ensimmäinen mafiasota.⁵¹

Ensimmäisellä mafiasodalla oli aivan uudenvuodenlainen merkitys: vuonna 1963 mafia räjäytti Ciacullissa autopommin, jossa menehtyi kuusi virkavallan edustajaa ja näin ollen uhreiksi joutuivat muutkin kuin mafian omat edustajat. Ciacullin tapahtumat merkitsivät historiallista taitekohtaa: poliittiset paineet reagoida mafiaongelmaan olivat nyt kasvaneet valtaviksi. Näin ollen myös politiikan painopiste siirtyi Italiassa hiljalleen vasemmalle. Samaan aikaan 1960-luvulla vasemmistolainen lehti *L'ora* piti yllä taistelua mafiaa vastaan julkaisten johtavien mafiapäälliköiden nimiä ja intressejä. Ciacullin tapahtumista virinnyt keskustelu oli omiaan edesauttamaan ensimmäisen antimafiakomitean perustamista vuonna 1963. Tapahtumien seurauksena mafia hiljentyi täysin useiksi vuosiksi, joten myös tutkintavaliokunnan työskentely jumittui paikoillaan seuraaviksi 13 vuodeksi.⁵²

1980-luvun alussa Sisilian kaduilla käytiin historian toinen mafiasota. Toisen mafiasodan syttymiseen ei ollut mitään yksittäistä syytä, vaan siihen johtaneet tapahtumat kehittyivät 1970-luvun mittaan. Suurimpana syynä voidaan nähdä Corleonen mafiaperheen pyrkimys koko Cosa nostran hallitsemiseen. Toinen mafiasota oli erilainen siksi, että mafia murhasi sodan aikana niin omia jäseniään kuin vaikutusvaltaisia poliitikkoja, journalisteja ja poliiseja. Tämä tarkoitti sitä, että toisen mafiasodan aikaan Cosa nostran sota myös Italian valtiota vastaan todella käynnistyi. Jo vuonna 1979 oli selvää, että mafia oli omaksunut uuden taktiikan. Kuka tahansa Sisilian mafian tielle asettunut julkisuuden henkilö surmattaisiin tämän aseman merkittävyydestä huolimatta. Murhia tehtiin julkisilla paikoilla, mikä puolestaan oli osoitus piittaamattomuudesta ja halveksunnasta valtiota ja sitä edustavaa lakia kohtaan. 1980-lukua onkin kuvattu pitkäksi vuosikymmeneksi.⁵³

Filippo Sabetti on artikkelissaan ”The mafia and the antimafia: moments in the struggle for justice and self-governance in Sicily” esittänyt, että toisen maailmansodan jälkeisenä aikana Italian poliittisen kentän vasemman laidan edustajat olivat halukkaita toimimaan mafiaa vastaan. Näistä voimista perustettiin antimafiapooli, jonka ansioksi voidaan katsoa muun muassa vuosien 1986–1987 maxi-oikeudenkäynnit. Antimafiapooli on hyvä esimerkki työstä, jota tuomarit tekivät 1980-luvulla tavoitteenaan vastustaa Cosa nostran valtaa sekä mafian ja valtion välisiä korruptoituneita yhteyksiä. Lisäksi Italian valtio perusti jo vuonna 1962 ensimmäisen antimafiakomission, joissa kaikkien poliittisten puolueiden edustajat toimivat yhdessä. Komission tehtäväksi tuli selvittää mafian toiminnan juuria ja toimijoita sekä keinoja paljastaa sen toimintaa ja ehkäistä ja eliminoida sen

⁵¹ Dickie 2008, 343.

⁵² Dickie 2008, 345; Schneider 2018, 20.

⁵³ Schneider 2018, 19; Dickie 2008, 405; Ahtokivi 1994, 320.

toiminnan seurauksia. Sittemmin ensimmäistä komissiota ovat seuranneet kolme muuta komissiota. On katsottu, että antimafialiike koki toisen aaltonsa vasta vuodesta 1982 alkaen.⁵⁴ Uusi liike erosi niin kutsutusta vanhasta antimafialiikkeestä esimerkiksi siten, että sen toimintakanavat laajenivat uusille alueille. Schneiderien mukaan uusi antimafialiike levittyi koulujen, yliopistojen, opettajien ja opiskelijoiden keskuuteen. Se sisälsi kansalaisyhteiskuntaa ja demokratiaa edistävien koulutusaloitteiden tekemisen ja kehittämisen. Uusiksi toimintakanaviksi tulivat erilaiset keskustelutilaisuudet, konferenssit sekä kirjaesittelyt, joissa kuulijoiden tietoisuutta muun muassa politiikan korruptoituneisuudesta kohotettiin.⁵⁵

Sisilian mafiaa – eli Cosa nostraa on ympäröinyt hiljaisuuden kulttuuri, jota mafijärjestön jäsenet kuvaavat sanalla omertà. Mafiosoille kyseinen termi tarkoittaa tietynlaista kunniakoodistoa, käytännössä katsoen vaikenemista rikoskuulusteluissa. Näin ollen omertà tarkoittaa myös velvollisuutta säilyttää järjestön salaisuudet siinäkin tilanteessa, jossa mafian jäsen on ollut jonkin rikoksen silminnäkijä. Erityisen ongelmallista omertàssa on ollut se, että kyseisestä periaatteesta ovat pitäneet kiinni hyvin pitkälti myös muut kuin mafian edustajat. Osittain tästä syystä oikeuden eteen oli pitkään vaikeaa saada ketään todistamaan mafiaa vastaan. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että sisilialaiset olisivat hyväksyneet mafian toimet. Yleistä kuitenkin oli, että mafian olemassaolo haluttiin kieltää tai siitä ei haluttu puhua. Vallitseva hiljaisuus on ollut myös seurausta mafian kostotoimien pelosta. Kollektiiviselta vaikuttanut hiljaisuus tuotti pitkään vaikeuksia mafian vastaisessa toiminnassa. Olosuhteet Palermossa 1980-luvulla olivat paikallisten kannalta katsottuna äärimmäiset: samaan aikaan mafian olemassaolosta tiedettiin ja päivittäisessä elämässä sen harjoittaman väkivallan seurauksiin törmättiin, mutta enemmistö vaikenä asiasta silti.⁵⁶ Sisilian kulttuuri onkin sekoitettu hyvin pitkään niin kutsuttuun mafiamentaliteettiin. Tästä mafia on voinut hyötyä erityisen paljon, sillä pitkään muualla kuin Sisiliassa luultiin, ettei minkäänlaista rikollisjärjestöä todellisuudessa ollutkaan. Ajateltiin, että kyse oli pikemminkin vaikean historian omaavan Sisilian kansan epäluuloisuudesta ulkopuolisia kohtaan. Ulkopuolisilla voidaan ajatella tarkoitettavan myös Italian valtion viranomaisia: poliisia tai tuomioistuimia. Dickien mukaan ”mafian ja sisilialaisten välisen käsitteellisen rajan hämärtyminen” sai oikeustoimet mafiaa vastaan näyttämään käytännössä hyödyttömiltä.⁵⁷

Mafiaa on myös pidetty vain eteläisen Italian ongelmana. Erityisesti Italian keskushallinto on nähnyt mafian osana maan eteläistä osaa koskevaa ”etelän kysymystä” eli talouden alikehitystä verrattuna

⁵⁴ Schneider 2003, 144.

⁵⁵ Schneider & Schneider 2003, 175; Jamieson 1999.

⁵⁶ Salvio 2014, 105; Schneider & Schneider 2005, 172.

⁵⁷ Schneider 2018, 17.

maan muihin osiin. Etelän ja pohjoisen taloudelliset ja sosiaaliset erot ovat yhä nykyään suuri keskustelunaihe Italiassa.⁵⁸ Samalla ”etelän kysymys” on merkittävä taustalla vaikuttava tekijä mafianvastaisessa taistelussa. On selvää, ettei sisilialaisia voi niputtaa yhdeksi, yhtenäiseksi mafian toimintaa tukevaksi rintamaksi. Yhtä lailla Sisilia ei ole yhtä kuin mafia. Olosuhteet ovat olleet mafian historiassa pitkään otolliset sille, ettei varsinaisia toimia sen kitkemiseksi esimerkiksi laillisen talouden tahoilta aloitettu. Taustalla on korruptio, surullisen kuuluisat yhteistyökuviot italialaisten poliitikkojen ja mafian edustajien välillä.⁵⁹

Kuten monissa muissa kansalaisaktivismiin perustuneissa liikkeissä ympäri maailman 1980- ja 1990-luvuilla, myös antimafialiikkeessä merkittävä vaikutin oli kylmän sodan ajalle ominainen poliittinen polarisoituminen. Italiassa tämä poliittinen polarisoituminen tarkoitti Schneiderien mukaan käytännössä jakoa ”katolisiin” ja ”kommunisteihin”.⁶⁰ Kyseisen yhteistyön ”perintö” näkyi edelleen 1980-luvun antimafia-aktivismissa. Tällöin eri poliittisten laitojen edustajat alkoivat tehdä yhteistyötä mafiaa vastaan useissa italialaisissa kaupungeissa huolimatta kylmän sodan aikaisesta ”punavalkoisesta” jaosta Italiassa. Mafian vastustaminen on silti koitunut pääasiassa pienten vähemmistöjen tehtäväksi. Näistä vähemmistöistä Dickie käyttääkin nimitystä ”Italian kunniakkaat vähemmistöt”. 1980-luvulla antimafiatoiminta oli aktiivisimmillaan Palermossa, jossa näiden kunniakkaita vähemmistöiksi kutsuttujen ryhmien edustajat toimivat.⁶¹ 1980-luvun vaiheikkaina vuosina luotiin perustaa myöhemmälle, yhä organisoidummalle ja laajemmalle levinneelle työlle organisoitunutta rikollisuutta vastaan.

Joidenkin mafiaa vastustaneiden yksittäisten ihmisten ympärille on muodostunut sankariutta korostava leima. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, miten 1980-luvulla toimineista antimafiatuomareista puhutaan. Antimafiatuomari Giovanni Falcone on pidetty kunniakkaiden vähemmistöjen keulakuvana rohkeutensa ja omistautuneisuutensa vuoksi.⁶² Hänen tekonsa yhdistetään edelleen mafianvastustamisen menestysaskeliin Italiassa, ja tästä syystä hänen merkityksensä tulee esille myös tämän tutkimuksen muisteluaineistossa. On siis tarpeellista taustoittaa Falconen yhteyttä mafianvastaiseen toimintaan 1980-luvulla. Falcone oli menestynyt italialainen tutkintatuomari, joka oli erikoistunut mafiarikosten selvittämiseen. Hän oli kotoisin Sisiliasta ja eli lapsuutensa ja nuoruutensa mafian hallinnoimilla alueilla. Tällä tavoin järjestön kulttuuri tuli hänelle tutuksi ja kehitti hänen edellytyksiään toimia myöhemmin mafiaa vastaan. Falcone työskenteli uransa

⁵⁸ Pescosolido 2019, 441.

⁵⁹ Dickie 2008, 17.

⁶⁰ Ginsborg 2003, 74; Schneider & Schneider 2003, 134-135.

⁶¹ Schneider & Schneider 2005, 503; Dickie 2008, 401; Schneider 2003, 144.

⁶² Dickie 2008, 402.

alkuvaiheessa tutkintatuomarina konkurssituomioistuimessa ja siellä ollessaan hän kehitti taitojaan hankkia itselleen mafian rikollisia taloustietoja. Myöhemmin näiden taloustietojen käytöstä tuli niin kutsutun ”Falcone-menetelmän” tärkein osatekijä.

Jo vuonna 1980 Falcone oli ratkaisevassa asemassa suuren heroiinin salakuljetustapauksen tutkinnassa, jossa myöhemmin vuonna 1982 langetettiin yhteensä 74 tuomiota. Tuomioiden suuri määrä oli ennen kuulumaton Sisiliassa, jossa vuoteen 1982 saakka todistajien, tuomareiden ja lautamiesten pelottelu oli määritellyt useiden syytetoimien lopputuloksen. Falconen työ oli merkityksellistä lainsäädännöllisen kehityksen näkökulmasta.⁶³ Myöhemmin 1980-luvulla Falcone yhdessä kollegansa Paolo Borsellinon kanssa kokosi Italian syyttäjänlaitoksen käyttöön noin 8607 sivua pitkän todistusaineiston erittäin tunnetuksi tullutta suuroikeudenkäyntiä varten.⁶⁴ Tiedon puute teki myös mafian vastaisesta taistelusta vaikeaa, sillä mafiaa vastaan toimiminen edellyttää sen toiminnan ymmärtämistä. Ennen 1980-luvun puolivälin maxi-oikeudenkäyntiä ja sen yhteydessä tapahtunutta entisen mafioson Tomasso Buscettan kuulustelua mafiaa tiedettiin hyvin vähän verrattuna nykyiseen tietomäärään.⁶⁵ Buscettaa alettiin kutsua käsitteellä *pentito*. Sanalla viitataan italian kielessä entiseen mafiosoon, joka on päättänyt alkaa yhteistyöhön viranomaisten kanssa. Myöhemmin yhä useammat mafiosot aloittivat viranomaisyhteistyön, ja mafian sisäisestä toiminnasta saatiin lisää tietoa. Maxi-oikeudenkäynnin onnistumiset mahdollistuivat pitkälti pentitojen antamien lausuntojen ansiosta. Oikeudenkäynti on mafianvastaisen historian näkökulmasta erityinen, sillä tuomioita ja elinkautisia langetettiin verrattain paljon.⁶⁶

Maxi-oikeudenkäynnin lopulliset tuomiot vahvistettiin vuoden 1992 tammikuussa. Samaisena vuonna Falcone ja Borsellino joutuivat kohtaamaan Sisilian mafian kostonhimon. Cosa nostra murhasi molemmat vain kahden kuukauden ajanjakson aikana. Kuitenkin jo edeltävää vuosikymmentä oli värittänyt vaikutusvaltaisessa, julkisessa asemassa olleiden ihmisten murhat. Cosa nostra näki antimafiatyön varteenotettavana uhkana ja epäröimättä eliminoi useita mafiaa tavalla tai toisella vastaan asettuneita julkisen vallan edustajia, esimerkiksi tuomareita ja poliitikkoja. Merkittävässä rooleissa toimineet Falcone ja Borsellino olivat kuuluneet jo pitkään ennen vuotta 1992 mafian ”tappolistalle”. Kaksikon tärkein saavutus olikin selkeä: Cosa nostran olemassaoloa ja sen keskusjohtoisuutta sekä organisatorista luonnetta ei voitu enää kyseenalaistaa.⁶⁷

⁶³ Sabetti 1990, 176; Dickie 2008, 19.

⁶⁴ Dickie 2008, 20; Varese 2017, 85; Follain 2012, 21.

⁶⁵ Dickie 2008, 21.

⁶⁶ La Spina 2014, 601; Cawthorne 2012, 91; Varese 2017, 86.

⁶⁷ Dickie 2008, 21.

Falconen ja Borsellinon traagisten kuolemien vaikutus näkyi myös laajemmin kansalaisyhteiskunnassa: tapahtumat vauhdittivat antimafia-aktivistien institutionalisoitumista. Institutionalisoitumisen taustalla oli kansalaisyhteiskunnan järkyttyminen mafian teoista: tuomareiden ja journalistien julmista murhista. Eritoten Falconen murha oli suuri järkytys koko Italialle ja yhä edelleen useimmat ihmiset muistavat, missä olivat kuullessaan uutisen. Joillekin tragedia oli erityinen osoitus siitä, kuinka julma mafia oli. Tragedia toimi myös sysäyksenä sille, että yhä useampi italialainen halusi alkaa toimimaan mafiaa vastaan. Falconen ja Borsellinon murhat aiheuttivatkin useita mafian vastaisia liikehdintöjä: esimerkiksi Sisiliassa ”lakanakomitean”, jossa ihmiset ripustivat lakanoita ikkunoistaan osoittaakseen sympatiansa mafianvastaiselle taistelulle. Paolo Borsellinon ja Giovanni Falconen murhat merkitsivät taitekohta niin mafian kuin antimafiankin historiassa, sillä murhat järkyttivät laajalti Italiassa ja edesauttoivat mafianvastaisen työn institutionalisoitumista.⁶⁸ Sen lisäksi, että Italiassa havahduttiin mafian olemassaoloon ja julmuuteen, saivat Falconen ja Borsellinon murhat suurta mediahuomiota myös muualla maailmassa.

Murhien aiheuttama taitekohta on vaikuttanut myös siihen, miten ilmapiiri Italissa ja muualla maailmassa organisoituneen rikollisuuden vastustamisen suhteen on muuttunut. Kyseisen vuoden tapahtumat ovat myös jakaneet mielipiteitä: poliitikkojen ja mafian korruptoituneiden yhteyksien jatkuminen myös käännteentekevän vuoden jälkeen on ollut hyvin selkeää. Falcone ja Borsellino eivät olleet ensimmäiset, jotka joutuivat mafian surmaamiksi. Ennen heitä lukemattomat ihmiset ovat kuolleet vastustettuaan mafiaa. 1980-luvulle tultaessa tahti kuitenkin kiihtyi. Osittain murhien saaman huomion vuoksi mafianvastaisessa taistelussa on otettu edistysaskelia menneisyydessä.⁶⁹

3. Yksilö antimafian historiakuvassa

Tässä luvussa analysoin sitä, miten antimafiatoimijat muistelevat omaa rooliaan, tehtäväänsä ja tunteitaan 1980-luvun antimafiatoiminnassa. Tämä käsitys yksilön roolista muodostuu erilaisten teemojen kautta. Muistelun kautta muodostuu tarina, jossa toistuvat samankaltaiset piirteet. Ensin muistelijat kertovat oman kertomuksensa siitä, miten he päätyivät toimimaan mafiaa vastaan. Sitten he kertovat, minkälaisessa roolissa ja minkälaisin keinoin he olivat antimafiatoiminnassa mukana. Nämä kertomuksen vaiheet ja tasot tulevat esille kaikkien antimafiatoimijoiden muistelussa.

⁶⁸ Dickie 2008, 22; Cayli 2013, 86; Cawthorne 2012, 93.

⁶⁹ La spina 2014, 593; Dickie 2008, 25; Jamieson 2000.

Toimintaan ja siihen lähtemiseen liittyen antimafiatoimijoilla on paljon myös tunnemuistoja, jotka värittävät muistelukerrontaa.

Ensimmäinen analyysiluku jakautuu yllä kuvatun tarinan vaiheiden mukaan. Ensimmäisessä alaluvussa tarkastelen sitä, minkälaisia kertomuksia muistelijat ovat muodostaneet siitä, miksi ja miten he itse lähtivät antimafiatoimintaan mukaan. Toisessa alaluvussa tarkastelen antimafiatoimijoiden kertomuksia siitä, minkälaista antimafiatoiminta 1980-luvulla oli. Kolmannessa alaluvussa keskityn niihin yksilöllisiin tunteisiin, joita antimafiatoimijat muistelevat toiminnan heissä herättäneen. Lopuksi tarkastelen sitä, minkälaisen osan 1980-luvusta koostuvaa tarinaa eli historiakuvaan yksilön roolia koskeva muistelu muodostaa.

3.1 Antimafiatoimintaan ryhtyminen

Muistelua analysoitaessa on huomioitava, että siinä on kysymys yksilöiden omista muisteltavaa aikaa koskevista rekonstruktioista. Näin ollen jokaista muistelua värittää muistelijan oma tapa tulkita ja jäsentää tapahtunutta. Tästäkin huolimatta yhden ihmisen muisti toimii laajemmassa kontekstissa, joka sisältää perheen, yhteisön ja esimerkiksi valtion edustajien tuottaman ja ylläpitämän muistin. Yksilöllistä muistia ei siis nähdä suoraviivaisena psykologisena ilmiönä, vaan sosiaalisesti yhteisenä kokemuksena.⁷⁰ Yksilön näkökulman tarkasteleminen ja analysoiminen ovat omiaan avaamaan uudenlaisia näkökulmia mafianvastaisen toiminnan historiaan. Samoin yksilön näkökulmasta tapahtuvaa muistelua tarkasteltaessa on mahdollista muodostaa käsitys siitä, minkälainen merkitys mafianvastaisesta toiminnasta on muisteliijoille itselleen muodostunut ja miten he sitä muistelemalla osallistuvat antimafiaa koskevan historiakuvan rakentamiseen. Antimafiatoimintaa muistellaan pitkälti jo sen takia, että jokaisella muistelijalla on henkilökohtainen historia sen kanssa. Jokainen muisteliija pohtii tai eritteleeikin muistelussa syitä sille, miksi itse päätyi tekemisiin mafian ja antimafian kanssa. Nämä pohdinnat ovat osa laajempaa antimafiatoimintaa koskevaa tarinankerrontaa. Tarinankerronta on aikuisille olennainen tapa ikään kuin löytää itsensä, mutta samaan aikaan se liittyy sosiaaliset muistot yhteen.⁷¹ Antimafiatoimijoiden kertomuksissa esiintyy samankaltaisuutta, sillä muistelu kohdistuu samaan ajanjaksoon ja aihepiiriin. Esimerkiksi mafiailmioista kiinnostumisesta ja antimafiatoimintaan mukaan lähtemisestä kerrotaan hyvin samanlaisia piirteitä sisältäviä kertomuksia.

⁷⁰ Abrams 2010, 79.

⁷¹ Summerfield 2017, 121.

Muistitietoaineistossani kirjoittamalla ja puhumalla muistelevat antimafiatoimijat korostavat kaikki kiinnostuksensa antimafiaa kohtaan heränneen henkilökohtaisista syistä. Antimafiatoimijat kertovat jokainen kaltaisensa kertomuksen siitä, miten ja mistä syistä he alkoivat osallistua antimafiatoimintaan. Jokaisen muistelijan kertomuksessa esiintyy selkeä kaava, jossa joku yksittäinen, jopa hyvin traumaattinen tapahtuma on saanut heidät osallistumaan mafianvastaiseen toimintaan. Joillakin muistelijoilla taustalla on pitkä ajanjakso, jossa mafiaongelma on vaikuttanut omaan elämään ja sitä kautta ajatukseen sen vastustamisen tarpeellisuudesta. Kaikki muistelijat nimeävät muistelussaan joko yhden tai useamman hetken, joka oli ratkaiseva mafian vastustamiseen ryhtymisen kannalta. Toisilla nämä hetket näyttäytyvät muistelukerronnassa aivan selkeinä sysäyksinä, toisilla mafiaongelman pitkään sivusta seuraaminen on lopulta saanut kirjoittamaan siitä ja tutkimaan sitä. Kertomuksissaan kaikki muistelijat myös kuvaavat omilla tavoillaan mafian yhteiskunnallisena epäkohtana, johon he halusivat puuttua.

Muistelijat taustoittavat kerronnassaan omaa elämäänsä ja omaa historiaansa mafiaongelman kanssa. He kertovat laajasti omasta taustastaan ja sitten merkittävästä hetkestä, jolloin he lähtivät toimintaan mukaan. Usein tämän ”hetken” taustalla kuvataan olleen henkilökohtainen kokemus ja sitä kautta syntynyt motivaatio taistella mafiaa vastaan. Palermon entinen pormestari Leoluca Orlando muistelee elämäkerrassaan moninaisesti syitä taistella mafiaa vastaan. Hänen kerronnassaan näkyy selkeästi yleistettävissä olevat kertomuksen vaiheet: laaja taustoitus omasta elämästä ja lopulta hetki, jolloin hän päätti toimia. Orlandon mukaan siihen vaikuttivat niin pienemmät kuin suuremmatkin seikat. Pienemmiksi seikoiksi hän luonnehtii muun muassa sen, että hänen isällään oli vaikeuksia harjoittaa omaa ammattiaan, koska mafia oli sekaantunut paikallispolitiikkaan ja monet palermolaiset poliitikot olivat korruptoituneita. Tämän lisäksi mafia murhasi perheen oman lääkärin. Suurimpana syynä hän kuitenkin pitää ”tietoisuutta omasta sisilialaisesta identiteetistään”.⁷² Orlando nostaa esille sen, että lopulta hänen perheensä ja perheelle läheinen pappi edesauttoivat tämän tietoisuuden ”proessin” alkamista. Orlandon muistelussa nousee esille hiljaisuus, joka mafia-aiheen ympärillä Sisiliassa on vallinnut. Hän muistelee, ettei lapsena tai nuorena kuullut mafia sanaa käytettävän missään. Orlandon mukaan perheelle läheinen pappi sai kuitenkin hänet tutustumaan mafiaan ilmiönä:

Se oli hän, joka johdatti minut ymmärtämään, ettei mafia ollut vain synkkää fantasiaa, vaan todellinen sosiologinen ilmiö. Hän ei tehnyt sitä siksi, että hän olisi jotenkin perverssillä tavalla kiinnostunut aiheesta -- -- vaan siksi, että hän oli kiinnostunut yhteisön kasvusta ja demokratian kehityksestä ja hän tiesi, että mafia seisoisi näiden molempien asioiden tiellä.⁷³

⁷² Orlando 2010, 45.

⁷³ Orlando 2010, 45.

Orlandolle tämä toimintaan lähtemisen ”hetki” liittyi toiseen henkilöön, joka innoitti häntä. Samaan aikaan hetki yhdistyy hänen kerronnassaan laajempaan yhteiskunnalliseen kontekstiin. Orlando perusteleekin muistelussaan omaa asettumistaan mafiaa vastaan myös ideologian ja suurempien teemojen kautta yhdistäen oman motivaationsa syntymisen sisilialaisuuteen ja yhteiskunnan epäkohtien korjaamiseen:

En olisi koskaan alkanut taistella mafiaa vastaan vain lain ja järjestyksen takia – ryhdyin siihen, koska tiesin, miten mafian lonkerot takertuivat tavallisten ihmisten elämiin.⁷⁴

Orlandon katkelmassa korostuu, miten hän muistelee halunneensa asettua niin sanotusti tavallisten ihmisten puolelle mafiaa vastaan. On selvää, että hän haluaa muistelussaan korostaa heikompien puolelle asettumista. Tämä saattaa johtua siitä, että antimafiassa toimineita julkisen vallan edustajia on kritisoitu ”antimafiaprofessionalismista”. Käsitteellä viitataan ”vääriin syihin” ja motivaatiotekijöihin mafiaa vastaan toimimisessa. Tällaista kritiikkiä esitettiin paljon juuri 1980-luvulla ja se sai alkunsa kokeneen, mafiasta kirjoittaneen journalistin, Leonardo Sciascian kirjoituksista. Vuonna 1987 hän kirjoitti suureen italialaiseen päivälehteen artikkelin ”I professionista dell’antimafia”, jossa hän kritisoi erityisesti poliitikkojen rakentavan uraansa mafian avulla vahingollisin seurauksin. Kirjoituksessa kritiikin kohteeksi joutui muun muassa Leoluca Orlando, jonka Sciascia myös syytti rakentavan uraansa antimafian varjolla.⁷⁵

On todennäköistä, että Orlando kertoo omaelämäkerrassaan syistään toimia mafiaa vastaan juuri tietyllä tavalla korostaen ”tavallisten ihmisten puolelle asettumista” todistaakseen omien tarkoitusperiensä oikeellisuuden. Sciascian osoittama kritiikki ja siitä seurannut mediahuomio voivat näkyä puolustautumisen tarpeena. Samaan aikaan on muistettava, että Orlando asetti itsensä vaaraan toimiessaan mafiaa vastaan omassa julkisessa roolissaan ja onkin elänyt ympärivuorokautisessa valvonnassa jo vuodesta 1985.⁷⁶ ”Antimafiaprofessionalismi” kritiikki vaikutti antimafia-aktiivisteihin ja herätti keskustelua mafianvastustamisesta laajemmin myös mediassa. Antimafiassa toimineita on syytetty muun muassa siitä, että he ovat halunneet ajaa mafian vastaista taistelua päästäkseen keskeisiin asemiin esimerkiksi kaupungin valtuustossa.⁷⁷ Antimafiaprofessionalismin vaikutus omasta menneisyydestä kertomiseen on oiva osoitus siitä, miten laajasti yhteiskunnalliset

⁷⁴ Orlando 2010, 35.

⁷⁵ Jamieson 2000.

⁷⁶ Orlando 2010, 91.

⁷⁷ Schneider & Schneider 1997, 251.

ilmiöt, tapahtumat ja sosiaaliset tekijät vaikuttavat muistelukerrontaan. Vielä vuosia myöhemmin omasta toimijuudesta kertoessaan Orlando on halunnut perustella syidensä olleen hyväksyttävät.

Myös Letizia Battaglian muistelussa toimintaan osallistuminen rakentuu kerronnassa koetun velvollisuudentunnon kautta. Battaglia valokuvasi mafiarikoksia Palermon kaduilla jo 1970-luvulla. Tavallisten ihmisten ja suuren enemmistön edustaminen mafian vastaisessa taistelussa korostuu myös Battaglian muistelussa:

Tunsin sen olevan vastuullani osana Sisilian kansaa, taistella... Ei voinut olla mahdollista, että yhteiskunnassa vain yksi paha puoli saisi päättää kaikkien tulevaisuudesta. Joten yhdessä kamerani kanssa se kääntyi hulluudeksi, epätoivoiseksi elämäksi, jossa pelkästään yhden päivän aikana saatoin nähdä viisi miestä tapettuna, miehiä, joilla oli perheet. Ja huolimatta siitä kaikesta kauheudesta, yritin säilyttää hieman runoutta itsessäni.⁷⁸

Orlondon tavoin Battaglia perustelee toimiaan osittain ”sisilialaisuudellaan”, johon hän yhdistää velvollisuudentuntonsa mafianvastustamiseen. Tämä velvollisuudentunnon kuvaaminen voi myös osittain kieliä antimafiaprofessionalismi-kritiikin aiheuttamasta tarpeesta selittää omien tarkoituksensa tarpeellisuutta. Myös uskominen oikeudenmukaisuuteen korostuu Battaglian muistelussa. Hän viittaa ”yhteiskunnan pahalla puolella” mafiaan ja korostaa sen vallan rajattomuuden mahdottomuutta. Battaglian toteamus siitä, ”ettei ole mahdollista”, että vain tämä yksi paha puoli yhteiskunnasta voisi ”päättää kaikkien tulevaisuudesta” viittaa myös tahtoon muuttaa asioita, jotka olivat pitkään olleet tietyllä tavalla. Muistelussa korostuukin se, että mafianvastaisessa taistelussa oli ennen kaikkea kysymys ”jonkin asian muuttamisesta” lähtökohtaisesti paremmaksi. Olosuhteet ovat mielestäni juuri sellainen asia, joiden muuttamiseen Battaglian motivaatio muistelussa kytkeytyy. Sama näkyy myös muiden muistelijoiden kertomuksissa. Halu muuttaa asioita on erittäin keskeinen osa sitä tarinaa, joka antimafiatoiminnasta yksilötasolla kerrotaan. Muistelijat haluavat välittää näkemyksen siitä, että asioita on haluttu muuttaa sen sijaan, että passiivisesti tyydyttäisiin vallitseviin olosuhteisiin.

Battaglia kuvaa myös hyvin raadollisesti sitä todellisuutta, joka 1980-luvun Sisiliassa vallitsi. Hän muistelee katkelmassa omassa elämässään tapahtuneita ”päivittäisiä kauheuksia” ja tuo korostetusti esille todistamiensa murhien määrää. Mafiaperheiden välillä käyty toinen mafiasota, mafian aggressiivinen reagointi sitä vastaan tehtyihin lainsäädännöllisiin toimiin sekä sitä vastaan

⁷⁸ Harris 1999, 15.

asettuneiden tuomarien työhön johtivat väkivallan lisääntymiseen. Mafia reagoi sitä vastaan tehtyihin toimiin murhaamalla uhaksi katsottuja ihmisiä.⁷⁹ Osittain mafian aiheuttamat huonot olosuhteet Palermossa yhdistyvät siis Battaglian kertomuksessa syyhyn alkaa toimia mafian vallan kitkemiseksi. On myös selvää, että katkelmassa Battaglia käyttää omaa pyrkimystään ”säilyttää hieman runoutta itsessään” selityksenä kyvyilleen jatkaa omankaltaistaan antimafiataistelua. Toisaalta samaan aikaan Battaglia herätti valokuvauksellaan huomiota myös muualla kuin Italiassa. Hän sai kansainvälistä huomiota tekemästään työstä Sisiliassa.

Toisinaan syy mafian vastustamisen taustalla oli myös hyvin traaginen. Sen lisäksi, että todennäköisesti kaikki Sisiliassa kasvaneet ja eläneet tiesivät mafian ympärillä vallitsevan kulttuurin, he olivat jossain määrin myös nähneet mafian väkivallan julmuuden. Haastateltava A:n kerronnassa syy toimia mafiaa vastaan sai sysäyksen lopulta surullisen tapauksen kautta: mafia murhasi hänen isänsä, joka toimi merkittävässä asemassa Sisiliassa 1980-luvun alussa. Mafia oli tuttu ilmiö haastateltavalle jo entuudestaan. Niinpä murhan tapahtuessa hän muistelee ”ymmärtäneensä heti, mitä hänen isälleen oli tapahtunut”.⁸⁰ Muistelussaan hän keskittyy paljon siihen aikaan, joka seurasi murhaa:

En tiennyt olisiko reaktioni hyödyllinen vai ei, vaarallinen tai ei. Päätin kuitenkin reagoida. Mutta en tiennyt, miten olisin tehnyt sen, koska antimafialiike ei toiminut aktiivisesti. Lopulta kuitenkin ymmärsin, miten voisin tehdä sen. Eräs koulu kutsui minut – kuukausi murhan jälkeen – puhumaan isästäni.. -- siellä oli paljon opiskelijoita, jotka tunsivat empatiaa minua kohtaan. Joten ajattelin, että ehkä on mahdollista mennä useisiin kouluihin ja auttaa uutta liikettä syntymään.⁸¹

Reaktiollaan haastateltava A viittaa siihen, miten hän päätti reagoida isänsä murhaan. Tämä on siis se hetki, jolloin hän kiinnostui antimafiatoiminnasta ja päätti osallistua siihen. Muistelupuheesta selviää, että hän oli joka tapauksessa päättänyt toimia huolimatta hänen reaktionsa vaikuttavuudesta tai mahdollisista seurauksista. Liikkeellä hän viittaa antimafialiikkeeseen, joka hänen mukaansa oli 1980-luvun alussa ”poissaoleva”. Muistelussaan hän tuo esille haluaan reagoida tilanteeseen todennäköisesti juuri sen takia, että hän tietenkin koki oman isänsä murhan suurena väärytenä. Muistelupuheessa kuvailtu kouluvierailu puolestaan herätti haastateltavassa selvästi toivon itselle sopivasta vaikutuskanavasta, jonka kautta hän voisi edesauttaa antimafialiikkeen uudelleen

⁷⁹ Varese 2017, 83 & 85; Ahtokivi 1994, 320.

⁸⁰ Haastateltava A:n haastattelu, 2021.

⁸¹ Haastateltava A:n haastattelu, 2021.

aktivoitumista. Sopivan vaikutuskanavan löytäminen vaikuttaa muistelukerronnan perusteella usein olleen avain sille, että pystyi osallistumaan antimafiatoimintaan.

Samaan aikaan haastateltavan kertomuksessa korostuu hänen motivaationsa auttaa uutta antimafialiikettä aktivoitumaan. Haastateltava A oli jo tapahtumien aikaan yliopistotutkija, joten hänen vaikutuskanavansa liittyivät jo luonnostaan koulutukseen. Kertomuksensa mukaan hän oli jo tuohon aikaan hyvin tietoinen mafiailmioista, sillä oli käsitellyt aihetta muun muassa opinnäytetyössään muutamia vuosia aiemmin.⁸² Antimafialiikkeen aktivoitumisen edistäminen korostuu erityisen paljon juuri haastateltava A:n kertomuksessa. Tämä liittyy siihen, että häntä on pidetty suuren yleisön silmissä erittäin aktiivisena toimijana liikkeen historiassa ja sellaisena hän on myös itse toimijuutensa narratiivissaan rakentanut. Vahva näkemys omasta toimijuudesta vaikuttaa kertomuksen sisältöön. Haastateltavan kertomuksessa tämä näkyy siten, että hän korostaa haluaan ”auttaa uutta liikettä syntymään” uudenlaisten toimintakanavien eli esimerkiksi kouluvierailujen kautta. Kysymys on merkitysten antamisesta menneisyyden tapahtumille, kuten muistelussa on tapana. Näiden merkitysten avulla muistelija voi perustella, miksi juuri tietyt tapahtumat tai asiat ovat kertomuksen arvoisia. Asioille annetut merkitykset eivät välttämättä ole olleet samoja kuin ne, joita muistelija liitti niihin tapahtuma-aikana. Näin on juuri siksi, että viimeistään muistellessaan muistelija tulkitsee menneisyyttä uudelleen. Tällöin hän voi mahdollisesti nähdä ”sellaisiakin merkityksiä, joita vielä tapahtuma-aikana ei ollut mahdollista liittää muisteltuun asiaan”.⁸³ Tällainen ”myöhemmin tapahtuva merkityksenanto” vahvistaa käsitystä siitä, että muistelemineen on todellisuudessa lähempänä kertomista kuin muistamista.

Haastateltava A – muun muassa akateemisen opettajan roolissaan – on todennäköisesti myöhemmin jäsentänyt isänsä kuoleman jälkeisiä tapahtumia uudelleen ja antanut siten niille uudenlaisia merkityksiä, kuten esimerkiksi pyrkimyksen aktivoida antimafialiikettä. Yksilön toimijuuden kuvaamiseen vaikuttavat kuulijat ja kerrontakonteksti. On selvää, että haastateltavan elämään suuresti vaikuttaneet tapahtumat ovat näkyvät myöhemmin tavassa kertoa tapahtuneesta. Haastateltava on sijoittanut toimijuutensa isänsä kuoleman jälkeen voimistuneen antimafialiikkeen syntyvaiheisiin toimijaksi, joka on tavoitteellisesti ajanut uuden liikkeen syntyä. Varsinaisen liikkeen syntyhetket on kuitenkin voitu määritellä tarkemmin vasta myöhemmin. Antimafialiikettä koskevassa akateemisessa tutkimuksessa onkin katsottu, että uusi antimafialiike sai alkunsa vuonna

⁸² Haastateltava A:n haastattelu, 2021.

⁸³ Miettunen 2014, 170.

1982 ja tämän liikkeen toiminnassa haastateltava oli mukana. Tämä tutkimuksella saavutettu tulos voi siis vaikuttaa muistelijan merkityksenantoprosessiin.

Suullinen muistelupuhe tuottaa narratiivin. Narratiivi on tärkein kommunikaatiokeino, jolla ihmiset käyttävät kieltä viestiäkseen kokemuksista, tiedosta ja tunteista. Kertomus on tarina, joka kerrotaan tiettyjen kulttuuristen käytäntöjen mukaisesti, ja se löytyy lähes kaikista kommunikaatiotavoista ja jokaisesta kulttuurista. Narratiivi perustasollaan sisältää hahmoja, juonen ja kronologian. Nähdäkseni haastateltava A:n muistelu antimafiatoimintaan liittyen muodostaa lyhyen narratiivin, jossa nousee esille traumaattinen tapahtuma, sen aiheuttama reaktio ja reaktiota seurannut toiminta. Mieltymyksen mukaan muistelija rakentaa menneisyydestään kertomuksen. Tässä kertomuksessa menneisyyden tapahtumat ja ilmiöt muodostavat siistin tapahtumaketjun. Mieltymyksen mukaan Paul Ricoeur on käyttänyt tällaisesta kertomuksen muodostamisesta termiä juonittaminen. Juonittamisella viitataan siihen, että kertoja nivoo tosielämän ”hajanaiset ilmiöt” sekä tapahtumat järkeviksi kokonaisuuksiksi, eli kertomuksiksi. Vasta varsinaisessa kertomuksessa asiat saavat tarinanomaisia piirteitä, kuten alku, keskikohta ja loppu. Nämä piirteet eivät ole varsinaisen kokemuksen osia, vaan paremminkin tapa rakentaa kertomusta.⁸⁴ Nähdäkseni haastateltava A:n muistelussa nämä kertomuksen muodostamisen tavat korostuvat selkeästi.

Haastateltava B:n muistelussa korostuvat omat kasvuolosuhteet Palermossa, joiden kautta hän perustelee kiinnostustaan mafiaa kohtaan. Hän muistelee joutuneensa koulumatkallaan keskelle kuuluisan tuomarin murhan rikospaikkaa sekä tulleen miltei – oletettavasti mafian edustajia takaa-ajaneen – poliisiauton yliajamaksi. Muistelija kuvaa puheessaan, kuinka hän ”kasvoi nähden jatkuvasti tietynlaisen jännitteen ja sen, minkälaista oikeasti on elää ympäristössä, jossa mafia on erityisen voimakas”.⁸⁵ Opiskeluvuosien aikana koetut vaaratilanteet ja mafian läsnäolon vaikutus korostuvat haastateltavan muistelussa osatekijöinä, jotka osaltaan ovat vaikuttaneet päätökseen alkaa tutkia mafiaa ja kirjoittaa siitä. Näin ollen myös haastateltava B:n kertomuksessa halu muuttaa ympäröiviä olosuhteita ajoi häntä toimimaan.

Alfredo Galasso kertoo muistelmateoksessaan erityisesti työstään lakimiehenä. Galasso on edustanut useita mafian uhrien perheitä oikeudenkäynneissä ja muun muassa maxi-oikeudenkäynnin jälkeen hänen nimensä oli tuttu yhä useammalle italialaiselle. 1980-luvun mittaan mafian lisääntynyt väkivalta ja julkisen vallan edustajien murhat näyttävät vaikuttaneen Galasson päätökseen alkaa työssään puolustamaan mafian uhreja sekä muun muassa päätökseen osallistua maxi-

⁸⁴ Mieltymyksen 2014, 170.

⁸⁵ Haastateltava B:n haastattelu, 2021.

oikeudenkäyntiin lakimiehenä. Hän muistelee paljon juuri vuoden 1982 tapahtumia, jolloin mafia murhasi sisilialaisen poliitikon Pio La Torren sekä Sisiliaan komennetun Italian armeijan kenraaliluutnantti Carlo Alberto Dalla Chiesan. Galasso toteaa muistelussaan, kuinka ”jokaisen elämässä on jokin aika tai yksittäinen tapahtuma, jonka muistaa aina ja hänelle tällainen oli vuosi 1982”.⁸⁶ Murhat, jotka kohdistuivat Galasson tuntemiin ihmisiin ja toisinaan myös työkavereihin korostuvat hänen kertomuksessaan ja rakentavat kerronnassa taustaa sille, miksi Galasso halusi vastustaa mafiaa oman työnsä avulla.

Haastateltava C muistelee omaa historiaansa mafian ja antimafian kanssa ymmärtämisen näkökulmasta. Hän korostaa muistelussaan haluaan ymmärtää, mistä mafiassa todellisuudessa oli kysymys. Kertomuksensa mukaan haastateltava tuli tutuksi Sisilian mafian tekojen kanssa seurattua mielenkiinnolla Italian poliittisen kentän tapahtumia 1980-luvulla. Hän muistelee ihmetelleensä koko ”etelän mafiaa”, sillä sen toiminta ”erosi niin paljon siitä, miten olin ajatellut organisoituneesta rikollisuudesta”. Haastateltava asui itse tuona aikana Pohjois-Italiassa ja ”seurasi tapahtumia etäältä käsin suurella mielenkiinnolla”.⁸⁷ Alun perin hän kiinnostui mafiasta myös siksi, että hän halusi ”ymmärtää mafiaa osana vallan rakennelmaa”. Haastateltava muistelee, että myöhemmin motivaatio ymmärtämisestä ajoi hänet kirjoittamaan kirjaa mafiasta ja sen vuoksi myös viettämään paljon aikaa Palermossa. Haastateltava C:n kohdalla taustalla on ollut oman ammatin kautta tullut motivaatio ymmärtää mafian toimintaa ja sen roolia Italian poliittisessa kentässä. Hän perusteleekin kiinnostustaan mafiaa kohtaan ”oman ajattelutapansa” ja ”ymmärtämisen halunsa” kautta. Tässä yhteydessä on muistettava, että narratiivinen toimijuus ei ole aina pelkkää aktiivista toimijuutta, vaan sisältää myös toiminnan kohteen.⁸⁸

Antimafiatoimijoiden kertomukset toimintaan mukaan lähtemisestä sisältävät keskenään samanlaisia piirteitä ja tasoja. Näissä kertomuksissa tapahtumat muodostavat jatkumon, jossa erilaiset tapahtumat esitetään loogisesti etenevinä syy-seuraussuhteina. Elinolosuhteet, mafian vaikutus omaan elämään, muista ihmisistä saatu inspiraatio ja kiinnostus mafiailmiötä kohtaan esitetään taustoina, joiden kautta edettiin lähemmäksi varsinaista antimafiatoimintaan osallistumista. Antimafiatoimijoiden muistelussa nousevatkin esiin erilaiset hetket, jotka ovat lopulta johtaneet mafianvastaiseen toimintaan osallistumiseen. Muistelussa korostuu näiden hetkien moninaisuus: taustalla on pitkään kehkeytynyt velvollisuudentunto, halu puolustaa tavallisia ihmisiä, tahto ymmärtää mafian toimintaa, oman ammatin kautta tullut motivaatio vaikuttaa asioihin sekä erilaisten roolimallien vaikutus ja

⁸⁶ Galasso 2020, 12.

⁸⁷ Haastateltava C:n haastattelu, 2021.

⁸⁸ Pöysä 2015, 135.

pahimmissa tapauksissa mafian tekemä murha, jonka kohteeksi on joutunut läheinen tai ystävä. Yhtäläisyyksiä narratiivien sisällöissäkin on. Muistelussa esiintyviä erilaisia syitä yhdistää jonkinlainen ihmetys mafian toimintaa kohtaan. Battaglian ja Orlandon muistelussa korostuva velvollisuudentunto on osoitus halusta muuttaa asioita. Kaikki muistelijat eivät tuo tällaista motivaatiotekijää eksplisiittisesti esille, vaikka juuri halu auttaa ja muuttaa asioita paremmaksi ovat todennäköisesti olleet taustavaikuttimia jokaisen kohdalla.

3.2 Toiminta – oma rooli ja keinot antimafiatoiminnassa

Muistelukerronnassa korostuvat toimintaan lähtemisen syiden erittelyn lisäksi kertomukset siitä, minkälaista antimafiassa toimiminen oli yksilölle itselleen. Muistelijat ovat selvästi kokeneet jälkeensä tarpeelliseksi selittää sekä rekonstruoida omaa toimintaansa antimafiassa. Oman roolin ja sen kautta oman tekemisen rekonstruointi kertomuksen muodossa liittyvät vahvasti myös siihen, että muistelijat kokevat olevansa oikeutettuja kertomaan juuri 80-luvun tapahtumista oman näkemyksensä. He ovat eläneet, nähneet ja kokeneet tapahtumat henkilökohtaisesti. Muistelemalla ei kuitenkaan tavoiteta menneisyyden todellisuutta, vaan pikemminkin osallistutaan menneisyyttä koskevan kuvan rakentamiseen. Onkin muistettava, että menneisyyden muistelussa yhteys todellisiin tapahtumiin on kompleksinen ja muistelussa muodostuvat kertomukset ovat ennen kaikkea jäljitelmiä menneistä tapahtumista.⁸⁹ Tässä alaluvussa analysoin sitä, miten antimafiatoimijat muistelevat omaa toimintaansa ja omia vaikutuskeinojaan antimafiatoiminnassa 1980-luvulla.

Antimafiatoimijoilla on voinut olla useita erilaisia rooleja, joissa he ovat toimineet mafiaa vastaan. Esimerkiksi journalismin ja tutkimuksen avulla tietoisuuden levittäminen mafiaa vastaan on hyvin erilainen keino toimia mafiaa vastaan kuin vaikkapa Palermon pormestarina toimiminen. Erilaisten roolien kirjo havainnollistuu sivun 5 taulukosta, johon olen toimijoiden erilaisten näkökulmien havainnollistamiseksi jakanut heidät taustojensa tai rooliensa mukaisesti. Roolilla tarkoitetaan tässä yhteydessä ammattia, pois sulkematta kuitenkaan esimerkiksi vapaaehtoistyötä. Tulkinnat oman roolin merkityksestä korostuvat antimafiatoimijoiden kertomuksissa eri tavoin. Muistitietoaineistot kertovatkin enemmän siitä, mitä ihmiset ovat ajatelleet tapahtuneen, miten he ovat tapahtuman tulkinneet ja ymmärtäneet kuin varsinaisesti siitä, mitä on tapahtunut. Näin ollen muistitieto on ”kerrottua totuutta”.⁹⁰

⁸⁹ Miettunen 2009, 36.

⁹⁰ Teräs 2018.

Muistelijat korostavat kerronnassaan määrällisesti ja laadullisesti eri tavoin yksilöllistä rooliaan osana antimafiatoimintaa. Yhtä kaikki, jokainen erittelee sitä omalla tavallaan. Toimijan omaa toimintaa koskevaa kerrontaa analysoitaessa on huomioitava toimijuutta koskeva kerrontakonteksti. Esimerkiksi haastatteluissa muistelijat ovat selvästi halunneet kuvata mahdollisimman yksinkertaisesti omaa mafiaan ja antimafiaan liittyvää toimintaansa, sillä he mahdollisesti olettivat kuulijan tietämystason ja kerrontakontekstin tätä edellyttävän. Tämä kuvastaa haastattelun sosiaalista rakennetta, jossa dialogiin vaikuttavat ennakko-olettamukset. Tietynlainen haastattelun sosiaalinen rakenne saattoi johtaa siihen, että he kuvasivat omaa rooliaan hyvin yleisellä tasolla. Puolestaan Galasso, Orlando ja Battaglia ovat kerrontavaiheessa tietäneet heidän kertomuksensa päätyvän mahdollisesti suurelle lukijakunnalle. Tämä on voinut vaikuttaa siihen, että he ovat kerronnassaan syventyneet useisiin erilaisiin tapahtumiin ja omaan roolinsa syvällisesti.

Nähdäkseni Orlando tulkitsee tapahtumia omien vaikutusmahdollisuuksiensa kautta. Orlando käsittelee omaa toimintaansa omaelämäkerrassaan useissa erilaisissa käännteissä ja yhteyksissä. Kuten omaelämäkerralliselle muistelulle on ominaista, myös Orlandon muistelu sisältää paljon tietoa paikoista, ihmisistä, toimista, ajatuksista ja erilaisista vaikutuksista. Omaelämäkerrallisessa muistelussa esiintyviin muistoihin liittyy tyypillisesti myös uskomus, että muistettu tapahtuma on koettu henkilökohtaisesti. Muistelu on ylipäätään hyvin sidoksissa siihen, minkälaisessa tilanteessa muistelija on muistellessaan.⁹¹ Orlando on itse kirjoittanut omaelämäkertansa, eikä hän näin ole ollut kerrontatilanteessa oletettavasti suoranaيسessa vuorovaikutuksessa kenenkään toisen kanssa. Näin ollen hän on kerrontatilanteessa reflektoinut tapahtuneen omasta näkökulmastaan samaan aikaan kuitenkin katsoen useita vuosia ajassa taaksepäin.

Vuonna 1985 Orlando valittiin Palermon pormestariksi. 1980-luvun puolivälin tapahtumat ja pormestarin työskentelyn aloittaminen näkyvätkin Orlandon muistelussa toisaalta innokkaana ajanjaksona, toisaalta raskaana ja epätoivoisena aikana. Mafiaväkivalta on keskeinen teema kaikkien muistelijoiden 1980-lukua koskevissa kertomuksissa. Erityisen paljon se korostuu kuitenkin Orlandon pormestarin työhön liittyvässä kerronnassa. Hän joutui kohtaamaan työssään ja yksityiselämässään mafian väkivaltaisuuDET lähietäisyydeltä. Orlandon kuvaamien roolien moninaisuus korostuu katkelmassa, jossa hän kertoo ystävänsä, Palermon apulaispoliisipäällikön murhaa seuranneista tapahtumista:

-- Kun saavuin sinne, näin hänen ruumiinsa portaiden ensimmäisillä askelmilla verilammikossa. --

⁹¹ Abrams 2010, 86.

-- Kolmas poliisi, Natale Mondo, istui kukkapenkin reunalla ja näytti kuolleelta. Hän nousi, purskahti itkuun ja syleili minua. Hän piteli minua, ja hänen koko vartalonsa vapisi. Aloin yhtäkkiä huutaa: ”Basta! Basta! Basta!” Se oli kansalaisen sekä sodassa olevan kaupungin pormestarin epätoivoa ja vihaa. Se oli myös ystävän epätoivoa ja vihaa.⁹²

Katkelman apulaispoliisipäällikkö oli Orlandon mukaan hänen pitkäaikainen ystävänsä ja tämän kuolema oli ymmärrettävästi järkyttävä tapahtuma hänelle. Yllä oleva katkelma kuvastaa nähdäkseni hyvin sitä, miten Orlando jäsentää kerronnassaan oman roolinsa antimafiassa 1980-luvulla. Toisaalta hän keskittyy kertomaan toimiaan mafianvastaisessa taistelussa oman työnsä tuoman roolin kautta, mutta hän myös luo merkityksen ”taistelulle” omassa yksityiselämässään. Orlandon kerronnassa tapahtumat, kokemus ja kerronta ovat intensiivisessä vuorovaikutuksessa, kuten muistitiedolle on ominaista.⁹³ Mielestäni Orlandon reflektio omasta reaktiostaan sekä sen perustelemisesta ”kansalaisen” ja ”ystävän” roolin kautta kuvastaa edelleen tarvetta korostaa mafianvastaisen toiminnan merkitystä muunakin kuin ”vain työnä”. Tähän viittaavat erilaisten roolien erittelemineen hänen kerronnassaan. Tapahtuneen jälkeen Orlando muistelee myös epäilleensä kaupunginvaltuustossa tekemänsä työn merkitystä ja suunnitelleensa palaavansa takaisin aikaisempaan työhönsä yliopistossa. Tällaiset epäilyn hetket, traagisten kokemusten sekä oman moniroolisuuden korostaminen muistelussa kertovat siitä, että muistelijä on halunnut välittää kertomuksellaan tekemänsä työn olleen merkityksellistä. Etenkin Orlandon kohdalla vaikuttaa siltä, että taustalla on myös jonkinlainen tarve ”todistaa” oman toiminnan olleen oikein ja tarpeellista.

Roolia mafianvastaisessa toiminnassa katsotaan muistelussa myös pohtien toiminnan luonnetta. Haastateltava B toteaa olevansa hyvin tietoinen siitä, että mikäli osuudestaan antimafiassa tekisi ”erityistä”, voisi sillä olla vaaralliset seuraamukset. Hänen mukaansa mafianvastaisen taistelun tulisi olla ”normaali asia, koska mafia on organisoitunutta rikollisuutta”.⁹⁴ On mahdollista, että haastateltavan halu normalisoida mafianvastainen taistelu kielii antimafia-aiheen ympärillä valloneesta keskustelusta. Tämä keskustelu liittyi antimafian todellisiin haasteisiin ja mahdollisuuksiin. Haastateltava B:n luonnehdinta antimafian normalisoimisesta osoittaa edelleen sen, että roolia antimafiassa muistellaan muutenkin kuin työn asettaman roolin kautta. Toki suullisia muistitietohaastatteluita tulkittaessa on muistettava, että tulkintavaiheeseen mennessä alkuperäisestä haastatteluun on jo otettu etäisyyttä. Suullinen haastattelu on kuitenkin omalla tavallaan pääsy

⁹² Orlando 2010, 93.

⁹³ Salmi-Nikander 2006, 200.

⁹⁴ Haastateltava B:n haastattelu, 2021.

nykyisyydestä menneisyyden kulttuuriin, kun huomioidaan kertojan tapa tulkita tapahtunutta.⁹⁵ Muistelijan tapaan kertoa todennäköisesti vaikuttavat varsinaisten muisteltavien tapahtumien jälkeen esille tulleet esimerkiksi tutkimuksen avulla saavutetut käsitykset tapahtuneesta. Näiden seikkojen vaikutusta muisteluun on mahdotonta kieltää. Silti muistelijan kertomasta ei tarvitse hylätä tai tuomita mitään, vain tulkita.⁹⁶

Haastateltava C:n muistelussa korostuvat nähdäkseni samankaltaiset uskomukset omasta roolista antimafiatoiminnassa kuin haastateltava B:n kohdallakin. Hän muistelee halunneensa ymmärtää tapahtumia, joita seurasi vierestä:

Löysin itseni yrittämästä ymmärtää kaikkea tätä.. Ja Sisilia oli tärkeä.. Aloin tuntea tarvetta ymmärtää sitä kaikkea..⁹⁷

Osaltaan tämä ymmärtämisen korostaminen muistelussa johtunee muistelijan ammatillisesta roolista, sillä haastateltava C on toiminut niin tutkijana kuin journalistinakin perehtyen mafian toimintaan.

Letizia Battagliailla oli muihin muistelijoihin nähden erityinen tehtävä – hän oli kuvajournalisti. Battaglia oli paikalla eritoten silloin, kun mafian väkivaltaisuus ryöpsähti muun muassa katuväkivaltana. Battaglia kuvasi uhreja sekä rikospaikkoja. Vielä 1980-luvulla naisvalokuvaajat eivät olleet Palermossa yleinen näky. Battaglia muistelee rooliaan naisvalokuvaajana Palermossa seuraavasti:

Nainen valokuvaajana Palermossa ei tuohon aikaan ollut varsinaisesti hyväksytty. Minulla oli aina ongelmia poliisin sekä uhrien perheiden kanssa.⁹⁸

Battaglia korostaa sukupuolen roolia muistelussaan, joka kiistatta näyttää vaikuttaneen hänen saamaansa kohteluun työssään. Battaglian kertomuksessa haasteita työlle loivat arkaluontoiset tilanteet, joita hän kuvasi. Ajan ilmapiiri ja suhtautuminen naisvalokuvaajiin ei Battaglian muistelussa helpottanut hänen tilannettaan lainkaan. Mielenkiintoista on, miten Battaglia korostaa muistelussaan kohtaamiaan vaikeuksia ja ennakkoluuloja. Hän kuvaa menneisyyttään antimafiassa jatkuvien vaikeuksien ja vastustamisen kautta, osoittaen kuitenkin väsymättömän halunsa jatkaa

⁹⁵ Abrams 2010, 16 & 14.

⁹⁶ Teräs 2018; Rossi 2012, 60.

⁹⁷ Haastateltava C:n haastattelu, 2021.

⁹⁸ Stille 1999, 88.

toimintaansa. Hän rekonstruoi omaa rooliaan oman alisteisen aseman ja järkyttävien tapahtumien todistamisen kautta myös seuraavassa katkelmassa:

Olin paljain käsin, lukuun ottamatta kameraani, heitä ja heidän aseitaan vastaan. Otin kuvia kaikesta. Yllättäen minulla oli ”veren arkisto”. Arkisto tuskasta, epätoivosta, kauhusta, nuorista huumeita käyttävistä ihmisistä, nuorista leskistä, oikeudenkäynneistä ja pidätyksistä. Siellä talossani Franco Zecchin ja minä olimme kuolleiden, murhattujen ympäröimänä. Se oli kuin olisi ollut keskellä vallankumousta.⁹⁹

Battaglia viittaa ”heillä” tässä yhteydessä selvästi mafiaan ja sen edustajiin. Vastakkainasettelu lienee selvä. Hän myös toteaa ottaneensa kuvia ”kaikesta”, mikä lienee yhteydessä aiemmin mainittuihin ongelmiin poliisin ja uhrien perheiden kanssa. Battaglian kerronta on myös hyvin vivahteikasta ja hän viittaa ”veren arkistollaan” kaikkiin niihin kuviin, joita hän mafian tekemistä rikoksista otti. Mielenkiintoinen on myös tapa, jolla hän muistelee mafianvastaisen taistelun seurauksia oman roolinsa kautta. ”Paljain käsin” toimiminen alleviivaa mielestäni sitä, että oma rooli saa muistelussa merkityksen osana mahdottomalta vaikuttanutta taistelua. Toimintamahdollisuudet olivat kertomuksessa rajalliset ja toiminnan seuraukset myös vähintäänkin järkyttävät, kuten kollega Franco Zecchin kanssa ”kuolleiden ja murhattujen” ympäröitynä oleminen kuvastaa. Battaglia ja Zecchin pystyttivät antimafianäyttelyitä kaduille ja kouluihin levittääkseen tietoisuutta mafiarikoksista. Näitä kuvia pidetään nykyään ”ikonisena osana” mafianvastaisen taistelun historiaa.¹⁰⁰

Suullista muistitietoa tutkineen Lynn Abramsin mukaan kerronta on ikään kuin tapa saada järkeä kokemuksesta. Tämä pätee erityisellä tavalla traumaattisiin kokemuksiin. Muistelijat – eli tarinan kertojat voivat luoda järjestelmällisen tai johdonmukaisen kertomuksen sellaisestakin kokemuksesta, jolla ei edellä mainittuja piirteitä ole ollut.¹⁰¹ Nähdäkseni Battaglian kertomuksessa on paljon traumaattisia piirteitä, jotka johtuvat hänen kohtaamistaan järkyttävistä tapahtumista. Siitä huolimatta hän vaikuttaa muistelussaan muodostavan johdonmukaisen kertomuksen omista mahdollisuuksistaan, vaikeuksistaan ja roolistaan mafianvastaisessa taistelussa. Battaglia muistelee omaa rooliaan mafianvastaisessa taistelussa toisaalta mahdottomuuksien ja loputtoman yrittämisen kautta, mutta toisaalta muistelussa näkyvät myös mahdollisuudet ja toiveikkuus. Muun muassa kameran ja valokuvaamisen tarjoamia mahdollisuuksia Battaglia muistelee taistelun edellyttäjänä:

⁹⁹ Harris 1999, 15.

¹⁰⁰ Salvio 2014, 104.

¹⁰¹ Abrams 2010, 121.

Kamera tarjosi minulle mahdollisuuden taistella. Ennen sitä minulla ei ollut työkaluja maailman muuttamiseen. Edes kamerani avulla en välttämättä pystynyt muuttamaan maailmaa, mutta olin siellä, taistelussa.¹⁰²

Yllä olevassa katkelmassa Battaglia myös muistelee haluaan ”muuttaa maailmaa”. Näin ollen hän myös yhdistää oman taistelunsa mafiaa vastaan laajempaan kontekstiin eli globaalilla tasolla asioiden parantamiseen. Mafianvastainen aktivismi onkin ollut vahvasti yhteydessä rauhan aktivismiin, feminismiin ja ympäristöaktivismiin.¹⁰³ Battaglia on edustanut suurinta osaa näistä erilaisista aktivismin muodoista, joten hän on ollut mafian vastustamisen lisäksi muutenkin aktiivinen pyrkimyksessään toimia ”maailman muuttamiseksi”. Muistelussaan Battaglia myös viittaa antimafiaan pääasiassa ”taisteluna”, kuten yllä olevasta katkelmastakin ilmenee. Taisteluksi luonnehtiminen on tapa rakentaa omasta roolista ja kokemuksesta kuva osana selkeään tavoitteeseen suunnannutta toimintaa.

Valokuvaamisen lisäksi Battaglia on toiminut Palermon kaupunginvaltuuston valtuutettuna 1980-luvulla sekä alueellisena edustajana. Palermon pormestari palkkasi Battaglian muun muassa perustamansa ”puistojen ja asuttavuuden osastoon”. Kyseisen osaston toiminta herätti julkisen huomion ja jopa sisilialainen päivälehti Giornale di Sicilia julkaisi tarinoita Letizian toiminnasta, vaikka lehti oli muuten hyvin vähäsanainen liittyen antimafiaan.¹⁰⁴ Battaglialla oli siis useampi ”ammatillinen rooli” antimafiassa. Hän muistelee lopettaneensa väliaikaisesti valokuvien ottamisen mennessään mukaan politiikkaan. Varsinainen työn vaihtuminen näkyy valokuvajournalistin muistelussa ristiriitaisia tunteita aiheuttaneena tapahtumana.

Kun lopetin valokuvien ottamisen ja siirryin politiikkaan, ensin kaupunginvaltuutettuna ja sitten alueellisena edustajana sekä jälleen kaupunginvaltuutettuna – pelkäsin hylänneeni valokuvauksen ja ehkä jopa taistelun.¹⁰⁵ --

Taistelulla Battaglia viittaa jälleen antimafiaan. Oman roolin vaihtuminen näkyy muistelussa pelkoa ja epäilystä herättäneenä, sillä Battaglia näyttää korostavan haluaan olla jatkuvasti mukana ”taistelussa”. Jälleen kerran on huomioitava, että muistelussa korostuu näkökulmakeskeisyys ja

¹⁰² Harris 1999, 15.

¹⁰³ Schneider & Schneider 1997, 242.

¹⁰⁴ Schneider & Schneider 2003, 151.

¹⁰⁵ Harris 1999, 15.

esimerkiksi Battaglia selvästi antaa jälkeensä suuren merkityksen nimenomaan taisteluun osallistumiselle omassa henkilökohtaisessa elämässään. Tämä voi johtua myös siitä, että hänestä on kiinnostuttu kansainvälisellä tasollakin valtavissa määrin etenkin 1980-luvun tapahtumien jälkeen. Vaikuttaa siltä, että hän ainakin muistelussaan myös identifioituu antimafiatoimintansa kautta. Toisaalta tähän vaikuttaa vahvasti myös ympäröivä yhteisö, sillä muistelu rakentaa myös erilaisia ryhmäidentiteettejä. Tämä tarkoittaa käytännössä käsityksiä siitä, minkälainen joku ryhmä on.¹⁰⁶ Samaan aikaan yksilö muistaa sijoittamalla itsensä osaksi jotain ryhmää, kuten Maurice Halbwachs on alun perin kollektiivisen muistin vaikutuksesta luonnehtinut. Battaglian tapauksessa kyseessä oleva ryhmä on muodostunut muista antimafiassa toimineista.

Vaikka ammatin väliaikainen vaihdos näkyy Battaglian muistelussa jopa jonkinlaisena syyllisyydentuntona, näyttäytyy se myös uskomuksena uuden roolin tuomista mahdollisuuksista antimafiatoiminnassa. On selvää, että itselle sopivan vaikutuskanavan löytämistä pidetään antimafiatoimintaa koskevassa historiakuvassa tärkeänä. Tämän osoittaa muun muassa alla oleva katkelma Battaglian omaelämäkerrallisesta muistelusta:

-- olin uskonut valokuvaamisen olevan ainut aseeni. Mutta sitten ymmärsin, että sama motivaatio on niin valokuvaamiseni kuin politiikkani taustalla. Sama tahto kamppailla, pysyä etulinjassa. Työskentelemällä eri tavalla voisin saavuttaa erilaisia asioita.¹⁰⁷

Puolestaan haastateltava A:n kertomus hänen roolistaan antimafiatoiminnassa näkyvy hänen muistelussaan antimafialiikettä koskevinä huomioina. Kuten edeltävässä alaluvussa kävi ilmi, hän muistelee halunneensa auttaa uutta antimafialiikettä syntymään. Tästä johtuen hän alkoi matkustaa hyvin paljon ympäri Italiaa ja uhrasi toisen työnsä voidakseen jatkaa toimintaansa.

Työskentelin todella paljon, todella, todella paljon. Matkustin joka päivä ja minun oli luovuttava yhdestä työstäni, olin opettajana yliopistolla ja konsulttina teknologiayrityksessä. Tämä toinen työ päättyi, koska muuten olisi ollut mahdotonta matkustaa.¹⁰⁸

¹⁰⁶ Miettunen 2014, 175.

¹⁰⁷ Harris 1999, 15.

¹⁰⁸ Haastateltava A:n haastattelu 2021.

Haastateltava A korostaa tekemiään valintoja sekä uhrauksia asian puolesta. Hän myös korostaa määrällisesti tekemäänsä työtä. Näin haastateltava A muistelee toimintaansa toisaalta asian puolesta antamiensa uhrausten ja toisaalta panosten kautta. Hän korostaa matkustaneensa paljon ja työskennelleensä todella paljon. Lisäksi hän muistelee konkreettisia tapoja, joilla antimafialiikettä vietiin eteenpäin. Haastateltavan kertomuksen mukaan keskeistä oli myös se, että hän loi yhteyksiä itselleen toiminnan helpottamiseksi. Yhteyksien luomisen lisäksi haastateltava A korostaa muistelussaan erilaisten debattien järjestämisen tärkeyttä yhdessä muiden asiaan vihkiytyneiden kanssa. Aktiivisen järjestämisen ja yhteyksien luomisen lisäksi hän muistelee isänsä murhaa koskevaa kirjaa, jonka hän julkaisi vuonna 1984 sekä sitä, että hän ”kirjoitti ensimmäisen työnsä antimafialiikkeestä”.¹⁰⁹ Tällä ensimmäisellä työllä hän viitanee ensimmäiseen artikkeliinsa, jonka kirjoitti aiheeseen liittyen. Mielestäni haastateltava A tulkitsee 1980-luvun tapahtumien kautta rooliaan osana antimafiaa moninaisena sekä aktiivisena. On selvää, että hän pitää omaa yhteistyöhalukkuuttaan ja kyvykkyyttään sekä haluaan tehdä uhrauksia asian puolesta muistamisen arvoisena. Tätä kautta muistelun avulla menneisyydestä antimafiassa muodostuu kuva, jonka mukaan tapahtumat muuttivat merkittävällä tavalla haastattelijan elämän kulkua.

Mielenkiintoisella tavalla omaa toimintaansa erittelee myös Alfredo Galasso muistelussaan. Hänen muistonsa sisältävät paljon kuvailua muista ihmisistä, tapahtumapaikoista ja päivämääristä. Lisäksi työ lakimiehenä ohjailee kerrontaa. Galasso myös asettaa omaelämäkerrallisessa muistelussaan tapahtumat melko tarkasti kronologiseen järjestykseen, joskin sama kaava ei toistu läpi teoksen. Tässäkin yhteydessä muistelun kerronnallinen konteksti korostuu, sillä Galasso on itse rakentanut narratiivin historiastaan mafian kanssa. Teos ei siis perustu haastatteluihin ja lopulliseen narratiiviin voi olettaa vaikuttaneen lähinnä Galasso itse. Kuten todettua, Galasson narratiivi etenee melko kronologisesti mukailen 1980-luvun mafiaan ja antimafiaan liittyviä tapahtumia. Keskiöön nousevat lakimiehen ammatista johtuen oikeudenkäynnit ja erilaiset konferenssit. Eniten huomiota saanut tapahtuma on Galasson teoksessa Italian valtion historian suurin mafiaoikeudenkäynti. Galasso oli mukana oikeudenkäynnissä puolustamassa mafiarikosten uhreja sekä heidän omaisiaan. Hänen muistelussaan korostuu kuitenkin myös muunlainen rooli kuin vain ammatti. Galasso muistelee osallistumisestaan maxi-oikeudenkäyntiin seuraavasti:

Lisäksi minäkin olin siviili, joka oli valmis osallistumaan monimutkaiseen ja vaikeaan rikosoikeudenkäyntiin.¹¹⁰

¹⁰⁹ Haastateltava A:n haastattelu 2021.

¹¹⁰ Galasso 2020, 68.

Nähdäkseni Galasson tulkinnassa korostuvat samanlaiset piirteet kuin Orlandon kerronnassa, vaikka kyseessä on eri tapahtumakonteksti. Galasson muistelussa esiintyvä näkemys omasta roolista sekä sen perusteleminen ”siviilinä” osallistumisen kautta kuvastaa tarvetta korostaa mafianvastaisen toiminnan merkitystä muunakin kuin ”vain työnä”. Se, miksi muistelussa korostuu juuri oman kansalaisuuden ja sen tuoman velvollisuuden merkitys, voi liittyä mahdollisesti antimafian samaan kritiikkiin. Galasso myös korostaa muistelussaan haluavansa kertoa oman näkemyksensä tapahtumista, joten tulkinnan taustalla vaikuttanee tarve antaa syitä ja selityksiä omalle toiminnalleen.

Galasson mainitsema maxi-oikeudenkäynti oli historiallinen, sillä se toi oikeuden eteen ensimmäistä kertaa näin suuren määrän mafian edustajia. Schneiderit korostavat, että antimafialiike oli myös suuri vaikutin oikeudenkäynnin onnistumisen taustalla. Niin kutsutut sateenvarjojärjestöt järjestivät erilaisia tilaisuuksia ja konferensseja, joissa mafia-aiheesta puhuttiin.¹¹¹ Näitä konferensseja myös Galasso muistelee todeten olleensa puhumassa ”yhdessä muiden liikkeen perustajien kanssa konferenssissa Trentossa”.¹¹² Viitatessaan ”muihin liikkeen perustajiin” Galasso tarkoittanee antimafialiikettä. Erilaisten konferenssi ja -keskustelutapahtumien muisteleminen etenkin osana muiden liikkeen perustajien muodostamaa ryhmää on omiaan luomaan roolista antimafiassa merkityksellisen. Maxi-oikeudenkäynti saa ikään kuin virstanpylvään merkityksen Galasson kerronnassa: hänen mukaansa ”enemmän kuin 30 vuotta on kulunut tuosta mieleenpainuvasta kuulemisesta” ja tuona aikana ”myös minä olen tehnyt paljon muita asioita, ammatillisesti ja poliittisesti”.¹¹³ ”Muiden asioiden” tekemisestä huolimatta oikeudenkäynnin merkitys on säilynyt kirkkaana omaelämäkerran kirjoittamiseen saakka. Maxi-oikeudenkäynti sai jo tapahtuma-aikana paljon huomiota, mutta sen todellista merkitystä mafianvastustamiselle on luonnehdittu vasta myöhemmin. Tällaisen aiheeseen liittyvän julkisen muiston osuutta merkityksenantoprosessiin ei voi kieltää.

Kerrontaa omasta toimijuudesta muistelussa ohjaa suurimmaksi osaksi ammatin määrittämä rooli. Tämä koskee erityisesti niitä toimijoita, joilla on ollut paljon poliittista valtaa tai vastuuta esimerkiksi työnsä kautta, kuten Galasson ja Orlandon kohdalla on ollut. Tästä huolimatta antimafiatoimijat muistelevat omaa rooliaan antimafiassa myös oman ”siviiliminänsä” kautta. ”Siviili-minä” on harvoin täysin erotettavissa omasta ammatillisesta identiteetistä, mutta antimafiatoimijoiden muistelussa tällaista jaottelua ilmenee. Tämä on myös osoitus siitä, että antimafia nähtiin muunakin kuin pelkästään työnä. Siviiliminän ja ammatin erottaminen kerronnassa voi johtua myös

¹¹¹ Schneider & Schneider 1997, 173.

¹¹² Galasso 2020, 90.

¹¹³ Galasso 2020, 80.

”antimafiaprofessionalismi” -syytöksistä. Kyseinen polemiikki on voinut jättää muistelijoilta tarpeen todistella omaa toimintaansa henkilökohtaisuuden kautta, jotta uskollisuus asialle tulisi ilmi myös jälkeenkäin. Muistelussa esiintyvien omaa toimintaa koskevien näkemysten määrä ja laatu vaihtelevat muistelijoiden välillä, eivätkä he muodosta yhtenäistä linjaa toimintaa koskevien kertomustensa suhteen. Kertomuksia yhdistää kuitenkin se, että niissä kertojat osoittavat omanlaisen toimintakanavan löytämisellä olleen merkitystä. Sitä pidetään toimintaan osallistumisen mahdollistaneena tekijänä. Usein toimintakanava löytyi työn kautta, kuten journalismista, tutkimuksesta, politiikasta tai valokuvaamisesta.

3.3 Toiminnan herättämät tunteet

Antimafian historiakuvassa korostuvat mafian väkivaltaisuuden ja antimafian edistysaskeleiden keskeinen vaikutus antimafiatoimijoiden elämään 1980-luvulla. Antimafiatoimijoiden muistelu sisältää paljon tunnemuistoja, jotka värittävät toimintaa koskevaa kerrontaa lähes poikkeuksetta jokaisessa kerronnan vaiheessa. Epävakaas, jännitteet ja pelon ilmapiiri vaikuttavat olleen toistuvasti läsnä antimafiatoiminnassa. Muisteluaineistolle tyypillistä onkin, että se nostaa esille kertojien näkökulmasta merkityksellisiä tapahtumia ja kokemuksia.¹¹⁴ Kun tarkastellaan antimafiatoiminnan muistelua yksilön näkökulmasta, ovat tunnemuistot siis keskeisessä roolissa. Pelko ja epävarmuus ovat yleisesti muistelussa esille nousseita tunteita. Tunteiden merkitys muistelussa on suuri, sillä niiden kautta muistelijat myös muodostavat merkityksiä antimafiatoiminnasta heille itselleen yksilöinä. Myös tunteiden muisteluun liittyy kerrontakonteksti. Esimerkiksi vuosikymmeniä tapahtuneen jälkeen kerrottuna tapahtuma-aikaan koetut tunteet voivat saada suuremman tai pienemmän vahvuusasteen kerrotuissa muistoissa.

Yksilöllisten tunteiden muistelun luonne vaihtelee hieman omaelämäkerrallisten muistelijoiden sekä suullista muistelupuhetta tuottaneiden välillä. Omaelämäkerralliset muistelijat, eli Galasso, Orlando ja Battaglia kuvaavat nähdäkseni omia tunteitaan muistelussaan määrällisesti hieman enemmän kuin suullista muistelupuhetta tuottaneet haastateltavat. Toki Battaglian omaelämäkerrallinen kerronta on koostettu haastatteluiden pohjalta. Tässä yhteydessä on muistettava, että suullisesti tuotettu muistitietoaineisto on kuulijan ja kertojan välinen dialogi.¹¹⁵ Siihen vaikuttaa haastattelutilanteen sosiaalinen rakenne eli haastattelijan ja haastateltavan välinen suhde. Tämän tutkimuksen suullinen

¹¹⁴ Fingerroos & Peltonen 2006, 9; Koskihaara, Mäki & Schwartz 2018, 54-75.

¹¹⁵ Rossi 2012, 50.

muistelupuhe on syntynyt haastattelutilanteissa, joissa haastattelija ja haastateltava ovat olleet toisilleen entuudestaan tuntemattomia. On selvää, että dynamiikka muistelijoiden ja haastateltavan välillä on ollut jokaisessa tilanteessa hieman erilainen. Kaikki nämä aspektit vaikuttavat siihen, kuinka muisti palautetaan ja muunnetaan kieleksi.¹¹⁶

On siis hyvinkin mahdollista, että suullista muistelupuhetta tuottaneet eivät ole tuoneet kaikkia aiheeseen liittyviä tunteitaan esille siitäkään huolimatta, että kykenisivät muistelemaan niitä. Tähän on haastateltavien kohdalla voinut vaikuttaa aiemmin mainittu haastattelutilanteen sosiaalinen rakenne, tarkemmin ottaen entuudestaan melko tuntematon haastattelija sekä etäyhteys. Myönteiset tunnemuistot voivat myös saada korostuneemman roolin muistelussa, sillä positiivisia kokemuksia on helpompi muistella. Tämä näkyy erityisesti haastateltava A:n kohdalla, jonka isän mafia murhasi. Vaikeasta kokemuksesta ja traumaattisesta muistosta huolimatta hän korostaa enemmän positiivisia muistojaan liittyen muun muassa antimafialiikkeen kehitykseen ja muihin antimafiatoimijoihin.

Muistot ovat myös ehdollisia. Ne ovat yhtä paljon menneisyyttä kuin muistelemisen nykyisyyttäkin.¹¹⁷ Muun muassa Orlando muistelee ensimmäisen pormestarikautensa hermostuneisuuttaan ja oloaan, joka oli kuin ”--kävlevällä ruumilla --”, sillä hän oli äänekkään mafianvastustamisensa vuoksi mafian ”tähtäimessä”. Orlandon mukaan hän oli ” -- vuosia ollut merkattu mies. Kyse ei ollut siitä, saatettaisiinko minut tappa, vaan pikemminkin siitä, milloin ja miten se saattaisi tapahtua”.¹¹⁸ Omaan turvallisuuteen liittyvien ongelmien muistelu nostaa vahvoja tunnemuistoja esille Orlandon muistelussa. Hänen mukaansa maxi-oikeudenkäynnin alussa vuonna 1986 useat toimittajat – hänen korostuksensa mukaan juuri ulkomaalaiset toimittajat – kyselivät häneltä toistuvasti, oliko hän peloissaan. Orlandon muistelee, ettei osannut vastata kysymykseen. Orlandon kertomuksen keskeiset tunne-elementit ovat pelko ja hermostuneisuus, joiden kautta myös tulkinta pormestarikauden alkuaajoista näyttäytyy paineen alla elämisenä. Pelon ja hermostuneisuuden lisäksi muistelussa kuvataan tunnemuistojen toista, positiivisempaa puolta:

--Olen usein tuntenut selviytyjän erityistä syyllisyyttä, mutta toisaalta myös selviytyjän uniikkia velvollisuutta: kertoa tarina siten, kun se tapahtui. --¹¹⁹

¹¹⁶ Abrams 2010, 16.

¹¹⁷ Abrams 2010, 79.

¹¹⁸ Orlando 2010, 7.

¹¹⁹ Orlando 2010, 8.

Orlandon tulkinta itsestään selviytyjänä kytkeytyy syyllisyyden tunteeseen, mutta toisaalta hän yhdistää selviytymisensä velvollisuuteensa. Hän kokee velvollisuudekseen kertoa tapahtumat siten, kun ne tapahtuivat. Toteamus kielii myös hänen tulkinnastaan, jonka mukaan hänellä on toisaalta myös oikeus asioiden kertomiseen ikään kuin oikealla tavalla. Sama näkyy Galasson kertomuksessa. 1980-luvun antimafiatoiminnan muisteluissa korostuvat myös vihan tunteet, jotka liittyvät pääasiassa mafian tekemiin murhiin. Galasso muistelee puhuneensa väkijoukolle sisilialaisen poliitikon, Pio La Torren murhan jälkeen vuonna 1982. Taustalla oli jälleen La Torren mafianvastainen työ, jonka saavutuksiksi voitiin myöhemmin hänen kuolemansa jälkeen lukea Rognoni-La Torren laki. Kyseinen laki tunnetaan myös nimellä 416-bis ja sen keskeisin tarkoitus oli määritellä mafiaan kuulumisen ja sen tyyppiseen toimintaan osallistuminen rikolliseksi.¹²⁰ Galasson mukaan La Torren kuoleman jälkeisessä puheessaan hän tunsi itsensä ”raivokkaaksi” ja muistelee myös tunteneensa pelkoa ollessaan väkijoukossa. Muisteluissa pelko oli keskeinen osa uudessa tilanteessa olemista, sillä 1980-luvulla koettu mafian väkivaltaisuus oli tuohon aikaan ennen näkemätöntä. Suullista muistelupuhetta tuottaneet muistelijat korostivat muisteluissaan ihmetystään ja hämmästyttävää ja nämä tuntemukset liitettiin muistelussa nimenomaan uuteen, pöyristyttävään tilanteeseen.

Orlando muistelee, että 1980-luvun alussa hänellä oli vaikeuksia löytää paikkaansa kaupunginvaltuustossa:

Melkein vuoden ajan kamppailin kaupunginvaltuuston jäsenenä, tuntien itseni yhä hyödyttömämmäksi ja turhautuneemmaksi.¹²¹

Muistelussa nousee esille poliittinen rooli kaupunginvaltuuston jäsenenä, jossa hyödyttömyyden ja turhautumisen tunteet seurasivat häntä. Orlandon muistelussa tuo kyseinen kaupunginvaltuustossa vietetty aika 1980-luvun alussa näyttäytyi aikana, jolloin mafian olemassaoloa oli mahdotonta kieltää. Tästä huolimatta hänen tulkintansa mukaan oli myös ”mahdotonta löytää ketään, joka kuului siihen”.¹²² Näin ollen ”kamppailu” kaupunginvaltuustossa ja ”hyödyttömyyden” tunne tuntuvat liittyvän Orlandon kerronnassa mahdottomaan taisteluun mafiaa vastaan, jossa ei ollut helppoa edetä. Orlandon tulkinta oman roolin löytämisen vaikeudesta osoittaa kuitenkin sen, että hän koki itsellään olleen keskeinen rooli mafianvastaisessa toiminnassa. Kansainvälisestikin hänet tunnetaan parhaiten Sisilian mafian vastaisesta työstään, mikä puolestaan on voinut vaikuttaa representaatioon omasta

¹²⁰ La Spina 2014, 600; Dickie 2004, 408.

¹²¹ Orlando 2010, 64.

¹²² Orlando 2010, 64.

toimijuudesta. Orlandon kuitenkin erittelee itse rooliaan syvällisemmin kuin se on ehkä suuren yleisön keskuudessa tunnettu.

Battaglian tunnemuistot ovat muiden muistelijoiden tapaan melko vahvoja, niin positiivisia kuin negatiivisiakin. Hän muistelee olleensa todella peloissaan erityisesti tilanteissa, joissa hän kuvasi tapahtuneita mafiamurhia. Pelon tunne korostuneen Battaglian muistelussa ehkä jopa enemmän kuin monen muun muistelijan kohdalla, sillä hänellä oli ennennäkemättömän tilanteen lisäksi ennennäkemätön asema. Tiettävästi naisjournalistit eivät olleet kuvanneet mafiarikoksia ennen Battaglian aloittamaa työtä. Mafiarikosten kuvaamiseen liittyy Battaglian kertomuksessa myös häpeän tunne. Hän muistelee tilannetta, jossa hän oli kuvannut hänen työnantajanaan toimineen sanomalehden pyynnöstä mafioso Leoluca Bagarellan pidätystä. Battaglian mukaan tilanteessa Bagarella yritti hyökätä Battaglian kimppuun:

Olin häpeissäni.. ottaessani kuvia ihmisistä, kun heidät oli pidätetty, mutta sanomalehti vaati sitä. Hetki, jolloin joku, jopa mafioso, menettää vapautensa, on kamala asia, täydellisen puolustuskyvyttömyyden hetki, ja sitä pitäisi mielestäni kunnioittaa.¹²³

Tunnemuisto häpeästä yhdistyy niin oman toiminnan muuttamiseen kuin mafia-ilmion käsityksen muodostumiseenkin. Valokuvaaminen tuntuu luoneen käsityksen ilmiön laajuudesta ja raakuudesta Battaglialle, sillä tunnemuistot nivoutuvat muistelussa vahvasti ilmiön käsittämiseen. Haastattelun tekijä Melissa Harris on kirjoittanut Battagliaa koskevassa osiossaan katkelmien väliin seuraavaa:

-- tämä sama pelko sai hänet toimimaan. Jos hän olisi antanut pelon lamaannuttaa hänet, hän olisi jälleen menettänyt vapautensa. Sen yhden asian, joka merkitsi hänelle ehkä enemmän kuin hänen oma elämänsä.” Vapaus ilmaista itseään ja puolustaa oikeutta vaikuttaa tosiaan olleen Battaglian toimia ajanut motivaattori.¹²⁴

Harrisin näkemys Battaglian toiminnasta tiivistää jotain tunnemuistojen kannalta hyvin tärkeää: toisinaan vahvat tunteet ovat herättäneet halun toimia. Tämä toistuu muisteluissa ylipäätään: Orlando kuvaa epätoivoaan ystävänsä murhan jälkeen ja muistelee päättäneensä tuolloin, että väkivalta saisi riittää. Puolestaan Galasso yhdistää Pio La Torren kuoleman aiheuttaman raivon tunteensa intohimoonsa puhua suurelle yleisölle mafia-aiheesta. Samaan aikaan haastateltava A korostaa kokeneensa isänsä murhan aiheuttaneen vaikean tilanteen, mutta toisaalta suuren tarpeen reagoida tapahtuneeseen. Myös Battaglian häpeän tunne osoittaa, että hän tulkitsee mainitsemansa

¹²³ Stille 1999, 88.

¹²⁴ Harris 1999, 15.

välikohtauksen aiheuttaneen muutoksen hänen käytöksessään. Muisteluissa tunnereaktiot ja toimet siis yhdistetään toisiinsa. Näin ollen tunnemuistojen analysoimisen kautta on mahdollista saada käsitys siitä, mikä on ohjannut antimafiatoimijoiden toimintaa. Muistelijat tulkitsevat tunnemuistojen kautta omaa toimintaansa ja sen seurauksia. Tunnemuistojen voimakkuuteen voivat vaikuttaa ajan kuluminen sekä julkisen muiston vaikutus.

Muistelussa korostuu myös mafian reaktioiden pelkääminen. Haastateltava B korostaa, että virkavallan edustajat olivat hermostuneita mafiaväkivallan synnyttämän uhan vuoksi. Mafian 1980-luvulla murhaamat ihmiset olivat usein jonkinlaisessa valta-asemassa, mutta tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö kohteeksi olisi joutunut myös tavallisia ihmisiä. Muutamalla tutkimukseni muistelijalla oli sellainen ammatillinen rooli, että heillä oli mahdollisuus saada suojelusta poliisilta. Näin ei kuitenkaan ollut jokaisen kohdalla. 1980-luvun murros antimafiassa toi mukanaan lisää mafiaa vastustavia ihmisiä. Niin sanotulla ruohonjuuritasolla toimineet eivät todennäköisesti olleet välittömässä vaarassa, koska mafialla ei ilmeisesti ollut resursseja eikä ehkä edes intressiä vainota kaikkia mafiaa vastustaneita ihmisiä. Vaikuttaa siltä, että Cosa nostra halusi eroon organisoitunutta rikollisuutta vastustaneista ihmisistä vain kaikista vaikutusvaltaisimmista toimijoista eli erityisesti politikoista.

Kuten tässä luvussa on kuvattu, erilaisia yksilöllisiä ja henkilökohtaisia syitä toimia mafiaa vastaan saattoi olla useita. On myös selvää, että muistelun avulla tuotetussa antimafiaa koskevassa tarinassa halutaan eritellä henkilökohtaisia syitä mafian vastustamiselle. Nähdäkseni kuvattuja syitä yhdistää yksi elementti, joka on ollut omiaan ajamaan eteenpäin myöhemmin 1990-luvulla kansalaisyhteiskunnan aktivoitumista mafian vastaisessa taistelussa. Lähdeaineistossani kirjoittamalla tai puhumalla muistelevat antimafiatoimijat korostavat kaikki omilla tavoillaan ja sanakänteillään sitä, kuinka mafia oli oikea ongelma. Olosuhteet Palermossa, mafian tekemät murhat, velvollisuuden tunne tai halu toimia yhteisen hyvän eteen sekä yksinkertaisesti intressi ymmärtää mafian toimintaa ovat osoittautuneet antimafiatoimijoiden muistelussa toimimaan ajaneiksi motivaatiotekijöiksi. Schneiderit esittävät antimafia-aktivismissa olleen myös ”avainhenkilöitä”¹²⁵. Nämä kyseiset avainhenkilöt ovat omalla toiminnallaan inspiroineet myös muita toimimaan mafiaa vastaan ja puolustamaan demokratiaa. Lähdeaineistoni muistelijoina lähes jokaista voitaneen pitää tällaisena avainhenkilönä, sillä useat heistä ovat ainakin jossain vaiheessa toimintaansa saaneet paljon julkisuutta.

¹²⁵ Schneider & Schneider 1997, 242.

1980-luvun antimafiatoimintaa koskevan historiakuvan rakentumiseen osallistuvan muistelun kannalta keskeistä on, että muistelijat haluavat kertomuksillaan välittää tahtonsa muuttaa asioita. Se on kerrottu ja muisteltu perusta toiminnalle. Puolestaan itselle sopivan vaikutuskanavan löytäminen näyttyy kertomuksista muodostuneessa tarinassa antimafiatoimintaan osallistumisen avaimena. Roolilla on merkitystä senkin takia, että se vaikuttaa ihmisen muistamiseen. Erilaisissa ammateissa on ollut erilaiset vastuut, mikä on myös vaikuttanut kokemukseen toiminnasta ja sitä kautta toimintaa koskevaan muisteluun. Muistelijoiden erilaisten roolien ja taustojen laaja kirjo kuitenkin takaa sen, että muistamisessa korostuu se kulttuuri ja sosiaalinen todellisuus, jossa muistelijat ovat toimineet. Vaikka antimafiaa voidaan ajatella monitahoisena ja haarautuvana ilmiönä, ovat sen toiminnassa mukana olleet jakaneet samankaltaisen sosiaalisen kokemuksen.¹²⁶ Kaikki muistelijat eivät kuitenkaan korosta omaa rooliaan muistelussa selkeästi. Tämä saattaa johtua siitä, etteivät kaikki muistelijat tunnu asettavan itseään minkäänlaiseen ”eturintaman taisteluun” mafiaa vastaan. Tästä huolimatta heidän kerrontansa sisältää pääasiassa samankaltaisen kronologisen linjan, joka 1980-luvun tapahtumista esitetään. Kronologinen samankaltaisuus saattaa olla jokseenkin poikkeuksellista, sillä yleisesti ottaen muistelijat eivät välttämättä aseta tapahtumia kronologiseen järjestykseen tarkkojen ajankohtien mukaan. Kerronnan ajankohta myös vaikuttaa olennaisesti kertomuksen sisältöön.¹²⁷ Toisaalta muistelua kehystää julkinen muisto 1980-luvusta antimafialiikkeen uuden nousun aikana ja tämä vaikuttanee kerronnan kronologiseen samankaltaisuuteen.

Syyt, keinot ja roolit vaihtelevat, mutta niitä yhdistää toiminnan tavoite: yhteiskunnallisen epäkohdan korjaaminen. Myös tunteiden kirjo on laaja, mutta vallitsevin tunne on pelko. Samaan aikaan muistelusta muodostuu tarina, jonka mukaan yksilöt lähtivät antimafiaan mukaan omista erilaisista syistä, rooleistaan, keinoistaan ja tunteistaan käsin. Yksilön henkilökohtainen rooli osana antimafiatoimintaa koskevaa historiakuvaa näyttyykin haastavana ja pelottavana. Silti aikakautta koskevassa menneisyyskuvassa yksilön rooli näyttyy myös merkityksellisenä ja tarpeellisenä. Mafian vastustamiseen liittyviä menetyksiä sekä turhautumista muistellaan myös siksi, että sen kautta halutaan tuoda esille mafianvastaisen toiminnan vaatimukset sekä sen eteen tehdyt uhraukset.

¹²⁶ Schneider & Schneider 1997, 242.

¹²⁷ Teräs 2018.

4. Yhteisö ja yhteiskunta antimafiatoiminnan historiakuvassa

Tässä luvussa analysoin sitä, miten antimafiatoimijat muistelevat toisten toimijoiden eli ympäröivän yhteisön merkitystä. Vastaan kysymykseen siitä, minkälainen tarina yhteisön merkityksestä 1980-luvun antimafiatoiminnassa muodostuu muistelun kautta. Pohdin myös, minkälaisen osan 1980-luvun antimafiatoimintaa koskevaa menneisyyskuvaa yhteisöstä kerrottava tarina muodostaa.

Ensimmäisessä alaluvussa analysoin yhteisön merkityksen muodostumista antimafiatoimijoiden muistelussa yhteisön positiivisesta vaikutuksesta toimintaan sekä tulkintoja yhteisön yhteisiksi saavutuksiksi katsotuista tapahtumista. Toisessa alaluvussa pureudun muistelijoiden tulkintoihin antimafiatoimijoiden keskinäisistä suhteista sekä poliittisten erimielisyyksien ja erilaisten taustojen vaikutuksesta. Kolmannessa alaluvussa käsitelen antimafiatoimijoiden kertomuksia Sisiliasta ja Palermosta yhteisön toimintaympäristönä. Keskityn tässä luvussa myös laajemmin yhteiskuntaan liittyvään muisteluun. Neljännessä alaluvussa tarkastelen siis sitä, miten antimafiatoimijat muistelevat Italian valtion ja antimafian suhdetta. Kaikkien alalukujen esille tuomien yhteisön mahdollisuuksien ja haasteiden kautta muodostuu tarina yhteisön merkityksestä 1980-luvun antimafian historiakuvassa.

4.1 Yhteisön merkityksen muodostuminen antimafiatoimijoiden muistelussa

Antimafiatoimijoiden muistelussa yhteisöllä viitataan niihin ihmisiin, jotka tekivät yhteistyötä mafian vastustamiseksi. Yhteisön kokoa tai laatua ei varsinaisesti muistelussa määritellä, vaan sen katsotaan löyhästi kattavan erilaisin keinoin antimafiassa toimineet ihmiset. Tiukkaa määritelmää yhteisölle ei siis muistelussa anneta. Kaiken kaikkiaan se rajautuu kuitenkin maantieteellisesti käsittämään muita nimenomaan Palermossa vaikuttaneita ihmisiä, huolimatta toimijan asuinpaikasta. Muistelussaan yhteisön merkitykseen ottavat kantaa kaikki tutkimusaineistoni muistelijat tavalla tai toisella. Yhteisöä koskevat muistot näyttävät osittain jaettuina, yhteisinä muistoina. Tällaiset kollektiiviset muistot ovat kertomuksia ryhmän syntymisestä ja kehittymisestä. Edelleen Halbwachsin teorian mukaan muisti ja muistaminen eivät ole yksilöllisiä psykologisia prosesseja, vaan sosiaalisia ilmiöitä. Ryhmällä voidaan katsoa olevan myös kollektiivinen muisti. Tämä johtuu siitä, että se tarjoaa yhteenkuuluvuuden ja jatkuvuuden tunteen ajan myötä. Halbwachs ei väittänyt, että yksilöllistä muistia ei ollut olemassa tai että yksilöllinen tai omaelämäkerrallinen muisti ei voisi olla olemassa kollektiivisesta muistista riippumatta, vaan pikemminkin osoitti, että ”kollektiivisen muistin kehys

rajoittaa ja sitoo intiimimmät muistomme toisiinsa”.¹²⁸ Tämän tutkimuksen muistelijat asettavat itsensä tällaiseen kollektiivisen muiston kehykseen kertomalla ryhmän synnyistä ja kehityksestä, vaikka olisivatkin kokeneet sen hyvin eri tavoin tai määrittelisivät ryhmän jokseenkin eri tavoin.

Oletettavasti yhteisöt siis määrittävät sitä, mitä ja miten muistetaan. Yksilöt muistavat aina jonkin yhteisöjen jäseninä. Toisin sanoen yhden ihmisen muisti toimii laajemmassa kontekstissa, joka sisältää perheen, yhteisön ja julkisten edustajien tuottaman ja ylläpitämän muistin.¹²⁹ Tämä näkyy myös antimafiatoimijoiden muistelussa, jossa samojen tapahtumien merkitystä korostetaan riippumatta muistelun ajankohdasta tai muistelijasta. Jonkinlainen sosiaalinen totuus tuntuu siis määrittävän muistelua ja tämän taustalla lienee yhteisö ja julkinen muisto 1980-luvun tapahtumista. Yhteisön löyhästä määrittelystä huolimatta muiden antimafiatoimijoiden toiminta vaikuttaa muistelun taustalla. Kertomuksissa vaihtelee, kuinka vahvasti yhteisön merkitystä korostetaan.

John Dickie on käyttänyt mafiaa vastaan toimineista ihmisistä ryhmää kuvaavaa käsitettä ”Italian kunniakkaat vähemmistöt”. Tähän vähemmistöön hän lukee kuuluvaksi niin poliisit, tuomarit, journalistit kuin siviilitkin. Dickien mukaan nämä kunniakkaat vähemmistöt näyttävät harvoin olleen yhtä suurissa vaikeuksissa kuin 1980-luvulla. Vaikeudet liittyivät mafian vaikutusvallan kasvamiseen. Cosa nostra oli 1980-luvulla vauraampi kuin aiemmin, lähinnä kasvaneen kansainvälisen herooinikaupan vuoksi.¹³⁰ Dickien määritelmä sisältää monikossa vähemmistöt, mutta tässä tutkimuksessa käsitelen laveammin kaikkia antimafiatoimijoita osana antimafiayhteisöä. Tällöin esimerkiksi lakimiehet eivät muodosta omaa joukkoaan, vaan ovat osa mafiaa vastaan toiminutta yhteisöä. Lisäksi antimafialiike ja siihen kuuluneet aktivistit lukeutuvat tähän yhteisöön.

Muistelussa muita antimafiassa 1980-luvulla ja muulloinkin toimineita ihmisiä muistellaan hyvin paljon ”me”-diskurssin kautta eikä erillisiä ryhmiä eritellä. Tämä tarkoittaa sitä, että muihin antimafiassa tavalla tai toisella toimineisiin viitataan usein vain persoonapronominilla ”me”. Näin tapahtuu useissa kerronnan vaiheissa. ”Meistä” puhuminen tulee muistelussa esille erityisesti niissä yhteyksissä, kun muistelija kertoo jostakin merkittävästä tapahtumasta, siihen reagoimisesta tai jo jonkin tilanteen ratkaisemisesta. Hyvin usein ”meitä” korostetaan silloin, kun muistelijat tulkitsevat mafian tekemien murhien seurauksia ja reaktioita. Useammin yhteisö tulee muistelussa esille vaikeuksien kuin saavutusten muistelun yhteydessä. Muistelu rakentaakin myös erilaisia

¹²⁸ Abrams 2010, 74; Daphi 2013, 160; Rossi 2012, 64.

¹²⁹ Abrams 2010, 80; Rossi 2012, 64.

¹³⁰ Dickie 2004, 401; Paoli 2008, 19.

ryhmäidentiteettejä. Käytännössä tämä tarkoittaa käsityksiä siitä, millaisia juuri ”me” olemme.¹³¹ Kuitenkin jokainen muistelijä asetti itsensä kuuluvaksi johonkin laajempaan ryhmään.

Pääosin kaikki muistelijat ovat siis kokeneet olleensa osa jotakin yhteisöä antimafiatoiminnassaan. Näin ollen he määrittelevät itsensä muistelussaan osaksi ”meitä” tavalla, joka on edellä kuvattu. ”Meihin” kuulumista korostetaan vaihtelevasti riippuen muistelijasta. Battaglia, Orlando ja haastateltava A korostavat ”meitä” kerronnassaan toistuvasti. Mitä ”meidän” sitten voidaan antimafiatoimijoiden tapauksessa katsoa olleen? Yhteenkuuluvuutta luonut tekijä on muistelussa selvästi yhteinen päämäärä: toimia mafiaa vastaan ja horjuttaa sen valta-asemaa Sisiliassa. Saman päämäärän lisäksi myös ajattelutapa vaikuttaa olleen yhdistävä tekijä. Muistelussa korostuu antimafiatoimijoiden samankaltainen tapa jäsentää mafiailmiötä ja muun muassa näkemykset siitä, että Italian valtion olisi pitänyt panostaa mafian vastustamiseen enemmän. Toisaalta ”meillä” muutamat muistelijat viittaavat myös sisilialaisuuteen. Tämä piirre näkyy erityisesti Orlandon ja Battaglian muistelussa. Pääasiassa ilmaisulla kuitenkin viitataan antimafiatoiminnassa mukana olleiden ihmisten muodostamaan ryhmään.

Sitä, keihin ilmaisulla ”me” tarkalleen ottaen kunkin muistelijan tapauksessa viitataan, ei muistelussa varsinaisesti määritellä. Esimerkiksi Galasso käyttää ”me”-ilmaisua, joskin hänen muistelussaan ilmenee tarkempia ilmaisuja kuin esimerkiksi Battaglian ja Orlandon muistelupuheessa. Galasso muun muassa viittaa ”muihin liikkeen perustajiin”, jotka tarkoittanevat antimafialiikkeen varhaisia toimijoita. Myös suullisessa muistelupuheessa korostuvat yksittäiset, mafiaa vastaan toimineet yksilöt ja heidän muodostamansa yhteisö. ”Meidän” korostuminen muistelussa lienee osoitus myös siitä, että jälkeinpäin kaikille mafiaa vastaan tavalla tai toisella yhdessä toimineille halutaan antaa arvostusta. Oma toimintaa halutaan myös tehdä ymmärrettäväksi yhdistämällä se muihin tekijöihin. Esimerkiksi Galasso muistelee lukuisten ystävyysuhteiden syntyneen hänen puolustaessaan mafian uhreja työssään tai tavatessaan antimafiakeskusteluissa ihmisiä. Näin ollen ympäröivä yhteisö saa merkityksen muistelussa myös muistelijoiden henkilökohtaista elämää rikastuttavana asiana. Samaan aikaan esimerkiksi Battaglian kerronnassa ja tavassa muistella vastakkainasettelu mafian ja antimafian välillä kulkee vahvasti mukana. Myös mafian edustajille halutaan muistelun avulla tehdä selväksi vastavoiman olleen olemassa ja olevan yhä edelleen olemassa. Yhteisöön liittyvän tarinan, kuten minkä tahansa tarinan kerronnan merkitys on välttämätöntä sitoutumiselle yhteisön sosiaaliseen maailmaan.¹³² Mafianvastainen taistelu on saanut yhä enemmän huomiota viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana. Voi olla, että antimafiatoiminnalle ja yhteisön sosiaaliselle

¹³¹ Miettunen 2014, 175.

¹³² Summerfield 2017, 121.

merkitykselle annetaan enemmän merkitystä jälkeinpäin ja tämän takia muistellaan esimerkiksi yhteisiä saavutuksia tai suhteita muihin toimijoihin.

Antimafiatoiminnan muistelussa esiintyy käsitys ”meistä”, mutta puolestaan ”muiden” määrittely ei ole suoraviivaista. Varsinaista vastakkainasettelua ei luoda meidän ja niiden välille, joiden ei katsottu olleen ”antimafiaa”. Kuitenkin kerronnassa toistuva määrittely meistä osoittaa sen, että kyseisen ryhmän ulkopuolelle jää joku tai joitakin. Toisaalta muistelussa korostettu antimafiatoimijoiden vähyys osoittaa ulkopuolelle jäävän ryhmän olevan suuri. Selkeää on myös jako mafiaan ja antimafiaan. Kaikki muistelijat eivät ota kantaa siihen, mitä on tarkoittanut olla kuulumatta kumpaankaan edellä mainittuun ryhmään. Jotkut muistelijat kuitenkin ovat halunneet määrittellä asiaa tarkemmin. Muun muassa haastateltava A:n mukaan ”me käytimme ilmaisia ”harmaa alue” osoittamaan yhteiskunnan osaa, joka ei ollut mafiaa eikä antimafiaa”.¹³³ ”Meillä” haastateltava viitanee jälleen antimafiaan, kun taas kumpaankaan ryhmään kuulumattomat määrittyivät ”harmaaksi alueeksi”, joka osoitti tarkemmin määrittelemätöntä ”yhteiskunnan osaa”. Toisaalta haastateltava B korostaa, että ”kaikkien ihmisten pitäisi olla osa antimafiaa”.¹³⁴ Myös Schneiderit ovat käyttäneet tutkimuksissaan käsitettä ”harmaa alue” ja osoittaneet sen määrittelyvaikeuden. Käytännössä tämä tarkoittaa nimenomaan sitä, miten määritellään mafiaan tai antimafiaan kuulumista tai kuulumattomuutta sekä sitä, miten luokitellaan esimerkiksi ihmiset, jotka eivät ole suoraan kuuluneet mafiaan, mutta ovat kuitenkin toimineet yhteistyössä sen kanssa tavalla tai toisella.¹³⁵

Määrittelyvaikeuteen liittyy vahvasti se, ettei mafiaa vastaan asetuttu kevyin perustein sen aiheuttaman pelon vuoksi. Onkin muistettava, että mafiaan liittyvissä asioissa yleinen suhtautuminen oli jokseenkin varovaista. Cosa nostran kanssa julkisesti poikkiteloin asettuminen oli vaikeaa, koska mafia ”siivosi tieltään” omalle toiminnalleen haitallisiksi osoittautuneet henkilöt. Niin kutsuttu harmaa alue vaikeutti haastateltava A:n mukaan myös lakimiesten löytämistä Sisiliassa. Hänen mukaansa esimerkiksi maxi-oikeudenkäyntiä varten oli melkein mahdotonta löytää asianajajaa puolustamaan mafian uhrien perheenjäseniä, sillä harvat lakimiehet uskalsivat ottaa tällaista riskiä asettua mafiaa vastaan.

Edelleen yhteisön määrittelyä vaikeuttaa se, että tarkastelun kohteena oleva yhteisö ei muistelussa esiinny tiukasti määriteltynä. Kuitenkin on selvää, että antimafiatoimintaa muistelevat yksilöt ovat kokeneet olleensa osa yhteisen tavoitteen omannutta ihmisjoukkoa. Muistelijoiden toimintakanavat ja roolit saattoivat erota hyvinkin paljon toisistaan. Samaan aikaan monenlaiset niin sisäpuolelta kuin

¹³³ Haastateltava A:n haastattelu, 2021.

¹³⁴ Haastateltava B:n haastattelu, 2021.

¹³⁵ Schneider & Schneider 1997, 247.

ulkoakin tulleet haasteet ovat vaikuttaneet yhteisön merkityksen muodostumiseen muistelun kautta: toimintaa jatkettiin vaikeuksista huolimatta. Kollektiivinen muisti edellyttääkin, että johonkin yhteisöön kuuluvilla yksilöillä on muistoja, joita he pitävät muistamisen arvoisina ja jotka on ymmärretty yhteisiksi.¹³⁶ Laajemmassa mittakaavassa tarkasteltuna 1980-luvun antimafiatoiminnassa erilaiset toimintaan vaikuttaneet dramaattiset tapahtumat ovat myös muodostuneet tällaisiksi yhteisiksi muistoiksi. Muun muassa mafian tekemät murhat, antimafiatoimijoiden vastatoimet, mielenosoitukset ja suuroikeudenkäynti ovat selkeästi sellaisia, jotka koetaan yhteisössä yhteisesti muistettaviksi asioiksi.

Yhteisön merkityksen muodostumiseen muistelussa näyttää myös vaikuttaneen voimakkaasti yhteisön harvaluukuisuus: muistelijoiden mukaan 1980-luvulla mafiaa vastaan toimi vain rajallinen määrä. Haastateltava A:n mukaan mafian uhrien omaiset, jotkut palermolaiset opettajat, muutamat aktiiviset vanhemmat sekä journalistit osallistuivat 1980-luvun alkupuolella järjestettyihin mafiaa kriittisesti tarkasteleviin keskustelutilaisuuksiin. Antimafiatoimijoiden muistelussa yhteisön merkitys muodostuu lähinnä sen kohtaamien sisäisten ja ulkoisten haasteiden kautta. Se, miten haasteita muistellaan, muodostaa osan antimafiatoimijoiden yhteisön merkityksen tarinasta. Tässä luvussa käsittelen muistelijoiden yhteisöä koskevaa narratiivia muun muassa yhteisöä kohdanneiden ulkoisten haasteiden kautta. Hyvä esimerkki tällaisesta haasteesta on Leonardo Sciascian ”antimafiaprofessionalismia” koskevasta artikkelista noussut kohu, jota haastateltava A käsittelee kerronnassaan syvästi. Haastateltavan mukaan kritiikkiin oli vaikea vastata jo siitäkin syystä, että aktiivisia antimafiassa toimivia ihmisiä oli niin vähän. Haastateltava muistelee seuraavaa:

--Joten meitä oli vain 20 tai 30 ihmistä koko Italiassa vastaamassa Sciascialle..kiista.. joka ei ole ohi edes tänä päivänä. --¹³⁷

Sciascian nostattama kritiikki toistuu melkein jokaisen muistelijan kertomuksessa. Vaikka se selvästi näyttäytyy yhteisön kohtaamana haasteena, on sillä muistelussa merkitystä myös yhteisöä yhdistäneenä tekijänä. Edelleen Sciascian 1980-luvun loppupuolella antimafiaa kohtaan esittämä kritiikki on osoittautunut kollektiivisessa muistissa erittäin merkittäväksi tapahtumaksi. Kaikki tämänkin tutkimuksen muistelijat ottavat siihen omalla tavallaan kantaa. Tapauksen merkitys näyttää muistelussa muodostuvan niin positiivisen kuin negatiivisenkin lähestymistavan kautta. Vaikka Sciascia syy myös yksittäisiä henkilöitä, muistelussa tapahtuma korostuu enemmän yhteisöä

¹³⁶ Miettunen 2014, 175.

¹³⁷ Haastateltava A:n haastattelu, 2021.

kohdanneena kritiikkinä tai jopa hyökkäyksenä. Muun muassa Orlando muistelee Sciascian artikkelin herättäneen tunteita sekä henkilökohtaisella että yhteisön tasolla. Hän muistelee artikkelin vaikuttaneen niin, että:

--Meistä kasvavassa antimafian liikkeessä mukana olevista tehtiin itse mafian siamilaiset kaksoset. En koskaan ymmärtänyt, mitä Sciascia toivoi saavuttavansa purkauksellaan. --¹³⁸

Samaan aikaan muistelussa esiintyvä taistelu kommunistisyytöksiä vastaan ja omaan asiaan uskomisen näyttäytyvät merkityksellisinä asioina oman toiminnan jatkamisen kannalta. Haastateltava A on myös halunnut korostaa yhteisön kohtaamia ulkopuolelta tulleita haasteita, jotka ovat olleet omiaan vaikeuttamaan toimintaa. Poliittisten symboleiden poistaminen ja varovaisuus asian suhteen myös korostuvat haastateltavan muistelussa, mikä lienee osoitus kaiken tarvittavan tekemisestä. Yhteisöstä ja yhteisestä toiminnasta rakentuu tarina, jossa myös ulkopuolelta tulevia haasteita voitettiin ja toimintaa jatkettiin. Ulkopuolelta tulleista haasteista hyvä esimerkki on myös Sciascian antimafiaa kohtaan osoittama kritiikki. Huomionarvoista kuitenkin on, etteivät kaikki kokeneet kritiikkiä pelkästään huonona asiana. Muun muassa haastateltava B korostaa sitä, etteivät kaikki ymmärtäneet Sciascian kirjoittamaa artikkelia oikein ja tästä syystä aiheesta syntyi niin suuri kohu.

Antimafiatoimijoiden tarinassa korostuu yhteisen tekemisen positiivinen merkitys. Se liitetään pieneen ja aktiivisesti mafiaa vastustaneeseen yhteisöön sekä laajemmin Palermon, Sisilian ja koko Italian kansalaisten mafiaa koskevaan asennoitumiseen. 1980-luvun ”antimafiataistelu” nähdään sarjana murheellisia tapahtumia, kuten murhia, mutta toisaalta myös saavutuksien ja kehitysaskelien aikana. Muun muassa Battaglia korostaa 1980-luvun alkua seuraavasti:

Niinpä monista vaikeista ajoista huolimatta jatkoimme 80-luvulle politiikkamme, valokuvauksen, julkaisutoiminnan, tapaamisten ja antimafiamielenosoitusten parissa. Ja sitten tulivat ne upeat miehet, jotka antoivat meille sellaista toivoa – tuomari Giovanni Falcone ja tuomari Paolo Borsellino --¹³⁹

¹³⁸ Orlando 2010, 118.

¹³⁹ Harris 1999, 15.

Katkelma Battaglian omaelämäkerrallisesta muistelusta korostaa yhteisön positiivista merkitystä: ”vaikeista ajoista huolimatta” toiminta jatkui. Battaglia osoittaa katkelmassa yhteisön muiden tekijöiden työn arvon mainitsemalla erilaiset tavat toimia mafiaa vastaan, kuten mielenosoitukset ja antimafiatapaamiset. Tarinan kertomisen merkitys syntyy tapahtumien ajallisen järjestyksen esittämisen kautta sekä niin kutsuttujen ei-narratiivisten eli kognitiivisten lauseiden kautta. Kognitiivisella lauseella viitataan esimerkiksi ajasta tehtyyn reflektioon tai pohdintaan.¹⁴⁰ Tämä näkyy erityisesti Battaglian kertomuksen eri vaiheissa, joissa hän reflektoi tapahtumien merkitystä erilaisilla pohdinnoilla. Yllä olevassa katkelmassa merkitys syntyy osoittamalla ”vaikeista ajoista” huolimatta toiminnan jatkuneen sekä ”sellaisen toivon” saapuneen Falconen ja Borsellinon työn kautta.

Battaglian mukaan antimafiatoiminta jatkui 1980-luvulla erilaisissa kanavissa. Samaan aikaan mafiarikoksia tutkimaan perustettiin tuomareista koostunut antimafiapooli. Se oli 1980-luvun alussa perustettu Palermon syyttäjänviraston tutkintatuomareiden ryhmä, joka työskenteli tiiviissä yhteistyössä jakamalla tietoja ja kehittämällä uusia tutkinta- ja syyttämisstrategioita Sisilian mafiaa vastaan.¹⁴¹ Battaglian mukaan tutkintatuomareiden ryhmään kuuluneet Falcone ja Borsellino antoivat ”toivoa meille”. Falconea ja Borsellinoa on pidetty antimafia-työn ”sankareina”, mutta he ovat olleet myös kiisteltyjä hahmoja. Battaglia korostaa tuomareiden tulleen tukemaan työllään sitä, minkä pieni yhteisö oli jo aiemmin aloittanut. Samaan aikaan halutaan antaa arvostusta isoissa, julkisissa rooleissa olleille ja mafianvastaiselle taistelulle uransa omistaneille tuomareille mutta myös tuoda esiin aiemman työn merkitys. Oikeuden ja mafian vastuuseen saaminen ovat olleet yhteinen päämäärä, joka myös määrittä yhteisöä ja sen toimintaa. Mielenkiintoisella tavalla tämä pyrkimys kiteytyy Battaglian muistelussa, jossa hän viittaa korruptiopolitiikko Giulio Andreottin tapaukseen:

Tuomitsimme vuosia Andreottin ja mafian välisen yhteistyön sellaisena kuin sen näimme, mutta emme päässeet mihinkään. Joukko meistä, jotka olivat taisteluntahtoisesti mafiaa vastaan, mukaan lukien Umberto Santino -- teki myös ilmoituksen silloisesta senaattorista Salvatore Limasta, Andreottin Sisilian ykkösmiehestä ja hänen toiminnastaan. Ja Euroopan parlamentti hylkäsi tämän mietinnön – ei halunnut tuomita häntä. Nyt Lima on tapettu. Emme halunneet häntä tappavan: halusimme hänet tuomittavan. Mafia tappoi hänet.¹⁴²

¹⁴⁰ Daphi 2013, 161.

¹⁴¹ Jamieson 2000.

¹⁴² Harris 1999, 16.

Kyseisessä katkelmassa korostuu jälleen vahvasti narratiivi ”meistä”. Kysymys oli Battaglian kerronnassa nimenomaan yhteisestä toiminnasta. Battaglia lisää Andreottiin liittyvässä muistelussaan myös seuraavaa:

Me emme halunneet häntä tapettavan, me halusimme hänet tuomittavan. Ryhmä meitä, jotka olivat aktiivisesti antimafiassa, teimme raportin Salvatore Limasta, vuosia me ilmiannoimme hänen korruptoitunutta toimintaansa, kuten me sen näimme, mutta me emme päässeet mihinkään.¹⁴³

Se kuinka paljon kyseistä persoonapronominia on korostanut haastattelun tekijä ja kääntäjä Melissa Harris, ei ole tiedossa. Kuitenkin katkelma on hyvin vahva osoitus siitä, että narratiivissa haluttiin tuoda esille aktiivisen ryhmän toimineen ja tehneen parhaansa ”vuosien ajan”. Hyvin samankaltainen tapa korostuu myös muussa muistelussa. Yhteistä toimintaa muistellaan toisinaan mahdottomalta tuntuneena, mutta päämäärätietoisena yhdessä tekemisenä. Positiivisista näkökulmista huolimatta myös vaikeuttavia ja jopa eripuraa aiheuttaneita tekijöitä muistellaan 1980-luvun yhteisössä olleen.

4.2 Poliittisten erimielisyyksien vaikutus antimafiatoimijoiden keskinäisiin suhteisiin

Yhteisön merkitys muodostuu paitsi yhteisöä kohdanneiden ulkoisten haasteiden myös yhteisön sisäisten jännitteiden kautta, mikä näkyy myös antimafiatoimijoiden muistelussa. Erityisen isossa roolissa ovat poliittiset erimielisyydet ja ylipäätään erilaisten poliittisten kantojen vaikutus yhteistoimintaan. Yhteiskunnan poliittiset reunaehdot korostuvat muistelijoiden kertomuksissa. Samaan aikaan antimafiatoimijoiden erilaiset taustat ovat luoneet toiminnalle ja sen muistelulle erityislaatuiset kehykset. Muistelussa korostuu yhteisön kohtaamien sisäisten haasteiden merkitys. Tutkimukseni muistelijat muistelevat siis myös toistensa toimintaa. Muistelijoilla on ollut ja on edelleen keskinäisiä suhteita, jotka tulevat esiin muistelussa. Muun muassa Battaglia ja Orlando mainitsevat muistelussaan useaan otteeseen toisensa ja muistelevat yhteistyötään ja sen alkua. Orlando on myös kirjoittanut puheenvuoron Battaglian omaelämäkertaan. Toisten toimijoiden mainitseminen muistelussa tukee käsitystä siitä, että mafianvastaisessa toiminnassa oli 1980-luvulla mukana verrattain vähän ihmisiä. 1990-luvun alkupuolella toiminta lisääntyi ja institutionalisoitui.¹⁴⁴

¹⁴³ Harris 1999, 16.

¹⁴⁴ Cayli 2013, 83.

Antimafiatoiminnassa mukana olleet ovat tulleet erilaisista taustoista. Tätä korostavat muun muassa Schneiderit. Artikkelissaan ”From peasant wars to urban wars: the Anti-Mafia Movement in Palermo” he osoittavat, että yksilön sosiaalisella statuksella on ollut antimafia-aktivismissa merkitystä: useimmat Palermon antimafia-aktivisteista ovat tulleet keskiluokkaisista oloista ja monet heistä ovat olleet nimenomaan akateemisesti koulutettujen vanhempien lapsia. Tämä näkyy myös omien muistelijoideni kohdalla, sillä he ovat pääosin akateemisen koulutuksen saaneiden vanhempien lapsia ja heillä on itselläänkin ollut mahdollisuus kouluttautua peruskoulua pidemmälle osittain vanhempien varallisuudesta johtuen. Varallisuudella oli vielä 1980-luvun Sisiliassa merkitystä akateemisen koulutuksen saamisen näkökulmasta. Osalla aktivisteista on kuitenkin ollut myös vankat työläistäustat ja vanhemmat, jotka eivät käyneet koulua alakoulua pidemmälle. Antimafia-aktivistit ovat voineet toimia erilaisten kanavien kautta ja pelkästään koulutus ja esimerkiksi omien vanhempien kouluttautuneisuus ei ole ollut ainoa määrittävä tekijä. Erilaiset perhetaustat jakoivat kuitenkin vielä 1980-luvullakin antimafia-aktivistien joukkoa jossain määrin. Tästä jaosta huolimatta valtaosa oli kuitenkin yliopistokoulutettuja ihmisiä, joilla oli ura tai pyrkimys uraan sosiaalityössä, opetuksessa, lakialalla, hallinnossa, journalismissa terveydenhuollossa tai vaikkapa papistossa. Tiiviit yhteydet näiden ryhmien välillä yhdistivät aktivisteja.¹⁴⁵

Erilaisiin taustoihin liittyvät myös poliittiset katsontakannat. Schneiderit esittävätkin, että antimafia-prosessiin on vaikuttanut keskeisesti epätasa-arvo yhteiskuntaluokkien välillä. Mahdollisuudet toimia mafiaa vastaan tai välttää sen vaikutuksilta arkielämässä eivät välttämättä ole olleet samanlaiset kaikille. Poliittiset ”erimielisyydet” ovat myös vaikuttaneet yhteistyön toimivuuteen. Mafian vastaisessa taistelussa näkyvässä roolissakin mukana olleet Battaglia ja Orlando edustivat poliittisten laitojen ääripäitä. Heidän yhteistyönsä alkaessa Battaglia identifioitui kommunistipuolueen edustajaksi, joskaan omaelämäkerrallisen muistelunsa mukaan ei varsinaiseksi kommunistiksi – ja Orlandon puolestaan edusti kristillisdemokraatteja. Battaglia on muistellut, ettei hän voinut sietää Orlandoja heidän yhteistyönsä alkutaipaleella. Kaiken kaikkiaan kahden ideologisesti vastakkaisen osapuolen yhteistoiminta määritteli ensimmäisiä Palermo-keskeisiä antimafian vuosia. Kuitenkaan 1980-luvun loppupuolella ei ollut merkkejä siitä, että antimafialiikkeen sisällä olisi ollut mitään vahvoja jännitteitä. Tästä huolimatta poliittiset ongelmat olivat kasautumassa myös tuolloin.¹⁴⁶

¹⁴⁵ Schneider & Schneider 1997, 243.

¹⁴⁶ Schneider & Schneider 2003, 146, 154 & 158.

Battaglian mukaan Orlandon poliittinen näkökanta vaikutti ”automaattisesti” niin, ettei hän luottanut tähän. Epäluottamus johti Battaglian mukaan siihen, että hän taisteli Orlandon kanssa kaikesta. Toisaalta katsontakantojen erilaisuus kääntyy hänen narratiivissaan lopulta positiiviseksi asiaksi:

Mutta sitten hyväksyin hänet, ja hän hyväksyi minut täysin sellaisena kuin olen - - Hän auttoi ja tuki minua (erityisen tärkeää, koska en tiennyt mitään byrokratiasta), mikä oli todella hienoa. Ja aloin ymmärtää, että hän ”oli raivoisasti antimafiaa” ja myös paljon edistyneempi esimerkiksi ympäristöasioissa kuin minä silloin olin.¹⁴⁷

Battaglian mukaan toisen osapuolen hyväksyminen ennakkoluuloista huolimatta johti toimivaan yhteistyöhön kaupunginvaltuustossa. Usein muistelijat viittaavat antimafiassa toimineisiin ihmisiin vain toteamalla heidän olleen ”antimafiaa”. Toteamus osoittaa ryhmään kuulumisen merkityksen: vaikka mahdolliset erilaiset poliittiset laidat saattoivat vaikuttaa alkuun haasteelta, voitiin niistä yhteisen päämäärän turvin selvitä. Myös Orlando muistelee Battaglian kanssa tehtyä yhteistyötä positiivisesta näkökulmasta.

Orlandon ja Battaglian kerronnassa heidän välisestään suhteestaan muodostuu kertomus, jossa edetään vaikeuksien kautta voittoon. Mielenkiintoista on se, miksi he molemmat muistelevat keskinäisen suhteensa kehittymistä edellä kuvatulla tavalla. Selvää on, että molempien muistelu on tapahtunut omaelämäkerrallista teosta varten. Kerronnallinen konteksti on siis olennainen.¹⁴⁸ On myös mahdollista, että molemmissa tapauksissa on haluttu antaa tietynlainen kuva antimafiatoiminnan haasteista ja toisaalta onnistumisista. Onhan yhteistyössä toimiminen kaikista vaikeuksista huolimatta ennen kaikkea osoitus siitä, että antimafia koettiin erityisen tärkeäksi asiaksi. Orlandon ja Battaglian tulkintojen mukaan poliittiset näkökannat saivat ikään kuin väistyä tärkeämmän asian tieltä. Yhteistyöhaasteiden kuvaaminen osoittaa myös sen, että muisteluhetkellä molemmat antimafiatoimijat ovat pitäneet keskinäisen yhteistyösuhteensa edesottamuksia muistamisen arvoisena sekä selitystä kaipaavana. Muistitieto onkin osoitus muistelijastaan esittämisen tai kirjaamisen tilanteessa.¹⁴⁹

Molemmat muistelijat palaavat muistelussaan yli 10 vuotta taaksepäin, joissakin tapauksissa myös kauemmas. Muistelijat ovat siis pitäneet kertomuksen esittämisen hetkellä tärkeänä tuoda esille yhteistyöhön liittyneitä haasteita ja toisaalta myös uutteraa yrittämistä, jota antimafiatoiminta on heidän tulkintansa mukaan selvästi ollut. Orlandon ja Battaglian välinen suhde ja yhteistyö ovat myös

¹⁴⁷ Harris 1999, 16.

¹⁴⁸ Teräs, 2018.

¹⁴⁹ Kalela 2006, 75.

oiva osoitus siitä, miten 1980-luvun antimafiassa ihmiset työskentelivät yhdessä ylitse puoluerajojen, jotka ehkä aikaisemmin olivat rajoittaneet mobilisoitumista tai ylipäättään mafiaa vastaan toimimista. Myöhemmin Orlando erosi kristillisdemokraateista ja perusti yhdessä muun muassa kommunistien ja katolisten edustajien kanssa uuden puolueen, joka sai nimen La rete.¹⁵⁰ Tässä samaisessa puolueessa toimivat myöhemmin muun muassa Galasso ja yksi haastateltavista.

Politiikka näyttää vaikuttaneen antimafiatoimintaan. Esimerkiksi 1980-luvun uusi antimafialiike ei ollut täysin vapaa edeltäjänsä poliittisesta taakasta, vaan muun muassa kristillisdemokraatit syyttivät uuden liikkeen aktiivisia toimijoita ”kommunisteiksi”. Schneiderit ovat esittäneet, että uuden liikkeen edustajat kuitenkin välttyivät pääosin aiemman liikkeen ideologiselta polarisaatiolta. Uusi antimafialiike muistutti muita yhteiskunnallisia liikkeitä, jotka perustuivat yleismaailmallisiin arvoihin – muun muassa liikkeisiin maailmanrauhan puolesta ja joukkotuhoaseita vastaan, ympäristönsuojelun puolesta ja ydinvoimaa vastaan.¹⁵¹ Tästä huolimatta erityisesti kristillisdemokraattien ja kommunistien yhteistyö ei näyttäydä ongelmattomana muistelussa.

Muun muassa haastateltava A muistelee kohdanneensa haasteita erilaisten antimafiadebattien järjestämisessä. Hänellä oli vaikeuksia etsiessään ”muuta kuin kommunisti-intellektuelleja” järjestämään keskustelutapahtumia ja häntä syyteltiin jatkuvasti kommunistiksi. Sama ongelma ilmeni hänen mukaansa myös siinä, etteivät ihmiset ottaneet antimafia-asiaa tosissaan. Hänen mukaansa antimafiaan liittyvän tiedon levittäminen ja tapahtumien järjestäminen oli erityisen vaikeaa, sillä kommunismi ja antimafia sekoitettiin liikaa toisiinsa. Myöhemmin yhteisön kohtaamat poliittiset haasteet johtivat haastateltavan mukaan siihen, että kaikkea poliittista symboliikkaa pyrittiin välttämään.

Myös maxi-oikeudenkäynti näyttää jakaneen mielipiteitä siinä mielessä, auttoiko se antimafiatoimintaa eteenpäin vai ei. Kuten todettua, oikeudenkäynti oli historiallinen saavutus suurine syytemäärineen. Sitä seurasi kuitenkin Palermon antimafiapoolin hajottaminen. Lisäksi korkein oikeus – toisin kuin Palermon oikeus – katsoi, ettei Cosa nostra ole yhtenäinen ja hierarkkinen järjestö. Tämä johti siihen, että mafiatutkimukset hajautettiin jälleen usealle eri taholle ja kaikki rikokset käsiteltiin jälleen yksittäistapauksina.¹⁵² Orlandon mukaan myös oikeudenkäynnin pitkä kesto johti mediahuomion laskuun. Hänen mukaansa lopulta oikeussali toimi niin sanotusti ”hiljaisuudessa” ja Orlandon mukaan tämä oli juuri niin kuin mafia oli toivonutkin.¹⁵³ Puolestaan

¹⁵⁰ Harris 1999, 16.

¹⁵¹ Schneider & Schneider 2003, 176.

¹⁵² Ahtokivi 1994, 346.

¹⁵³ Orlando 2010, 116.

asianajajana toiminut Galasso muistelee oikeudenkäynnin aikana alkaneensa ystävyssuhteen erään hänen edustamansa mafian uhrin perheenjäsenen kanssa. Tällaiset oikeudenkäynnin mittaan alkaneet ystävytydet saavat hänen muistelussaan suuren merkityksen, sillä ne vaikuttavat lisänsen myös ympäröivän yhteisön merkitystä.

Yhteisön merkityksen analysointi osoittaa sen, että yhteisesti tuotettu muistitieto on moniäänistä.¹⁵⁴ Tutkimuksessani muistelijoiden asemassa olevien antimafiatoimijoiden muistelussa tämä korostuu siten, että muistelijat tuottavat sekä omaelämäkerrallisella kerronnallaan yhteisiä käsityksiä 1980-luvun tapahtumista ja niiden merkityksestä useista eri näkökulmista. Huomionarvoista kuitenkin on, etteivät muistelijat ole tuottaneet muistelupuhetta esimerkiksi yhteisen muisteluprojektin kautta. Tästä huolimatta yhteisö ja yhteinen tekeminen korostuvat myös muistelun tarkoituksen kautta: tärkeänä pidetään sitä, ettei tapahtumia unohdeta. Yhtä kaikki, on myös muistettava haastattelijan osuus niin Battaglian muistelussa kuin kolmen tutkimuksessani suullista muistelupuhetta tuottaneen kohdalla. Yhteisesti tuotettu muistelupuhe sisältää myös sen ulottuvuuden, jossa haastattelijalla on rooli etenkin kerronnan tulkinnassa. Tutkimus saa lopullisen muotonsa vasta tutkijan ja tutkittavan keskinäisen dialogin analysoinnin ja tulkinnan kautta.¹⁵⁵

Giovanna Summerfield on artikkelissaan ”Per non dimenticare: antimafia digital storytelling and reflections” korostanut tarinankerronnan ja muistin merkitystä. Hänen mukaansa koulutuksen ja muistin avulla ihmiset voivat saada tarpeeksi tietämystä taistellakseen mafiaa vastaan. Hän myös korostaa mafian uhrien muistamisen merkityksen olevan suuri sekä uhrien läheisille että laajemmin kansalaisille ja yhteiskunnalle.¹⁵⁶ Vasta 1990-luvulta lähtien voimakkaasti kasvanut antimafia on kiinnittänyt laajemman yhteiskunnallisen ja kansainvälisen huomion. Näin ollen myös antimafian historiallisille juurille on alettu suunnata enemmän huomiota niin tutkimuksessa kuin mediassakin etenkin 2000-luvun mittaan.

Poliittisten katsontakantojen erilaisuus näkyy muistelussa myös positiivisena asiana. Esimerkiksi 1980-luvulla alkanutta Leoluca Orlandon ensimmäistä hallitusta kutsuttiin yleisesti nimellä ”Palermón kevät”. Nimitys viittaa samankaltaiseen ilmiöön kuin Prahán kevät.¹⁵⁷ Kyseiseen hallitukseen kuului ennen kuulumattomalla tavalla kristillisdemokraattien, kommunistien ja ekologien edustajia. Orlandon hallitus toteutti lukuisia muutoksia Palermossa. Suurimmat muutokset liittyivät uusien koulurakennusten rakennuttamiseen sekä puistojen ja asuttavuuden lisäämiseen

¹⁵⁴ Teräs 2018.

¹⁵⁵ Korkiakangas 2006, 123.

¹⁵⁶ Summerfield 2017, 134.

¹⁵⁷ Stille 1999, 90.

kaupungissa.¹⁵⁸ Palermon kevät on omalla tavallaan osoitus laajemmalla yhteiskunnallisella tasolla tapahtuneesta yhteistyöstä ja sen muuttumisesta poliittisen polarisaation vaikutuksesta huolimatta.

Theodoros Rakopoulos on artikkelissaan ”The shared boundary: Sicilian mafia and antimafia land” korostanut nykypäivän mafian ja antimafian välisen suhteen muotoutuneen sen väkivaltaisen historian kautta.¹⁵⁹ Rakopouloksen mukaan antimafian väkivaltaiset muistot elävät nykypäivän antimafia-aktivistien muistoissa. Erityisen paljon huomiota saavat varhaiset aktivismin muodot, kuten esimerkiksi Faski-liike. Näin ollen suurempi huomio nykypäivän antimafiaperinnössä keskittyy kaukaisempiin kuin 1980-luvun tapahtumiin, joskaan niitäkään ei voida pitää unohdettuna. Tätä todellisuutta ylläpitävät omalla tavallaan muistelijat, jotka ovat jakaneet omat tulkintansa 1980-luvun toiminnasta.

4.3 Sisilia ja Palermo yhteisön toimintaympäristönä

1980-luvun Italiassa antimafiatoiminta oli aktiivista juuri Sisiliassa, ja toiminnan keskiössä oli pääkaupunki Palermo. Kaupungista muodostuukin erityislaatuinen ympäristö antimafiatoimijoiden tarinassa. Se on myös paikka, johon monet muistot kiinnittyvät. Palermon 2000-luvun mafianvastaista taistelua tutkinut Carina Gunnarsson onkin todennut, että Cosa nostra vaikuttaa olevan vahvimmin soluttautunut politiikkaan Palermossa kuin missään muussa eteläisen Italian maakunnassa. Tämä selittyy osittain sillä, että Cosa nostralla on edelleen suurempi valta kuin monilla muilla mafiaryhmillä Italiassa. Yksi selittävä tekijä on myös Sisilian itsenäinen talous. Mafian voimakkuuden vastapainoksi myös antimafialiike on ollut aktiivisimmillaan juuri Palermossa.¹⁶⁰

Sosiaalinen ympäristö on ensiarvoisen tärkeä etenkin silloin, kun ihmiset toimivat jonkin tärkeäksi kokemansa asian eteen. Antimafialiikkeessä ja antimafiassa ylipäätään on hyvin paljon samanlaisia piirteitä kuin muissa eurooppalaisissa yhteiskunnallisissa liikkeissä: taustalla on ollut pyrkimys tehdä perusteellisia sosiaalisia muutoksia yhteiskunnassa. Antimafia ei ole vastustanut vain mafiaa vaan myös valtion korruptoituneisuutta ja haluttomuutta puuttua mafiaongelmaan. Priska Daphi on artikkelissaan ”Collective identity across borders: bridging local and transnational memories in the Italian and German Global Justice Movements” käsitellyt erästä kollektiivisen identiteetin ulottuvuutta eli sisäistä narratiivia. Narratiivit tarjoavat tietoa verkostoista, kehyksistä ja tunteista,

¹⁵⁸ Schneider & Schneider 2003, 151.

¹⁵⁹ Rakopoulos 2020.

¹⁶⁰ Schneider & Schneider 2005, 174; Gunnarsson 2008, 58.

jotka ovat kollektiivisen identiteetin taustalla.¹⁶¹ Antimafiatoimijoiden muistelussa esiintyy myös kollektiivisia muistoja ja sisäistä narratiivia.

Mafiaväkivalta näyttää vaikuttaneen voimakkaasti 1980-luvun sisilialaisten arkipäivään. Sisilialaisuus ja sen erityispiirteet ovat myös keskeisessä roolissa muistelijoiden kerronnassa. Cosa nostra on sisilialaissyntyinen järjestö, ja sen torjunnan suunnittelussa on myös tarkasteltu sisilialaista kulttuuria ja suhtautumista mafiailmiöön. Muistelijat itsekkin korostavat Sisiliaa erityisenä tapahtumakontekstina. Erityisesti muistelijat, jotka ovat syntyperäisiä sisilialaisia, haluavat selvästi reflektoida Sisilian olosuhteita ja sisilialaisten erityispiirteitä osana mafian ja antimafian historiaa. Mafiaongelmaa on pidetty ”etelän ongelmana”. Erityisesti Battaglia korostaa, että ”tuona aikana ei-italialaiset sanomalehdet halusivat tehdä selväksi, että ongelma oli vain Sisiliassa”.¹⁶² Voi olla, että ongelman sysääminen vain etelän asukkaiden harteille on vaikuttanut siihen, että muistelijat ovat halunneet osoittaa myös mafianvastaisen taistelun alkaneen ja jatkuneen nimenomaan sisilialaisten ansiosta. Erityisesti Orlandon ja Battaglian tulkinnoissa ”meillä” viitataan nimenomaan sisilialaisiin.

Haastateltava C puolestaan korostaa, että muun muassa maxi-oikeudenkäyntien aikaan oli käytännössä mahdotonta saada ketään todistamaan oikeuteen mafiaa vastaan. Hänen tulkintansa mukaan mafian murhanhimoisuus sai paikalliset ihmiset pelkäämään mafiaa. Muistelija kuitenkin korostaa, että esimerkiksi Giovanni Falconen ja Paolo Borsellinon ahkeran työn nähtyään ihmiset vakuutuivat. Tällä hän viitanee nimenomaan sisilialaisiin, sillä hän korostaa Falconen ja Borsellinon palermolaisuuden olleen suuri tekijä: ”he olivat sisilialaisia, jotka taistelivat mafiaa vastaan ulkopuolisten sijaan”. Paikallisuus oli hänen mukaansa merkittävää siksi, että ”he ottivat selvästi enemmän riskejä tehdäkseen, mitä tekivät”.¹⁶³

Myös muistelijat näkevät mafian toisaalta sisilialaisena ongelmana ja hakevat ratkaisua siihen tältä pohjalta. Toisaalta he korostavat, ettei se ole vain sisilialainen ongelma. Italiassa ja italialaistutkimuksessa ”eteläinen kysymys” herättää voimakkaan kuvan Rooman eteläpuolella sijaitsevista provinseista, jotka eroavat muusta niemimaasta historiallisen köyhyytensä ja taloudellisen alikehittyneisyytensä, politiikan klientelistisen tyylin, vahvakkona säilyneiden patriarkaalisten suhteiden sekä järjestäytyneen rikollisuuden vuoksi. Tämä sitkeä stereotyyppien luettelo sisältää myös ajatuksen, että eteläisten ihmisten ikivanhalla kulttuurilla ja perinteillä on

¹⁶¹ Daphi 2013, 159.

¹⁶² Stille 1999, 87.

¹⁶³ Haastateltava C:n haastattelu, 2021.

piirteitä, jotka ovat pohjoisten ominaisuuksien vastaisia. Etelän kysymys on vaikuttanut Italian politiikkaan 1860-luvulla tapahtuneesta yhdistymisestä saakka.¹⁶⁴

Antimafiatoimijoiden muistelussa muut kuin syntyperäiset sisilialaiset määritellään jopa ulkopuolisiksi, kuten haastateltava C tekee. Myös Orlando esitti muun muassa dalla Chiesan ”pohjoisesta tulleeeksi” omassa kerronnassaan. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö muilta Italian alueilta tulleita antimafiatoimijoita tai heidän tekemisiään olisi arvostettu. Huomionarvoista kuitenkin on, että narratiivissa on havaittavissa asetelma sisilialaisista ja muista. Tämä johtunee myös siitä, että kaikki sisilialaiset eivät välttämättä edelleenkaan koe itseään italialaisiksi. Muistelijoiden narratiivissa sisilialaisuus korostunee myös siitä syystä, että mafia on pyrkinyt kääntämään sisilialaisuuden omaksi edukseen käyttäen hyödykseen niitä ominaisuuksia, joista koko etelän asukkaita on kritisoitu. Orlandon näkemys Sisilian ja mafian yhteydestä tiivistänee ongelman luonteen:

”Mafiosot haluaisivat sisilialaisista tulevan heidän kulttuurikumppaninsa. He ajattelevat, että mafia ja Sisilia ovat samanlaisia. Mutta mafia on Sisilian pahin vihollinen, koska se on käyttänyt Sisilian historiaa Sisiliaa vastaan, Sisilian identiteettiä Sisiliaa vastaan. Sisilian kulttuuria Sisiliaa vastaan. Tämä on myös syy sille, miksi on hyvä asia puhua mafiasta ja muistaa, että mafia ei ole Sisilia.”¹⁶⁵

Sisilian monimutkainen historia on vaikuttanut saaren asukkaiden yleiseen mielipiteeseen muun muassa Italian valtiosta. Useiden eri valloittajien alaisuudessa eletyn elämän perintö näkyy mielestäni myös muistelussa. Mafian organisoitumista ja vallan lisääntymistä on myös perusteltu Sisilian hitaalla taloudellisella kehityksellä, joka juontaa juurensa useita satoja vuosia kestäneisiin epävakaisiin olosuhteisiin saarella. On mahdollista, että muistelijat ovat ottaneet omaan tulkintaansa paljon myös akateemisen tutkimuksen näkökulmia. Jälleen julkisen muiston kehys näyttäytyy merkittävänä muisteluun mahdollisesti vaikuttaneena tekijänä.

Kaiken kaikkiaan olosuhteet 1980-luvun Sisiliassa näyttäytyvät muistelussa epävarmoina ja vaikeina erityisesti antimafiatoiminnalle. Kuitenkin myös selkeitä toivon pilkahduksia tulkinnoissa näkyy. Suuroikeudenkäynti vuosikymmenen puolivälissä osoittautuu pääasiassa positiiviseksi asiaksi. Haastateltava C:n mukaan oikeudenkäynti teki vaikutuksen ihmisiin. Hänen mukaansa ihmiset alkoivat ajatella, että ehkä mafiaa on mahdollista syyttää oikeudessa. Sitä ei pidettykään ajanhukkana tai turhana riskinä oman hengen kannalta. Haastateltavan tulkinnan mukaan oli myös tärkeää, että

¹⁶⁴ Gunnarsson 2008, 2; Schneider 1998, 1.

¹⁶⁵ Gunnarsson 2008, 6.

oikeudenkäynti voitettiin. Hänen mukaansa mafian väkivaltaisuus oli osoitus järjestön jäsenten lisääntyneestä pelosta.

Haastateltava A puolestaan pohtii Sisilian historian vaikutusta 1980-luvun antimafiatoimintaan korostaen fasismin perintöä. Hänen mukaansa sisilialaisille oli traumaattista nähdä valtion taistelevan voimakkaasti mafiaa vastaan, sillä he muistivat vielä Mussolinin ajan mafianvastaisen taistelun väkivaltaisuudet ja epäluulot. Haastateltavan tulkinnan mukaan sisilialaiset ymmärsivät ensimmäistä kertaa, että mafiaa vastaan on mahdollista taistella vakavasti ja demokraattisesti niin, että valtio voittaa. Hän kuvailee 1980-luvulla tapahtunutta muutosta vallankumouksena.

Suuroikeudenkäynnin aikaan toimittajat pyrkivät kartoittamaan yleistä mielialaa Palermossa. Ihmiset olivat kuitenkin haluttomia kertomaan mielipiteitään. Samalla esitettiin ajatuksia siitä, että työttömyyttä esiintyi enemmän mafian ollessa puolustuskannalla oikeudenkäynnin takia.¹⁶⁶ Myös Schneiderit ovat kenttätutkimustensa perusteella osoittaneet, että mafiaan on suhtauduttu Sisiliassa ristiriitaisesti. Toisaalta sitä on vastustettu, mutta sen täysi kitkeminenkin on saanut väestössä aikaan pelkoa työttömyydestä ja kurjuudesta. Asia on siis edelleen kaikkea muuta kuin yksinkertainen.

Antimafiatoimijoiden muistoissa Sisiliassa oli kuitenkin toiveita elämästä ilman jatkuvia ongelmia mafian kanssa. Kärsimättömästi toivottiin, että jokin murha vihdoinkin saisi valtion reagoimaan mafian tekoihin.¹⁶⁷ Suurin osa muistelijoista nostaa esiin dalla Chiesan murhapaikalle murhaa seuranneena päivänä kirjoitetun tekstin ”täällä kuoli rehellisten palermolaisten toivo”. Tapahtuneen korostaminen muistelussa kertoo siitä, että toisinaan toivon puuttuminen saattoi olla osa vallitsevaa ilmapiiriä. Myös Battaglian omaa työtään koskeva kuvaus kiteyttää sen, miten monimutkaisena Sisiliassa tuolloin vallinnut ilmapiiri muistelusta muodostuneessa narratiivissa esiintyy:

Vuosien ajan valokuvasin ruumiita. Mutta en koskaan kuvannut salamurhaajia. Emme koskaan tieneet. Jos se oli tavallinen murha, murhaaja löytyi heti, mutta mafiatapauksissa ei koskaan. Tunsimme itsemme nöyryytetyiksi, tämän mafian tragedian murskatuiksi ja nöyryytetyiksi ihmisiksi.¹⁶⁸

Katkelmassa Battaglia oletettavasti puhuu jälleen sisilialaisten puolesta käyttäessään me-muotoa. Olosuhteet erityisesti Sisiliassa näyttäytyvät muistelun perusteella monimutkaisena ja väsyttävänä

¹⁶⁶ Dickie 2008, 414.

¹⁶⁷ Dickie 2008, 408.

¹⁶⁸ Stille 1999, 88.

erityisesti mafianvastaisen työn tekemisen kannalta katsottuna. Kaikkia sisilialaisia ei toki voi niputtaa yhteen heidän mafiaa koskevan suhtautumisensa perusteella. Kuitenkin mafianvastaisuus näyttyy muistelussa asiana, joka aiheutti hankaluuksia erityisesti siksi, että mafia ”hyväksyttiin hiljaisesti” ja samaan aikaan sitä myös vihattiin ja pelättiin. Muistelussa korostuu tulkinta siitä, ettei monikaan uskaltanut nousta mafiaa vastaan pelon vuoksi. Mafian väkivaltaisuus ja hirmuteot sekä kaduilla 1980-luvun alussa käyty sota olivat omiaan lisäämään pelkoa. Esimerkiksi mafiajärjestö ’Ndranghetan hallinnoimassa Calabriassa – kuten Palermossa ja koko Sisiliassa – suhtaudutaan mafiaan edelleen ikään kuin osana normaalia elämää: ”organisoitunut rikollisuus on kuin paha, jonka kanssa vain on tultava toimeen”.¹⁶⁹ Tämä kiteyttää pitkälti ongelman mafian vaikutuspiirissä elämisessä: ongelma tiedostetaan, mutta siitä vaietaan.

4.4 Italian valtio ja antimafia

Italian valtion antimafiatyö ja antimafialiike erotetaan yleisesti toisistaan. Antimafiatyön toimijana on Italian valtio, kun taas antimafialiikkeen toimijoiden ajatellaan olevan osa kansalaisyhteiskuntaa. Haastateltavien ja omaelämäkerrallisten muistelijoiden kertomuksissa valtion ja antimafiatoiminnan suhde näyttyy monimutkaisena. Toisaalta Italian valtiolta odotettiin muistelijoiden mukaan järeitä toimia taistelussa mafiaa vastaan, mutta samalla valtiojohtoisen mafian torjunnan tehokkuuteen ei näytetty luotettavan. Myös korruptio näyttyy ymmärrettävästi valtiota kohtaan osoitettua luottamusta murentavana tekijänä. Muistelijoiden tulkintojen perusteella rakentuneessa tarinassa korostuu näkemys siitä, että Italian valtiolta odotettiin etenkin 1980-luvun murhien aikaan reaktioita ja toimia mafiaa vastaan. Näkökulma korostuu murhia koskevan jälkipuinnin muistelussa. Tässä luvussa tarkastelen muistelijoiden tulkintoja valtion ja antimafian välisestä suhteesta sekä sitä, minkälaisen osan antimafian historiakuvaa se näiden muistelijoiden kertomuksen perusteella muodostaa.

Italian valtiolla ja erityisesti mafiakorruptiolla on pitkäkö historia. Luonnollisesti mafiakorruptio on koskettanut myös antimafiatoimintaa ja se saa muistelussa paljon huomiota erityisesti Italian valtiota käsiteltäessä. Mafiakorruption juuret ovat toisen maailmansodan jälkeisessä ajassa. Mussolinin tavoite mafian kitkemiseksi sai väistyä, kun liittoutuneet nousivat maihin Sisiliassa 1943–1944. Mafia sai hyvän kasvualustan, sillä sodanjälkeinen tilanne Italiassa tarjosi mafiosoille keinon luoda vahvemmat yhteydet valtiollisiin toimijoihin. Sodanjälkeisissä vaaleissa mafiosot tukivat Italian

¹⁶⁹ Abbate 2014, 210.

kristillisdemokraatteja keräten puolueelle ääniä myöhempiä vastapalveluksia vastaan. Mafiosojen tavoitteena oli toki myös oma etu: he halusivat estää mafiaa vastaan toimivia vasemmistolaisia pääsemästä enemmistöpuolueen asemaan. Kristillisdemokraatit voittivatkin vaalit. Kristillisdemokraateille toimitetut äännet takasivatkin myöhemmin sen, että mafian edustajat eivät saaneet suuria tuomioita esimerkiksi maxi-oikeudenkäynnissä. Useita tuomioita kumottiin tai lievennettiin valitusten avulla. Taustalla olivat muun muassa mafiosojen yhteydet tuomioiden kumoajaan. Sisilian mafian on katsottu aina tuoneent Italian valtiosta esiin niin sen hyvät kuin huonotkin puolet.¹⁷⁰

Kuten edellä olen pohtinut, 1980-luvun antimafiatoimintaan vaikuttivat voimakkaasti mafian valta ja väkivaltaisuus. Schneiderit ovat tutkimuksillaan osoittaneet, että Italian johdossa olleet poliitikot ovat toimineet yhteistyössä mafian kanssa aina toisen maailmansodan päättymisestä Berliinin muurin murtumiseen saakka. Tämän yhteistyön ansiosta Cosa nostra kykeni kasvattamaan valtaansa kansainvälisessä huumekaupassa sekä pohjoisessa osassa Italiaa. Erilaiset korruptoituneet yhteydet tulevat esille myös antimafiatoimijoiden kertomissa muistoissa. Niin kutsuttuja rikoskumppaneita tai lievemmin yhteistyötä tehneitä ihmisiä on löytynyt Battaglian tulkinnan mukaan useista erilaisista ammattikunnista. Omaelämäkerrallisessa muistelussaan hän tuo esille, että ”viime aikoihin asti Palermon yliopisto ei koskaan ollut lausunut sanaakaan mafiaa vastaan, siellä oli korruptiota ja kaikenlaisia takaiskuskandaaleja”.¹⁷¹ Battaglian tulkinnassa Palermon yliopisto teki virheen siinä mielessä, ettei se ollut avoimesti keskustellut mafiaongelmasta ja suhtautumisestaan siihen. Samalla tulkinta kuvastaa kokemusta siitä, miten mafia-ilmio oli monesta syystä monimutkainen ja sitä vastaan taisteleminen hankalaa.

Valtion ja antimafian välistä suhdetta koskeva muistelu värityy myös sisilialaisten valtiota koskevien asenteiden kautta. Voitaneen sanoa, ettei antimafiatoimintaa ainakaan helpottanut kyyninen suhtautuminen Italian valtioon. Valtion toimintaan kohdistuneiden odotusten muisteleminen voinee johtua myös siitä, että erityisesti järjestäytyneitä rikollisuutta analysoineet tutkijat ovat vahvistaneet käsitystä valtion kyvyttömyydestä taistella organisoitunutta rikollisuutta vastaan. 1980-luku oli siinäkin mielessä murroksen aikaa, että valtio otti etenkin oikeudellisissa käsittelyissä suuria harppauksia. Maxi-oikeudenkäynnin merkityksen suhteen on toki pohdittava sitä, kenen ansioksi sen järjestäminen ja sen kautta langetetut syytteet ja tuomiot lukeutuvat.

¹⁷⁰ Dickie 2008, 404; Schneider & Schneider 2005, 501-20; Schneider 2018, 19.

¹⁷¹ Harris 1999, 16; Schneider & Schneider 1998, 245.

Muistelijoiden suhtautuminen Italian valtioon näkyy omalla tavallaan myös siinä, miten he merkityksellistävät kuuluisien antimafiatuomareiden työtä. On selvää, että Giovanni Falcone ja Paolo Borsellino edustivat tuomarin työssään Italian valtiota ja sen lakia. Falcone ja Borsellino varttuivat Palermossa, jossa oppivat mafian kulttuurista ja toimintamalleista valtavan paljon sellaista, mistä myöhemmissä tuomarin töissä oli huomattavaa hyötyä. Falconea haastatelleen Marcelle Padovanin mukaan Falcone ei ajatellut mitään ihanteellista valtiota, vaan olemassa olevaa ja todellista Italian valtiota.¹⁷² Esimerkiksi Jerne onkin esittänyt, että useat mafiaa vastaan suuressa roolissa toimineet henkilöt ovat myös usein vastustaneet valtion korruptoituneita rakenteita.¹⁷³ Kuitenkin antimafiatoimijoiden muistoissa kiitellään tuomareiden sisilialaisuutta ja uuteraa työskentelyotetta sen sijaan, että heidät olisi nähty valtion ja laillisuuden edustajina. Tämä edellä kuvattu tapa korostaa tuomareiden sisilialaisuutta on myös oiva osoitus menneisyyskuvan näkökulmaisuuudesta. Tapa merkityksellistää menneisyyttä on sidoksissa kulttuuriin, yhteisöön ja henkilökohtaiseen kokemusmaailmaan.

Ylipäätään sisilialaisten suhtautumisessa valtioon on näkynyt tietynlainen arvostuksen ja luottamuksen puute. Battaglia mukaan suhtautuminen näkyi myös suorina reaktioina paikallisilta:

Aiemmin he eivät siivoaneet kaupunkia, ja palermolaiset, jotka näkivät, ettei roskaa kerätty, tekivät siitä vielä likaisemman -- He eivät ole koskaan rakastaneet hallitusta eivätkä koskaan uskoneet heitä hallitseviin ihmisiin. He pitivät talonsa tahrattomana, mutta heittivät roskat aivan oven ulkopuolelle.¹⁷⁴

Julkisten tilojen puhtaanapidon laiminlyöminen lienee olleen avoin viesti suhtautumisesta julkishallintoon. Kaiken kaikkiaan muistoista heijastuu näkemys siitä, että Italian valtio jätti Sisilian yksin mafiaangelman kanssa. Tämän muistoista muodostuneen tarinan jättävä osapuoli näyttää olleen Italian valtio. Tulkinta näyttäytyy jo lukuisissa murhia koskevissa muistoissa: ihmetellään, miten tapahtunut olivat ylipäätään mahdollisia ja miksi niihin ei reagoitu tarpeeksi voimakkaasti. Selvää on, että yhteiskunta voi puuttua järjestäytyneen rikollisuuden toimintaan esimerkiksi tarkkailemalla julkisen sektorin toimintaa.¹⁷⁵ Orlandon muistoissa huomiota saavat toimet, joita valtio olisi hänen

¹⁷² Padovani 1995, 21.

¹⁷³ Jerne 2015, 194.

¹⁷⁴ Stille 1999, 90.

¹⁷⁵ Felson 2006, 14.

näkemyksensä mukaan voinut tehdä mafiaongelman suhteen. Monissa 1980-luvun tapahtumia koskevilla muistoissa toistuvat tulkinnat siitä, mitä olisi pitänyt tehdä toisin.

Dalla Chiesan nimittäminen Palermon prefektiksi nähtiin muistelussa pääasiassa positiivisena asiana. Käytännössä prefektin nimeäminen toi sotilaalliset voimat Palermoon. Orlandon mukaan tuohon aikaan mafia oli murhannut jo useita julkisen vallan edustajia. Dalla Chiesan tuominen Palermoon nähtiin nimenomaan Italian valtion reaktiona kiristyneeseen tilanteeseen Palermossa. Orlandon mukaan ”Rooma joutui ryhtymään toimiin, ja se lähetti kansallissankarin Palermoon ohjaamaan kampanjaa mafiaa vastaan”.¹⁷⁶ Orlando myös on todennut, että pelkät suorat sotilaalliset toimet mafiaa vastaan eivät ole olleet riittäviä. Hän korostaa kuitenkin myös dalla Chiesan ymmärtäneen tämän ja tästä syystä prefekti vierailikin muun muassa kouluissa puhumassa:

Vanha kenraali alkoi puhua kouluissa; hän tapasi liikemiehiä ja Palermon työntekijöitä; hän puhui huumeidenkäyttäjien perheille ja muille pohjattomissa sosiaalisissa syvyyksissämme – toivoen aina saavansa heidät vahvistamaan oikeusvaltion tärkeyden. Kun hän teki kaiken tämän, Palermo pidätti hengitystään.¹⁷⁷

Myös Galasso muistelee ihailleensa prefektin tapaa toimia Sisiliassa. Kun dalla Chiesa sitten murhattiin, alkoi julkinen paine Italian valtiota kohtaan kasautua.¹⁷⁸ Prefektin hautajaisista muodostui erityisesti niihin vieraiksi tulleille valtion edustajille epämukava tilaisuus. Hautajaisia on luonnehdittu jopa mielenosoitukseksi hallitusta kohtaan.¹⁷⁹ Orlandon kerronnassa korostuvat paikalle kerääntynyt, poliitikkoja halveksinut väkijoukko. Hänen mukaansa dalla Chiesan murhan oli ”annettu tapahtua”. Hänen mukaansa ”Tarvittiin Dalla Chiesan kuolema ja sitä seurannut raivo, jotta Italian parlamentti vihdoinkin muistaisi, keskustelisi ja hyväksyisi lakiehdotuksen, jonka Pio La Torre oli esittänyt ennen kuin hänet murhattiin”.¹⁸⁰

Antimafiatoimijoiden muistoissa 1980-luvun Italian valtion mafian torjunta näyttyy melko tehottomana. Muistoissa valtio alkoi todella tehdä suuria toimia mafian saattamiseksi vastuuseen vasta, kun jotakin suurta huomiota herättävää tapahtui. Antimafiassa toiminut ja mafiaa pitkään tutkinut Umberto Santino on esittänyt, että valtio on käsitellyt mafiaongelmaa vain hätätilanteessa. Santinon mukaan stereotyyppisesti mafia on ollut olemassa vain silloin, kun he ovat murhanneet jonkun vaikutusvaltaisen henkilön. Sen sijaan valtio ei ole aina tunnustanut sitä, että mafia on ollut

¹⁷⁶ Orlando 2010, 68.

¹⁷⁷ Orlando 2010, 72.

¹⁷⁸ Schneider & Schneider 1997, 239.

¹⁷⁹ Ahtokivi 1994, 337.

¹⁸⁰ Orlando 2010, 76.

osa italialaista yhteiskuntaa jo yli vuosisadan ajan. Santino myös korostaa, että lailliset reaktiot mafian tekoihin ovat tulleet vasta vaikutusvaltaisten ihmisten murhien jälkireaktiona.¹⁸¹

Muistelussa ympäröivä yhteisö, joskin toisinaan löyhästi määriteltynä, saa merkityksen antimafiatoiminnan mahdollistaneena ja sitä helpottaneena tekijänä. Yhteisöä koskevassa muistelussa mafian vastustamisen katsotaan olleen mahdollista, koska ympärillä oli muitakin asialle vihkiytyneitä. Muistelijat toivat esille erilaisten toimintakanavien merkityksen. Heidän muistelussaan erilaisille toimijoille ja tehtäville oli yhteisössä paikkansa. Muut antimafiatoiminnassa mukana olleet näyttävät tuoneen tukea aikana, jolloin toiminta kohtasi suuria haasteita muun muassa mafian kasvaneen vallantavoittelun vuoksi.

Muistelussa korostuu mafiaa vastustaneiden ihmisten vähäinen lukumäärä. John Dickien termi “kunniakkaat vähemmistöt” osoittautuukin muistelijoiden tuoman näkemyksen perusteella osuvaksi. On kuitenkin huomioitava, että aktiivisten toimijoiden vähäisestä lukumäärästä huolimatta antimafiatoimintaa ylläpidettiin myös siten, että kaikilla ihmisillä oli lähtökohtaisesti mahdollisuus osallistua keskusteluihin ja mielenosoituksiin.¹⁸² Tämä johtui pääasiassa uuden antimafialiikkeen synnystä ja laajenemisesta, jonka taustalla vaikuttivat mafian tekemät murhat. Uudessa liikkeessä liikkeen toimijat levittivät tietoisuutta kouluissa ja pyrkivät kehittämään kansalaisyhteiskuntaa ja demokratiaa toiminnassaan.¹⁸³ Toiminta saavutti myös laajemman yleisön. Niin sanotusti suuressa roolissa toimineet ja suuria muutoksia ajaneet ihmiset ovat kuitenkin niitä, joita 1980-luvun toiminnasta muistetaan. Hyvänä esimerkkinä toimivat antimafiassa “sankarien” rooliin nousseet antimafiatuomarit Giovanni Falcone¹⁸⁴ ja Paolo Borsellino, joiden ansioksi on perustellusti luettava monet suuret edistysaskeleet mafianvastaisessa oikeudellisessa taistelussa.

Yhteisössä toimiminen näyttää sisältäneen myös haasteita, niin sisältä kuin ulkoapäin tulleitakin. Yhteisö ei näytä olleen aina yhtenäinen, vaikka suurin osa muistelijoista “meihin” yhtenäiseltä vaikuttaneena tekijänä useissa yhteyksissä viittaakin. 1980-luvun antimafiaa ei voida pitää täysin yhtenäisenä, tarkasti määriteltynä tai homogeenisenä. Tällaisena eivät myöskään muistelijat sitä esitä. Huomionarvoista kuitenkin on, että ylipäättään mafiaa vastaan toimineita pidettiin selvästi kerronnan “meinä”. Vaikka antimafia -toimijat saattoivat tulla erilaisista taustoista, tehdä keskenään erilaisia tehtäviä tai edustaa keskenään täysin erilaisia poliittisia näkökantoja tai puolueita, oli toiminnan päämäärä yhteinen. Tämä näyttää riittäneen. Muistelijoiden mukaan niin toiminta kuin toimijatkin

¹⁸¹ Santino 2015, Centro Impastato.

¹⁸² Schneider 2018, 26.

¹⁸³ Schneider & Schneider 2003, 144 & 145.

¹⁸⁴ Padovani 1995, 23.

kohtasivat keskinäisiä ja ulkoisia haasteita 1980-luvulla. Suurin haasteita aiheuttanut tekijä vaikuttaa olleen politiikka.

Yhteisön merkitys antimafiatoiminnan muistelussa muodostuu mahdollisuuksien ja haasteiden kautta. Yhteisö vaikuttaa olleen merkittävä tekijä, koska sen avulla on koettu yhteenkuuluvuuden tunnetta ja tahtoa toimia yhteistä päämäärää silmällä pitäen. Antimafia näyttää tarkoittaneen muistelijoille tietynlaista asennetta, mutta myös vastavoimaa mafialle. Tämä vastavoima on puolestaan muodostunut samankaltaisen, perimmäisen motivaation omanneista ihmisistä. Antimafia on ollut muistelijoille yhteisö. Yhteisössä mukana oleminen ja yhteistä päämäärää kohti toimiminen on osoittautunut monen muistelijan kohdalla erityisen merkittäväksi tekijäksi, joka ei ole vain osa heidän menneisyyttään. Myös muisteluhetkellä taustalla vaikuttanut käsitys yhteisöstä lienee vaikuttanut yhteisön merkityksen muodostumiseen, mikäli antimafiatoiminta on edelleen muisteluhetkellä muistelijalle merkityksellinen tekijä. Näin on ollut pääasiassa jokaisen muistelijan kohdalla. Yhteisön merkitys muodostuukin muistelutilanteessa menneisyyden, muisteluhetken ja tulevaisuutta liittyvien uskomusten perusteella: mitä uskotaan tapahtuneen ja mitä uskotaan vielä tapahtuvan.¹⁸⁵

Antimafiatoimijoiden kertomuksissa Italian valtion ja antimafian suhde nähtiin kompleksisena. Narratiivissa toistuivat näkemykset siitä, että mafian ajateltiin olevan vain Sisilian ongelma. Samaan aikaan Italian valtio nähtiin haluttomana sekä kyvyttömänä puuttumaan ongelmaan. Puolestaan korruptoituneisuus nähtiin ymmärrettävästi haasteena mafiaongelman selvittämiseksi ja tehokkaalle mafianvastaiselle taistelulle. Myös yhteiskunnallisen kehyksen näkökulmasta antimafiatoiminnan tarina näyttää erilaisista haasteista selviytymisenä.

¹⁸⁵ Abrams 2010, 86.

6. Yhteenveto

Tässä tutkimuksessa olen tarkastellut 1980-luvun antimafiatoiminnan historiakuva. Olen analysoinut historiakuvan sisältöä toiminnassa mukana olleiden antimafiatoimijoiden muistelun kautta. 1980-luvun antimafiatoiminnan historiakuva olen lähestynyt kolmen eri teeman kautta: yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan. Historiakuva on rakennettu yksilöllisten muisteluiden näkökulmasta, jolloin yksilön omat muistot, kokemukset ja tunteet määrittävät 1980-luvun antimafiatoiminnan kuvaamista. Tämä tutkimus on osoittanut, että antimafiatoimijat osallistuvat 1980-luvun antimafiatoimintaa koskevan historiakuvan rakentamiseen omalla muistelullaan kukin omista yksilöllisistä näkökulmistaan käsin. Tällä tavoin he myös osallistuvat 2000-luvulla käytävään keskusteluun antimafian historiasta ja ottavat osaa historiakuvan muokkaamiseen omasta nykyisyydestään käsin.

Tässä tutkimuksessa olen osoittanut, että 1980-luvuna antimafiatoiminnan historiakuva näyttäytyy melko yhtenäisenä. Antimafiatoimijoiden kertomuksista rakentuu antimafiatoiminnan näkökulmasta monenlaisten vaikeuksien aikakausi. Muistelusta muodostuva tarinassa mafiaa vastaan taisteleva näyttäytyy miltei mahdottomana ja erityisen vaarallisena toimintana. Samaan aikaan narratiivia vahvistaa uskomukset siitä, että toimintaa kannatti jatkaa silloin ja sitä kannattaa jatkaa edelleen. Kerrontahetkellä esille tuotu toiminnan jatkamisen merkitys yhdistyy myös siihen, miksi antimafiatoimijat kokevat ajanjakson muistelemisen arvoisena. Tapahtumista kertomisella osoitetaan menneisyydestä kertomisen merkitys nykyisyyden ja tulevaisuuden toiminnalle. Menneisyyden toimintaa arvioidaan jälkeenpäin, jotta voidaan osoittaa mafianvastaisen taistelun merkitys myös tulevaisuudelle, kuten Letizia Battaglia muotoilee ”Yritimme silloin ja yritämme edelleen”.

Muistelusta muodostuu tarina, jonka mukaan yksilöt lähtivät antimafiaan mukaan omista erilaisista syistä, rooleistaan, uskomuksistaan ja tunteistaan käsin. Oman toimintakanavan löytäminen näyttäytyy kerronnassa merkityksellisenä asiana, sillä se mahdollisti muistelijoiden mukaan toimintaan osallistumisen. Kaikki antimafiatoimijat korostavat kiinnostuksensa antimafiaa kohtaan heränneen henkilökohtaisista syistä ja he kertovat jokainen omanlaisensa kertomuksen siitä, miten ja mistä syistä he alkoivat osallistua antimafiatoimintaan. Jokaisen muistelijan kertomuksessa esiintyy selkeä kaava: pitkäaikainen kiinnostus mafiaongelmaa ja sen ratkaisemista kohtaan sekä jokin selkeä hetki, jolloin sysäys toimintaan mukaan lähtemiselle tapahtui. Mafia nähtiin yhteiskunnallisena epäkohtana, johon haluttiin puuttua. Oma toimintakanava ja keinot korostuivat merkittävinä asioina. Samaan tapaan yksilölliset tunteet korostuivat toiminnan muistelussa: suurimmat näistä olivat pelko, viha ja turhautuneisuus.

Tämä tutkimus on myös osoittanut koetun yhteisön merkityksen olevan suuri antimafian kaltaisessa kansalaisaktiivisissa. Antimafiatoiminnassa mukana olleet ovat jakaneet samankaltaisen sosiaalisen kokemuksen. Mafian vastustamisen katsotaan olleen mahdollista, koska ympärillä oli muitakin aktiivisia toimijoita. Muut antimafiatoiminnassa mukana olleet nähtiin pääasiassa samaistuttavina ihmisinä, joiden olemassaolo mahdollisti mafianvastustamisen. Antimafiatoiminta kuvataan yhteisenä asiana. Kuitenkin erilaiset poliittiset näkökannat nähtiin toimintaan hankaluuksia aiheuttaneena tekijänä. Esimerkiksi kahden muistelijan täysin erilaiset näkemykset politiikasta aiheuttivat konflikteja heidän välillään. Näidenkin suhteiden kehittyminen kuitenkin kuvattiin muistelussa positiivisen kautta: muistelijat näkivät toimivansa yhteisen intressin eteen ja ystäväystyivät. Samaan aikaan menneisyyden ”poliittinen taakka” nähtiin antimafiatoimintaan vaikuttaneena asiana. Toisaalta erilaisia poliittisia laitoja edustaneiden toimijoiden yhteistoiminta nähtiin osoituksena siitä, että antimafia oli yhteinen asia ja oli olemassa ryhmä, jota voitiin luonnehtia sanalla ”me”. ”Meidän” ulkopuolelle katsottiin jääväksi esimerkiksi sellaiset ihmiset, jotka eivät tehneet selväksi omaa suhtautumistaan mafiaongelmaan.

Toisaalta antimafiatoiminnan historiakuvassa yhteisö näyttäytyy myös ristiriitaisena asiana: antimafia nähtiin asiana, jossa jokaisen pitäisi olla mukana ja samaan aikaan mafiaa itsessään ei haluttu nähdä vain Sisilian ongelmana, vaikka erityisesti ”Sisilian kansan” ratkaisuja asian suhteen odotettiin. Tämä sama ristiriitaisuus toistuu myös yhteiskuntaa koskevissa kertomuksissa: toisaalta Italian valtiota odotettiin suuria toimia mafian kitkemiseksi, mutta sen kyvykkyyteen ei uskottu ja siihen suhtauduttiin pääasiassa negatiivisesti tai vähätellen. Muistelussa kuvattiin sitä turhautumista, joka aiheutui jatkuvasta yrittämisestä ja siitä, ettei tarpeeksi tehokkaita keinoja mafianvastaiseen taisteluun tuntunut löytyvän ilman valtion puuttumista asiaan. On myös selvää, että Sisilia nähtiin Italiasta erillisenä paikkana. Vaikuttaa siltä, että vaikeuksia muistelemalla haluttiin tuoda esille 1980-luvun antimafiatoiminnan realiteetteja, kuten esimerkiksi ympäröivän yhteiskunnan erilaisia puolia.

Olen myös osoittanut, että antimafiatoiminnan historiakuva on näkökulmasidonnainen. Tämä tarkoittaa sitä, että sen sisältö on riippuvainen myös tarinan kertojasta. Toiminnan historiakuva on rakentunut muistelijoiden kertomusten kautta, jotka kaikki sisältävät samankaltaisuutta. Vaikka kertomukset eivät etene kronologisesti, ne sisältävät samoja, merkityksellisinä korostettuja tapahtumia 1980-luvulla. Merkityksellisiksi tapahtumiksi nousevat vuosikymmenen alun mafiasota, lukuisat mafian tekemät murhat ja katuväkivalta. Samaan tapaan erilaiset onnistumiset, kuten lainsäädännölliset edistysaskeleet, antimafiatoimareiden työ sekä jatkuva tahto muuttaa asioita paremmaksi korostuvat. Näistä hyvänä esimerkkinä näyttäytyy maxi-oikeudenkäynnin merkitys: se

nähtiin historiallisena onnistumisena ja edistysaskeleena. Se myös katsottiin ”sisilialaisten antimafiatoimareiden saavutukseksi”.

Antimafiatoimintaan liitetään menetyksiä sekä turhautumista ja niitä muistellaan myös siksi, että niiden kautta halutaan tuoda esille mafianvastaisen toiminnan vaatimukset sekä sen eteen tehdyt uhraukset. Samaan aikaan 1980-luvun antimafiatoiminta näyttytyy muistelussa erityisen suurten ponnisteluiden aikakautena, jolloin merkittävällä valta-asemallakaan ei välttämättä saavutettu kaikkia toivottavia tuloksia. Tämän tutkimuksen antimafiatoimijoiden rakentama kuva 1980-luvun toiminnasta, sen erityispiirteistä ja keskeisistä merkkipaaluista on vain heidän tapansa kuvata tätä osaa menneisyydestä. Antimafiatoimijoiden vuosikymmentä koskeva tarina yksilön roolin näkökulmasta näyttytyykin etenemisenä ”vaikeuksien kautta voittoihin”, vaikka lopullista ”voittoa” eli mafian tukahduttamista ei ole saavutettu.

Lähteet ja kirjallisuus

PAINAMATTOMAT LÄHTEET

Haastateltava A. Haastattelu 18.10.2021, haastattelija Johanna Mäkelä, tekijän hallussa. Käännös Johanna Mäkelä.

Haastateltava B. Haastattelu 7.10.2021, haastattelija Johanna Mäkelä, tekijän hallussa. Käännös Johanna Mäkelä.

Haastateltava C. Haastattelu 15.10.2021, haastattelija Johanna Mäkelä, tekijän hallussa. Käännös Johanna Mäkelä.

PAINETUT LÄHTEET

MUISTELMAT JA OMAELÄMÄKERRAT

Galasso, Alfredo, *La mafia che ho conosciuto: Un racconto per le vecchie e le nuove generazioni*, 2020.

Orlando, Leoluca, *Fighting the Mafia & Renewing Sicilian Culture*. New York: Encounter Books, 2010.

Stille Alexander & Siebert Renate, *Letizia Battaglia: Passion, Justice, Freedom: Photographs of Sicily*, 1999.

LEHTIARTIKKELIT

L'unita 18.7.1985 "A Palermo il sindaco promette «trasparenza» contro la mafia".

TUTKIMUSKIRJALLISUUS

Abbate, Lirio, *Mafian naiset*, (Alkuteos: Fimmine ribelli. Come le donne salveranno il paese dalla 'ndrangheta (2013). Suom. Taru Nyström). Atena Kustannus Oy, Jyväskylä, 2014.

Abrams, Lynn. *Oral History Theory*, Taylor & Francis Group, 2010.

Ahtokivi, Ilkka, *Joten me päätimme tappaa hänet: mafian historia*. Otava, Helsinki 1994.

Cayli, Baris, *Italian civil society against the Mafia: From perceptions to expectations*. International Journal of Law, Crime and Justice 41 (2013), 81-99.

Cawthorne, Nigel. 2012. *Mafia: The History of the Mob*. London: Arcturus.

Daphi, Priska, Collective identity across borders. Teoksessa Flesher Christina & Cox Laurence (toim.), *Understanding European Movements: New Social Movements, Global Justice Struggles, Anti-Austerity Protest*, Taylor & Francis Group, 2013.

Dickie, John, *Cosa Nostra - Sisilian Mafian Historia*. (Alkuteos: Cosa Nostra - A History of the Sicilian Mafia (2004). Suom. Ruth Jakobson). Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2009.

Di Ronco Anna & Lavorgna Anita, 'Changing representations of organized crime in the Italian press', Springer Science&Business Media New York 2016.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha, *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*, Vastapaino, Tampere, 1998.

Felson Marcus, *The ecosystem for organized crime, European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations*, Helsinki 2006.

Flesher Christina & Cox Laurence (toim.), *Understanding European Movements: New Social Movements, Global Justice Struggles, Anti-Austerity Protest*, Taylor & Francis Group, 2013.

Fingerroos, Outi, *Muistitietotutkimus - metodologisia kysymyksiä*, SKS, Helsinki, 2006.

Fingerroos, Outi & Peltonen, Ulla-Maija: Muistitieto ja tutkimus. Teoksessa Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo & Ulla-Maija Peltonen (toim.), *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. 7–24. Tietolipas 214. SKS, Helsinki 2006.

Fingerroos, Outi & Haanpää, Riina: Muistitietotutkimuksen ydinkysymyksiä. Teoksessa Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo & Ulla-Maija Peltonen (toim.), Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä. 25–48. Tietolipas 214. SKS, Helsinki 2006.

Follain, John, *Vendetta - The Mafia, Judge Falcone, and the Quest for Justice*. Hodder & Stoughton Ltd, United Kingdom, London 2012.

Forgione, Francesco: Mafia Export - Miten Cosa Nostra, Camorra ja 'Ndrangheta ovat valloittaneet maailman. (Alkuteos: Mafia Export (2009). Suom. Taru Nyström). Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu 2011.

Ginsborg, Paul, *Italy and Its Discontents - Family, Civil Society, State 1980–2001*. Palgrave Macmillan, New York 2003.

Gunnarsson, Carina, *Cultural warfare and trust: fighting the mafia in Palermo*. Manchester University Press, Manchester 2008.

Halbwachs, Maurice, On Collective Memory, (Alkuperäinen teos Les cadres sociaux de la mémoire: La topographie légendaire des Évangiles en Terre sainte: Étude de mémoire collective, 1925/1941) The University of Chicago Press, Chicago 1992.

Jamieson, Alison, *The antimafia: Italy's fight against organized crime*. Palgrave Macmillan, Basingstoke 2000.

Jerne, Christina, 'From marching for change to producing the change: reconstructions of the Italian anti-mafia movement', *Interface*, Vol. 7, No. 1: 185-213, 2015.

Kalela, Jorma, *Muistitiedon näkökulma historiaan*. Teoksessa Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo & Ulla-Maija Peltonen (toim.), Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä. 67–92. Tietolipas 214. SKS, Helsinki 2006.

Juhila, Kirsi, 'Teemoittelu'. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/>>. [Viitattu 18.04.2022.]

Karagoz, Claudia, 'Palermo revisited: Letizia Battaglia's Fine della storia End of the Story', *Studies in European Cinema*, 2012, 8:2, 153-162.

Kivimäki, Ville, 'Reittejä kokemushistoriaan – menneisyyden kokemus yksilön ja yhteisön vuorovaikutuksessa'. Teoksessa Annola Johanna & Kivimäki Ville & Malinen Antti (toim.), *Eletty historia, kokemus näkökulmana menneisyyteen*. Vastapaino: Tampere 2019, 9-38.

Korkiakangas, Pirjo, Etnologisia näkökulmia muistiin ja muisteluun. Teoksessa Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo & Ulla-Maija Peltonen (toim.), *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. 120-144. Tietolipas 214. SKS, Helsinki 2006.

Koskihaara, Niina, Mäki, Maija & Schwartz Eija, *Sinnikkään ja itsenäisen koululaisen muotokuva – koulukulttuurin ja koulunkäynnin muutoksia yhden suvun muisteluaineiston valossa*, Kasvatus & Aika (Verkkolehti), 2018-11-01, Vol.12 (4).

La Spina, Antonio, The fight against the Italian Mafia, teoksessa Letizia Paoli. *The Oxford Handbook of Organized Crime*. The Oxford Handbooks in Criminology and Criminal Justice. Oxford: Oxford University Press, 2014, 593-612.

Lupo, Salvatore, History of the mafia (Alkuteos Storia della mafia (1993), käännetty Anthony Shugaar). Columbia University Press, New York 2009.

McCarthy Dennis M. P, *An economic History of Organized Crime: A National and Transnational Approach*. New York, NY: Routledge, 2011.

Miettunen, Katja-Maria, *Muistelu historiantutkimuksen haasteena ja mahdollisuutena*, Tampere University Press, 2014.

Miettunen, Katja-Maria, *Menneisyys ja historiakuva. Suomalainen kuusikymmentäluku muistelijoiden rakentamana ajanjaksona*, Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki, 2009.

Padovani, Marcelle & Giovanni Falcone: *Giovanni Falcone - Cosa Nostra - tuomari ja kunnian miehet*. (Alkuteos: Cose di Cosa Nostra (1991). Suom. Pirjo Jormanainen, Terhi Konttinen, Anna Holmqvist, Kirsi Rasimus, Jukka Hämäläinen, Riikkaleena Soini, Anja-Riitta Haavisto, Kirsi Valonen, Laura Karikoski, Anna Sorkkala, Kari Auranen & Kim Stenvall). Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 1995.

Paoli, Letizia, *The Decline of the Italian Mafia*. Organized Crime: Culture, Markets and Policies. Ed. Dina Siegel & Hans Nelen. Springer, New York 2008.

Paoli, Letizia, *The Italian mafia*. Teoksessa Letizia Paoli. *The Oxford Handbook of Organized Crime*. The Oxford Handbooks in Criminology and Criminal Justice. Oxford: Oxford University Press, 2014, 121-138.

- Peltonen, Ulla-Maija, *Muistin paikat*. Vuoden 1918 sisällissodan muistamisesta ja unohtamisesta, Suomalaisen Kirjallisuuden seura, Helsinki, 2003.
- Pescosolido, Guido, 'Italy's Southern Question: long-standing thorny issues and current problems, *Journal of Modern Italian Studies*', 24:3, 441-455, 2019.
- Pickering-Iazzi Robin, *The Italian Antimafia, New Media, and the Culture of Legality*. Toronto, Buffalo, London: University of Toronto Press, 2017.
- Portelli, Alessandro: Mikä tekee muistitietotutkimuksesta erityisen? Suomentaneet Salla Kivilaakso-Mendes & Saana Viertomanner. Teoksessa: Fingerroos, Outi & Haanpää, Riina & Heimo, Anne & Peltonen, Ulla-Maija (toim.), *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Tietolipas 214. SKS, Helsinki 2006. 49–64.
- Pöysä, Jyrki 'Muistitietotutkimus' Teoksessa Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.
- Pöysä, Jyrki, *Lähiluvun tieto – näkökulmia kirjoitetun muistelukerronnan tutkimukseen*, Suomen kansantietouden tutkijain seura, Vantaa, 2015.
- Rossi, Leena, 'Muisti, muistot & muistitietohistoria teoksessa'. Teoksessa Nivala, Asko & Mähkä, Rami (toim.) *Tulkinnan polkuja: kulttuurihistorian tutkimusmenetelmiä*. Yliopisto: Turku, 1995, 49-81.
- Rakopoulos, Theodoros, *The shared boundary: Sicilian mafia and antimafia land*, *Journal of Modern Italian studies*, 25, 2020.
- Rakopoulos, Theodoros, *Cooperative modulations: the antimafia movement and struggles over land and cooperativism in eight Sicilian municipalities*, *Journal of Modern Italian Studies* 2014, 19:1, 15-33.
- Ruggiero, V, *The Italian Mafia, International Crime and Justice* (pp. 255-260). Cambridge: Cambridge University Press 2010.
- Sabetti, Filippo, *The Mafia and the Antimafia: Moments in the Struggle for Justice and Self-governance in Sicily*. *Italian Politics* (1990): 174-95.

Salmi-Nikander, Kirsi, Tapahtuma, kokemus ja kerronta. 199–220. Teoksessa Outi Finngerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo & Ulla-Maija Peltonen (toim.), Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä. Tietolipas 214. SKS, Helsinki 2006.

Salvio, M. Paula, *Reconstructing memory through the archives: public pedagogy, citizenship and Letizia Battaglia's photographic record of mafia violence*, *Pedagogy, Culture & Society*, 22(1), pp. 97–116, 2014.

Santino, Umberto. *Mafia and Antimafia: A Brief History*, I. B. Tauris & Company, Limited, 2015.

Santino, Umberto, 'Fighting the Mafia and Organized Crime: Italy and Europe', Centro Impastato, 2015.

Sarno Federica, 'Italian mafias in Europe: A Comparison of press articles in Spain, Germany and the Netherlands'. Springer Science & Business Media New York 2014.

Siebert, Renate, *Mafia and anti-Mafia: the implications for everyday life*, Organized Crime and the Challenge to Democracy. Ed. Allum, Felia & Siebert, Renate. Routledge, New York 2003, 42.

Schneider J, Schneider P. 'Educating for legality: Citizenship and the antimafia movement in Sicily' Teoksessa Benei, Veronique, ed. *Manufacturing Citizenship: Education and Nationalism in Europe, South Asia and China*. Florence: Taylor & Francis Group, 2005. Accessed November 22, 2021. ProQuest Ebook Central, 170-192.

Schneider, Jane, 'Fifty years of Mafia Corruption and Anti-Mafia Reform'. *Current Anthropology*, 2018, Vol.59.

Schneider J, Schneider P, 'From Peasant Wars to Urban 'Wars: The Anti-Mafia Movement in Palermo'. Teoksessa Smith, Gavin A., and Gerald M. Sider. *Between History and Histories: The Making of Silences and Commemorations*. Anthropological Horizons. Toronto: University of Toronto Press, Scholarly Publishing Division, 1997.

Schneider, Peter T., et al. *Reversible Destiny: Mafia, Antimafia, and the Struggle for Palermo*, University of California Press, 2003.

Summerfield, Giovanna, 'Per non dimenticare: Antimafia Digital Storytelling and Reflections'. Teoksessa Pickering-Iazzi, Robin, *The Italian Antimafia, New Media, and the Culture of Legality*. University of Toronto Press, 2017.

Teräs, Kari, *Mitä on muistitieto, ja miten se poikkeaa muusta historiallisesta tiedosta?* Alusta, Tampere, 2018.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli, *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*, Tammi, Helsinki, 2018.

Varese, Federico, *Mafia: syntymästä kuolemaan*. Atena, Jyväskylä 2017.

Virrankoski, Pentti: *Muistitiedon käyttö arkielämän historian tutkimuksessa. Arki ja läheisyys*. Turun Historiallinen Yhdistys, Turku 2002, 277–292.

LIITTEET

Haastattelurunko, jota käytetty suuntaa antavana pohjana kaikissa kolmessa haastattelussa.

1. Tell me about your history with antimafia.
2. How would you define *antimafia*? What does the word mean to you?
3. How have you been participating in anti-mafia activities (in which ways)?
4. In your opinion what was it like to participate anti-mafia actions during 1980's?
5. Do you think there were a lot of civilian anti-mafia activists in the 1980s? Do you think they formed a community?
6. What kind of cooperation was there between anti-mafia activists at the civilian level?
7. What role did the potential community play in the antimafia action during 1980's/beginning of 1990's? What about now?
8. What do you think has been the most important task of the antimafia?
9. Do you think it was important for citizens to become more involved in anti-mafia activities in the 1980s and beyond?
10. What do you think has been the role of civil society in the anti-mafia activities?
11. What do you think was the role of civil society in the fight against the mafia in the 1980s?
12. How do you see the antimafia co-operation between the state and civil society in recent decades?